

ANKOM

2017 -09- 22

Dnr 153 - 579/2017
Enskede-Årsta-Vantörs Stadsdelsförvaltning

Enligt sändlista

Inbjudan till samråd om reviderat förslag till naturreservat för Årstaskogen – Årsta holmar

Stadsbyggnadsnämnden, exploateringsnämnden och miljö- och hälsoskyddsnämnden har beslutat att uppdra åt stadsbyggnadskontoret, exploateringskontoret och miljöförvaltningen att skicka reviderat förslag till naturreservat för Årstaskogen och Årsta holmar på samråd till berörda myndigheter och nämnder.

Samrådet med länsstyrelsen sker enligt 25 § Förordningen om områdesskydd (1998:1252). Samrådet med Sjöfartsverket, Trafikverket, idrottsnämnden, Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd och Stockholm Vatten och Avfall AB sker med anledning av att dessa är särskilt berörda av det föreslagna reservatets utbredning och föreskrifter.

Ev. synpunkter på förslaget lämnas skriftligen och ska senast den 23 oktober ha inkommit till

stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

eller med vanlig post till
Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
Box 8314
104 20 Stockholm

Ange ärendets diarienummer, 2011-20835.

Ulrika Egerö

Stadsbyggnadskontoret

Fleminggatan 4
Box 8314
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 27 300
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se
stockholm.se

De uppgifter som inkommer till stadsbyggnadskontoret behandlas enligt reglerna i personuppgiftslagen (PUL).

Sändlista

Länsstyrelsen i Stockholms län

Sjöfartsverket

Trafikverket

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd

Idrottsnämnden

Stockholm Vatten och Avfall AB

Samrådsredogörelse

Förslag till Årstaskogen – Årsta holmar naturreservat

Innehåll

1. Inledning	1
2. Hur remissen har bedrivits	2
3. Process efter remissen	2
4. Ämnesvisa synpunkter och kontorens ställningstaganden	2
Allmänt	2
Syftet	3
Avgränsning	3
Föreskrifter	9
Angående underlaget och utredningar	12
Skötselplan	13
Kulturmiljö	15
Förbindelse till Årsta holmar	16
Friluftsliv	17
Fotgängare och cyklist	17
Hundar	18
Övrigt	18
5. Kontorens sammanvägda ställningstagande	20
6. Inkomna yttranden	20
Statliga och regionala myndigheter och förbund	20
Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar	27
Övriga remissinstanser	33
Sakägare enligt fastighetsförteckningen	39
Övriga yttranden	45

1. Inledning

Denna samrådsredogörelse redovisar det samråd om förslag till beslut och skötselplan för bildande av naturreservat för Årstaskogen och Årsta holmar som hölls under juni-augusti 2014. Den redovisar de yttranden som har inkommit till Stockholms stad, samt exploateringskontorets, stadsbyggnadskontorets och miljöförvaltningens gemensamma ställningstaganden med anledning av synpunkterna. Alla yttranden finns återgivna i sin helhet i avsnitt 6. Staden har i avsnitt 4 samlat olika synpunkter gällande olika ämnen som t.ex. avgränsning, föreskrifter, skötselplan, hundar, m.m.

2. Hur samrådet har bedrivits

Samrådet skickades ut till åtta sakägare samt 51 intresseföreningar och andra remissinstanser den 4 juni 2014. Markägare och innehavare av särskild rätt delgavs förslaget i enlighet med 24 § förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Samrådstiden var satt till den 29 augusti 2014 men förlängdes till den 20 oktober 2014, för de instanser som begärde mer tid. Årstadals båtklubb och Dianelunds båtklubb fick förlängd samrådstid till 10 december 2014 respektive 29 januari 2015 eftersom fel adresser användes till dem i det första utskicket. Ett samrådsmöte för allmänheten hölls den 11 juni 2014 i Tekniska Nämndhuset i Stockholm. Totalt har 55 samrådssvar inkommit.

3. Process efter samrådet

Efter att samråd hölls under 2014 har exploateringskontoret tillsammans med stadsbyggnadskontoret och miljöförvaltningen bearbetat samrådsförslaget utifrån inkomna yttranden och för att möjliggöra fler bostäder i anslutning till Årstaskogen. Målet har varit att säkerställa naturreservatet men också att till skapa ett betydelsefullt antal bostäder, säkra spridningssamband samt att utveckla de rekreativa, ekologiska och kulturhistoriska värden som finns i och kring Årstaskogen.

4. Ämnesvisa synpunkter och kontorens ställningstaganden

Allmänt

HSB Brf Tanto, boende i Årsta och Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarn, Södermalms stadsdelsförvaltning och Stockholms läns landsting är positiva till inrättandet av naturreservatet.

Skönhetsrådet ställer sig mycket positivt till reservatsbildningen och tillstyrker därför förslaget.

Kulturförvaltningen anser det positivt att området föreslås som reservat men menar att det borde ha övervägts att föreslå det som kulturresevat.

Organisationen YIMBY motsätter sig förslaget att göra naturreservat av Årstaskogen. Organisationen tycker att det är olämpligt och att Stockholms stad inrättar ett naturreservat i stadsnära delar och de

ser hellre att Årstaskogen exploateras och förtätas till fördel för bostäder. De föreslår istället att en eller flera vanliga stadsparker etableras i någon/några delar av området. Organisationen anser att förslaget tolkar översiktsplanen på ett sätt som strider mot planens intentioner genom att inte bebygga delar av Årsta skogen.

Kontorens ställningstagande

Begreppet kulturreservat ska enligt miljöbalken användas för att skydda värdefulla kulturpräglade landskap. Även om skogsmarken i Årstaskogen till stor del är präglad av den tidigare jordbruksverksamheten vid områdets gårdar är det mest lämpligt att använda begreppet naturreservat för ett område som i första hand upplevs som skog.

Syftet

Länsstyrelsen i Stockholms län vill påpeka att det vore önskvärt att hålla samman syftesbeskrivningen för Årstaskogen och Årsta holmar, de menar att skrivningarna ändå kan precisera värden inom de respektive delarna.

Kontorens ställningstagande

Staden anser att syftet behöver vara olika för Årsta holmar och övriga Årstaskogen, och att det bäst beskrivs som i remitterat förslag.

Avgränsning

Flera boende i Årsta tycker att fler områden bör ingå i reservatet, bl.a. hela skogs- och vattenområdet öster om föreslagen gräns, hela Årsta IP och gården på Årsta holmar. En synpunkt är att gränsen bör gå söder om skogsområdet vid Årsta IP. Trafikverket förordar en alternativ dragning av reservatsgränsen där järnvägsbroar samt 30 m på ömse sidor exkluderas.

Trafikkontoret anser att gränsen för reservatet bör justeras vid de platser där det gränsar till gatumark. Detta för att kontoret ska kunna fortsätta drifta gatumarken och kunna lägga upp snö. I bilaga till yttrandet ges förslag till justeringar.

Boende i södra Stockholm anser att hela koloniområdet ska ingå i reservatet.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att det föreslagna naturreservatet överensstämmer med intentionerna i Regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen 2010 (RUFSS) samt med kommunens gällande översiktsplan antagen 2010.

Svenska Turistföreningen Stockholm stödjer inte nu liggande förslag till reservat. De anser att reservatet även bör inkludera den östligaste delen av Årstaskogen som går fram till Skanskvarn/tvärbanan. Detta för att området är betydelsefullt för naturliv, rekreation, friluftsliv, idrott, motion, hälsa, landskapsbild och kultur. De påpekar att Stockholms stad tidigare har gjort åtagande att naturreservat ska inrättas av hela Årstaskogen, även skogsområdet vid Skanskvarn och tvärbanan. De förväntar sig att det slutliga förslaget även omfattar denna del.

Naturskyddsföreningarna Stockholm och Söderort har yttrat sig över att de anser att gränsdragningen bör utökas i öst och gå fram till Gullmarsplan och tvärbanans sträckning. Mot sydöst anser de att gränsen bör gå fram till Simlångsvägen och Gullmarsvägen. Gränsen bör även inkludera skogsområdet söder om Årsta idrottsplats samt området mellan Bränningevägen, Erkens Kroken och Ottsjövägen. De anser även att en utredning bör ske för att utreda om reservatsgränsen skulle kunna dras in under Skanstullsbron. Föreningarna anser att hela Årstaskogen bör ingå i reservatet och att det finns mycket goda skäl att skydda mer av natur och friluftsområdet Årstaskogen-Årsta holmar. De anser inte att stadens hänvisning till "*det långsiktiga behovet av bostadsbyggande*" inte väger över motiven till att skydda hela Årstaskogen. I bilaga 1 i yttrandet har föreningarna skissat upp hur gränsdragningen skulle kunna se ut.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd anser att den gröna anknypningen till Nackareservatet och Tyrestakilen är idag inte helt tydlig. De menar att den riskerar att bli än mer begränsad om den östliga reservatsgränsen läggs enligt förslaget. Förvaltningen anser att det finns stora värden, ekologiska såväl som friluft- och rekreativmässiga, i att behålla ett grönt stråk hela vägen fram till Gullmarsplan. De föreslår att även den östliga delen av koloniområdet Stugan införlivas i naturreservatet. De menar att beslutet får, vilket det än blir, stora konsekvenser för koloniföreningen. Förvaltningen påpekar att frågan bör klargöras i samband med naturreservatsbildandet och inte vänta till programarbetet med Söderstaden, etapp Gullmarsplan. I alla övriga hänseenden är förvaltningen positiv till förslaget.

Trafikkontoret anser att gränsen för naturreservatet bör justeras vid de platser som gränsar till gatumark, så att kontoret kan fortsätta att lägga upp snö intill gatorna.

En boende i Årsta anser att en kommande exploatering i Årstaskogen (även utanför reservatsgränsen) står i motsats till naturreservatets syfte. Höga värden för natur och friluftsliv menar han inbegriper de uteslutna områdena.

En annan Årstabo anser att reservatsgränsen bör dras parallellt och i direkt anslutning till Marviksvägen samt det s.k. SKB-huset längs Gullmarsvägen. Detta för att området inte ska exploateras och inte få bebyggelse som kommer allt närmare koloniområdet. Han påpekar även att ovan nämnt område har en välutnyttjad pulka- och skidbacke för barn, som han menar inte finns att tillgå någon annanstans.

Kvartersrådet Erkens Kroken motsätter sig förslaget enligt nuvarande gränsdragning. De tycker att den del av skogen som ligger norr om Erkens Kroken ska omfattas av reservatet. De förordar därför den tidigare gränsdragningen av naturreservatet som innefattade ovan nämnt område. Rådet anser att det är mycket olämpligt att inte ha en grön kil som förbinder Årstafältet med Årsta skog. De menar att liggande förslag med exempelvis Årstaliden visar på att reservatet inte föreslås ur skogssynpunkt utan snarare för att vara ett trevligt område. Rådet menar att Årstaliden inte kan utgöra den gröna kil som behövs för att förbinda Årstaskogen med Årstafältet.

Rådet menar att de meddelats att anledningen till att skogsområdet norr om Erkens Kroken inte ingår är att eventuell bebyggelse är planerad i området, dessa planer motsätter sig rådet. De menar att det måste finnas lämpligare platser för bebyggelse. Detta skogsområde nyttjas flitigt av både barn, hundägare och förskoleklasser samt utgör för rådjuren ett daglegaområde menar rådet.

Boende i Årsta anser att området mellan Dianelunds koloniområde och Marviksvägen bör inkluderas i naturreservatet. Detta då området används flitigt av barn för pulkaåkning och är enda platsen i närområdet som finns för den typen aktivitet.

En annan synpunkt är att Årsta gård och Stugan ska ingå i naturreservatet.

Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarn anser att reservatsgränsen enligt tidigare förslag är att föredra där reservatets östra gräns går längs med Simlångsvägen. En ingång bakom Skanskvarns skolan menar de inte utgör en bra entré samt att den inte är tillgänglig för personer med fysiskt funktionsnedsättning.

Koloniträdgårdsföreningen påtalar även att det i arrendeavtalet med Stockholms stad står att staden åtar sig att ersätta uppsagda lotter, antingen finansiellt för byggnader och anläggning eller hänvisas till alternativ plats (§ 2). Föreningen undrar var denna alternativa plats är som inte behöver tas i bruk för bebyggelse.

En av koloniträdgårdsföreningens medlemmar undrar vad som händer med de kolonistugor som inte inryms i reservatet enligt liggande förslag. Hon undrar hur brukaravtalen kommer att se ut och om det kommer vara olika avtal för de innanför respektive utanför reservatsgränsen.

En boende i Årsta anser att avgränsningen av naturreservatet begränsar områdets värden och möjligheter. Han invänder därför mot liggande förslag. Med hänvisning till Stockholms miljöprogram anser han att hela Årstaskogen bör tas med i naturreservatet för att undvika intrång i oersättliga värden. Även flera av de delar som inte tagits med bedöms ha tillräckligt höga värden för att omfattas av skydd enligt miljöbalken menar han.

Han har i sitt yttrande utifrån en inventering åt Stockholms stad 2012 listat naturvärden som förekom utanför området som ingår i reservatet. Han föreslår även att undersökningar bör ske om förstärkningar av spridningssambanden skulle kunna förbättra villkoren för Årstaskogens arter.

Han påpekar även att det är viktigt att exploatering inte sker i de barrskogskärnor som finns kvar. Detta skulle riskera att förekomsten av barrskogsmesen tofsmes i området. Med åtgärder i passagen under Skanstullsbroarna kunde ett fungerande samband skapas och kombineras med ett attraktivt grönstråk för de som vill ta sig mellan Hammarby sjöstad och Årstaskogen, menar han.

Likaså motsätter sig han till att koloniområdet Stugan delas mitt itu. Han anser att värdefulla naturområden bör pekas ut och undantas exploatering, innan processen går för långt menar han. Här finns en chans menar han att i god tid utesluta värdefulla områden från eventuellt kommande exploatering. Likaså behöver man då inte

lova bort för stort antal lägenheter i markanvisningen. Han anser vidare att de tre bergen, området söder om Årstaliden, berget med försvarsanläggning vid Sköntorpsplan samt öster om koloniområdet Stugan bör ingå i reservatet. Han vill också understryka att en stor del av Årstaskogens ädellövmiljöer inte ingår i reservatet. Samt att det sammanhängande grönstråket runt Årstaviken riskerar att brytas med förlust för rekreation, friluftsliv och spridning av organismer. Kärnområden riskerar att minska vid kommande exploatering och bevarande och stärkande av värden kommer försvåras menar han. Han påpekar att det finns häckande hökar i östra Årstaskogen som kommer hamna nära respektive utanför reservatsgränsen.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet anser att den föreslagna reservatsgränsen vid Årstaskogens östra del, mot Gullmarsplan, bör diskuteras vidare. Rådet är medvetet om att det pågår utredningsarbete i området med syfte att förtäta. De menar att det i tidigare utredningar har påtalats vikten av en fungerande spridningskorridor mellan Årstaskogen-Hammarbyskogen-Nackareservatet. Rådet anser att planeringen borde utifrån tillkommande bebyggelse utgå från detta och den östra reservatsgränsen sättas så att spridningskorridoren kan upprätthållas.

Samfundet S:t Erik anser att gränsen för naturreservatet bör ändras så även förkastningsbranten ända fram till Skanstullsbron innefattas i reservatet.

En person anser att Skanskvams luftvärnsställning bör tas tillvara med sin fina utsikt i reservatet. Hon föreslår att skyltar kan sättas upp där för att berätta historien kring platsen. Hon påpekar även att någon form av skötsel och underhåll av platsen behövs oavsett om området inkluderas eller ej i reservatet då den ofta är skräpig.

Kulturförvaltningen ifrågasätter vissa delar av gränsdragningen och anser att de områden som är utpekade som kulturhistoriskt värdefulla miljöer i sin helhet ska omfattas av reservatet vilket innebär att Årsta gård och gården på Årsta holmar ska ingå liksom hela koloniområdet Stugan. Förvaltningen anser därtill att en fördjupad genomsyn av områdets historiska användning bör göras för att bättre kunna lyfta fram och tillgängliggöra kulturmiljöernas sammanhang och värden.

Föreningen StorStockholms koloniträdgårdar anser att det är positivt att koloniträdgårdsområden ingår i föreslaget naturreservatsområde. I samband med detta menar föreningen att särskilda

skötselplaner och brukaravtal bör utarbetas i samverkan med koloniträdgårdsrörelsen. Föreningen understryker dock att det är viktigt att hela Skanskvarns koloniområde (f.d. Stugan) inkluderas i reservatet. Om möjligt påpekar föreningen att området för koloniträdgårdssodling bör utökas. Detta då en ökande befolkning även ger större efterfrågan på odlingslotter. Föreningen påpekar på två möjligheter till ytterligare markområden för att utöka odlingsytorna. Dels den f.d. trädgårdstomten där Sköntorps gård tidigare har legat och dels trädgården kring torpet Dianelund. Föreningen föreslår även att en del i en grön korridor mot Hemskogen kan vara en eventuell framtida flyttade koloniområdet på Årstafältet.

Föreningen StorStockholms koloniträdgårdar påpekar att det föreligger en risk i förslaget där det nya naturreservatet isoleras från de gröna kilarna och därmed markant minskar ett av reservatets syften "att skydda och för biologisk mångfald utveckla områdets funktion för växter och djur". Föreningen anser att det därför är viktigt att säkerställa tillräckligt stora gröna korridorer mot Nackareservatet (Nacka-Värmdökilen och Tyrestakilen) och mot Hemskogen (Hanvedenkilen via bl.a. Årstafältet). Framförallt gällande delar av den ädellövskog mellan Skanskvarns koloniområde och Gullmarsplan som bör bevaras och införlivas i naturreservatet. Organisationen YIMBY anser att ett eventuellt naturreservat bör begränsas i omfång främst till de södra delarna av Årsta skog. De föreslår att delen längs strandpromenaden istället kan utvecklas till en mer parklik miljö.

En boende på Södermalm anser att hela det område som tidigare föreslagits som naturreservat och som var aktuellt för beslut år 2006 bör ingå i naturreservatet. Detta gäller bland annat områdena för Skanskvarns koloniträdgård, utsiktsbergen samt ädellövskogen mellan Sundsta gård och Skanskvarn/Gullmarsplan i östra Årstaskogen. För västra delen av Årstaskogen gäller områdena Sköntorpsberget och hållmarkstallskogen söder om och i Årsta IP:s område. Även torrbacken och intilliggande trädunge väster om Värmdö gymnasium och söder om Simlångsvägen anser han bör ingå i naturreservatet. Han anser även att en plan bör tas fram för att säkra den gröna korridoren Årstaskogen-Hammarbyskogen-Nackaskogen. Han föreslår att för de områden som förbinder Årstaskogen med Nackareservatet kan en första åtgärd vara att inrätta dem som interimistiska naturreservat. Han föreslår även att de tre reservaten, Årstaskogen, Hammarbyskogen och Nackaskogen, med fördel kan slås samman till ett reservat som han föreslår skulle kunna namnges "Tre skogar".

En Årstabo anser att det inte finns några övertygande argument för att skilja på koloniområdena. Hon anser att området kommer att tappa sin personlighet med nuvarande gränsdragning och motsätter sig därför förslaget.

Dianelunds båtklubb ställer sig frågande till varför stadsbyggnadskontoret valt att dra gränsen till naturreservatet mitt igenom klubbens brygga. De anser att hela klubbområdet ska ligga i naturreservatet.

Kontorens ställningstagande

Åt öster föreslås reservatet utvidgas något mot Johanneshovsbron. Dels för att inkludera ett större område av Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarn och Dianelunds Båtklubb och dels för att stärka det ekologiska spridningssambandet mot Tyrestakilen. Kontoren föreslår inte en gräns mot Johanneshovsbron då det skulle äventyra utvecklingen av området kring Gullmarsplan.

Gränsen intill järnvägsområdet läggs även fortsättningsvis i Trafikverkets fastighetsgräns eftersom naturvärdena är höga intill järnvägen och Årstabron. Trafikverkets behov av underhåll av anläggningen är undantagen från föreskrifterna, så att naturreservatsbildningen inte försvårar nödvändiga underhållsarbeten.

Föreskrifter

Fortum Distribution AB anser att föreskrifterna innebär att de inte har möjlighet att sköta underhåll och reparation av ledningar i reservatet och föreslår därför ett särskilt undantag från föreskrifterna för innehavare av starkströmsledning.

Idrottsförvaltningen anser att en revidering bör ske av reservatets föreskrifter för att underlätta underhållsarbeten inom områdena för fritidsbåtar. De anser att normal bygglovshantering är tillräcklig och inget reservatstillstånd behövs för mindre arbeten och byggnader inom båtområdena.

Stockholms Orienteringsförbund anser att reservatsföreskrift C7 bör tas bort samt önskar att orienteringsverksamheten kartläggs vid årliga samråd mellan klubben och staden. Omfattningen vid samråd anser de minst bör omfatta träningsverksamhet och mer varaktiga markeringar i skogen som Naturpasset innebär.

Trafikverket poängterar att reservatsbildningen inte får försvåra drift och underhåll eller framtida åtgärder/om- eller nybyggnader av järnvägen samt Årstabroarna. Åtkomst till spår område och broar måste garanteras vid behov av yta för byggnadsställningar, kranbilar, tillfälliga vägar och anordningar, materialupplag och maskiner samt för akuta reparationer och eventuella räddningsinsatser. Trafikverket menar även att reservatsbildningen inte får försvåra möjligheten till kemisk ogräsbekämpning vid spåret.

Länsstyrelsen i Stockholms län upplyser om att kommunerna själva ska publicera författningen istället för att den som tidigare publicerades i länets författningssamling. De anser därför att skrivningarna därför bör vara: "Föreskrifterna träder i kraft tre veckor efter den dag då författningen publicerats i kommunens författningssamling", alternativt "på kommunens webbplats" eller vad som anses lämpligt.

Länsstyrelsen vill även poängtera att föreskrifterna som anges i reservatsförslagen har i stort samma innebörd i flera av reservaten men skiljer sig åt i formulering och detaljnivå (t.ex. anger de A9 och C5/6). Länsstyrelsen önskar att en genomgång och jämförelse kan ske mellan besluten för att utforma föreskrifterna så konsekvent som möjligt. De föreslår även att undantag från föreskrifterna kan samlas under en och samma rubrik. Samt att åtgärder som ska samrådas med berörd förvaltning innan de får genomföras bör förflyttas till en underrubrik som föreskriver samrådsplikt.

Länsstyrelsen anser även att föreskrifterna med tillståndspliktiga åtgärder inte behöver inledas med "Det krävs tillstånd för att..." då detta framgår av rubriken på avsnittet. De har även ett flertal synpunkter på de enskilda föreskrifter A5-7, A9, B1, B3 och C3.

Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarn understryker att de förutsätter att de får fortsätta med sin vår- och hösteldning. De framhåller även att de tycker att skyddsjakten på rådjur utökas p.g.a. fästingspridningen och således risken för borrelia och TBE.

Stockholm Vatten AB meddelar att reservatsbestämmelserna måste vara utformade så att alla deras anläggningar kan nås med fordon och annan utrustning för drift och underhåll. Stockholm Vatten påpekar att schaktningsarbeten måste kunna utföras och vid behov även kunna fälla träd inom reservatet utan att särskilda tillstånd krävs.

Stockholm Vatten planerar påslag för en arbetstunnel strax utanför reservatsområdet vid Skanstullsbron. De meddelar att det inom området finns behov av stigarschakt upp till markytan för evakuering och räddningsinsatser. Stockholm Vatten understryker att reservats-

reglerna inte får utformas så att dessa arbeten omöjliggörs eller försvåras.

Stockholms läns landsting meddelar att den norra farleden inte är ett riksintresse. Landstinget anser att det är av stor vikt att den framtida kollektivtrafiken på vatten beaktas och att båda farlederna hålls öppna för kollektivtrafiken.

Trafikkontoret påpekar att det är viktigt att investera/se över skyltningen där cykling är tillåtet i samband naturreservatet för att i tidigt skede markera vad som gäller.

En boende i Årsta är positiv till föreskrifterna om förbud att medföra hund utan koppel.

En annan Årstabo undrar vem som kommer se till att föreskrifterna följs. Hon understryker att det är olämpligt att hundar får medtas in i reservatet.

Föreningen StorStockholms koloniträdgårdar påpekar att ett tydliggörande bör ske kring rättigheter och skyldigheter för kolonisterna och Stockholms stad inom koloniområdet. Föreningen menar att det är viktigt att tydligt säkerställa att åtgärder för att upprätthålla koloniområdenas brukande t.ex. beträffande tillgänglighet och närliggande växtlighets utbredning får vidtas. Exempelvis måste transporter med bil tillåtas till och från koloniområdena på särskilt anvisade större gångvägar.

Södermalms stadsdelsförvaltning anser att inga grillplatser bör anläggas på Årsta holmar och att engångsgrillar inte ska tillåtas på holmarna.

Kontorens ställningstagande

I beslutsdokumentet finns en generell text om undantag från föreskrifterna för åtgärder som krävs för skötsel, underhåll och vidmakthållande av anläggningar, vilket kontoren anser vara tillräckligt. Ett förtydligande om att underhållet av västra stambanan är undantagen från reservatsföreskrifterna har dock lagts in.

Länsstyrelsens synpunkt att undantag från föreskrifter bör läggas i ett eget stycke har åtgärdats. Övriga synpunkter från länsstyrelsen angående formulering av föreskrifter har åtgärdats så långt möjligt.

Undantaget från föreskriften gällande förbud mot användning av bekämpningsmedel har ändrats så att det bara gäller Stockholms stad och så att undantaget omfattar både jättejörnloka och parkslide. Större delen av spårsträckningen som går genom eller

gränisar till reservatet ingår redan i Trafikverkets egna restriktionsytor för kemisk ogräsbekämpning. Det återstår endast ca 100 meter längs gränsen till föreslaget naturreservat. Staden anser att det är rimligt att även denna sträcka kan rensas från ogräs med mekaniska metoder.

Övriga synpunkter gällande föreskrifter anser kontoren inte föranleder något behov av ändring av föreslagna föreskrifter.

Angående underlaget och utredningar

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att beslutsdokumenterna med fördel kan omorganiseras så att syftet med reservatet och föreskrifterna ligger direkt efter tabellen med administrativ data. Detta för att man snabbt ska kunna hitta till dessa avsnitt. De anser att beskrivningen av området samt grund för beslut kan följa därefter. Länsstyrelsen anser även att en annan bakgrundskarta bör användas för figur 1, som de i dagslägen upplever som mycket svårtolkad. De föreslår ett användande av Lantmäteriets ekonomiska karta eller fastighetskartan. De upplyser även om att det saknas en upplysning om det lokala badförbudet tillsammans med en hänvisning till beslutskartan.

Länsstyrelsen påpekar att vid hänvisning till lagar och förordningar bör referensen skrivas ut i sin helhet vid första tillfället som hänvisningen sker. Länsstyrelsen vill även upplysa om att lagen om kulturminne (1988:950) har bytt namn till kulturmiljölagen (1988:950).

Angående miljö kvalitetsmålen vill Länsstyrelsen även poängtera att reservatsbildningen även borde bidra till uppfyllandet av målet "Ett rikt växt- och djurliv" samt att "Levande skogar" kan vara aktuellt. Samt att det bör nämnas att reservatet ingår i programmet *Aldrig långt till naturen, Skydd av tätortsnära natur i Stockholmsregionen* (Länsstyrelsens rapport 2013:20).

Angående kartor och bilagor så anser Länsstyrelsen att de behöver ses över samt att beslutskartan bör utgöra bilaga 1 och visa fastighetsgränser med beteckningar för de berörda fastigheterna. De menar att det även är viktigt att alla kartor går att tolka som svartvita kopior. Länsstyrelsen menar också att skötselplanen bör vara fristående från beslutet och laggas som en bilaga.

En medlem i Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarn påpekar att det i underlaget anges att deras grannförening och torpet Dianelund är kulturhistoriskt värdefulla. Hon anser att även deras förening borde ingå i den beskrivningen.

Föreningen Årstablick vill påpeka att det står i underlaget att tillståndet för dansbaneverksamheten förnyas varje år, detta är felaktigt det är vart femte år. De påpekar även att de förutsätter att deras valborgsfirande på den hårda ytan mellan gräsmattan och elskåpet/ koloniområdet kan fortsätta utnyttjas som också utnyttjas vid vissa danskvällar.

Föreningen StorStockholms koloniträdgårdar anser att koloniområdet intill f.d. Sköntorps gård som benämnts som Sköntorps fritidsträdgårdar istället bör benämnas som Årstalidens Koloniträdgårdsförening i fortsättningen.

En boende på Södermalm menar att inga grundliga naturvärdesinventeringar har utförts i området utan endast översiktliga på naturtypsnivå, vilket han menar kan ge allvarliga problem om vissa delar av området lämnas utanför reservatet. Han föreslår att hela Årstaskogen inkluderas och i ett senare stadium utföra noggrannare inventeringar och ta fram en mer detaljerad skötselplan för ett större sammanhängande reservat.

Årstadals båtklubb vill informera om att klubben egentligen har två anläggningar. En med klubbhus, mindre hamnplan samt bryggör och en annan yta som används framförallt som plats för båtupptagning. Denna yta ligger i direkt anslutning till grannklubben Årsta gårds hamnplan. Ingen av dessa anläggningar är noterade under rubriken "Anläggningar Årstaskogen".

Kontorens ställningstagande

Sådana uppgifter som har blivit fel i beslutsdokumentet eller saknas, har reviderats och kompletterats.

Beslutsdokumentet har också reviderats med avseende på den nya föreslagna gränsen. Kartor har setts över så att de blir tydliga och lätta att tolka.

Skötselplan

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att fastställande av skötselplan med fördel kan flyttas till en egen rubrik. Länsstyrelsen föreslår i anslutning till rubriken "Naturvårdsförvaltning och tillsyn".

Naturskyddsföreningen Stockholm och Söderort anser att det bör skrivas in i skötselplanen att gamla tallar på hällmarken utgör viktiga livsmiljöer för en rad skalbaggar m.m. De menar att skötselåtgärder som frihuggning kring tallar gynnar denna fauna och borde förordas i skötselplanen. De anser även att det bör skrivas in i skötselplanen att sälg ska sparas i berörda markområden på samma sätt som hassel och bärande buskar. Redovisningen av skötselinsatserna anser de behöver förbättras och de föreslår att detta skulle kunna ske enligt den i yttrandet bifogade mallen.

En Årstabo anser att skötselplanen gynnar förutsättningar för både naturvärden och friluftsliv. En annan synpunkt är att död ved alltid ska lämnas kvar i naturreservatet.

En boende i Årsta anser att stigarna för fotgängare och cyklister behöver bättre underhåll samt att vägunderlaget/beläggningen bör förbättras så den klarar alla årstider. Han påpekar även att båtar som olovligt befinner sig i området bör rensas bort.

En boende i södra Stockholm har fått intrycket att det är för lite resurser lagda på att ta fram en bra skötselplan. Han anser att en något intensivare skötsel med gallring och slyröjning av de kulturpräglade delarna kombinerat med ökad tillgänglighet är att föredra, samtidigt som han påpekar att det är viktigt att vissa arealer lämnas till fri utveckling och har stort inslag av död ved. Han anser att ädellövskogsdelarna bör lämnas till fri utveckling och endast begränsa skötseln till att hålla stigar och gångvägar fria. Han föreslår även ett antal andra skötselåtgärder för området.

Södermalms stadsdelsförvaltning anser att betning av Lillholmen bör eftersträvas för att kunna bevara befintliga ängsytter. Förvaltningen meddelar att de kommer undersöka möjligheterna att hitta en intressent som kan bedriva betning av Lillholmen. Förvaltningen påpekar att det i skötselplanen anges att servitutsmarken på Årsta holmar som gäller järnvägsbroarna ska klippas eller slåttras vid behov. Förvaltningen menar att de förutsätter att dessa åtgärder utförs av Trafikverket. De påpekar även att med en ökad tillgänglighet till Årsta holmar kommer en ökad renhållning att behövas vilket kommer innebära att kostnaderna för Södermalms stadsdelsnämnd blir högre än de beräknat.

Kulturförvaltningen påpekar att det i listan på verksamheter och anläggningar i anslutning till reservatet så saknas Årsta gård. Vad

gäller Årstabroarna och den bro som är statligt byggnadsminne påpekar förvaltningen att det bör framgå att innan åtgärder vidtas måste det samrådask med Riksantikvarieämbetet.

Kulturförvaltningen påpekar även att det saknas skötselanvisningar för torpet Dianelund och kolonistugorna som finns i koloniområdet. Det bör framgå att de ska underhållas och skötas med för byggnaden lämpliga material och metoder samt att samråd ska ske med Stadsmuseet. Om Årsta gård och bebyggelsen på Årsta holmar kommer att ingå i reservatet måste även dessa beskrivas i skötselplanen.

Kontorens ställningstagande

Sådana uppgifter som har blivit felaktiga eller saknas i skötselplanen har reviderats och kompletterats, även med anseende på den nya föreslagna gränsen.

Stockholm stad har valt att hålla sina skötselplaner för naturreservat på en relativt övergripande nivå, så att anpassningar och revideringar ska kunna göras av stadsdelsförvaltningarna som sköter reservaten, utan att den skötselplan som hör till beslutet måste skrivas om och fastställas av kommunfullmäktige. En mer detaljerad skötselplan tas fram av stadsdelsförvaltningen när beslut om naturreservatsbildning är taget.

Kulturmiljö

Länsstyrelsen i Stockholms län poängterar att det i Årsta skog och Årsta holmar finns ett 10-tal fornlämningar och ca 15 stycken övriga kulturhistoriska lämningar som måste tas hänsyn till vid upprättandet av skötselplaner och eventuell bebyggelse inom området.

Kulturförvaltningen anser att det är viktigt att det i samband med reservatsbildningen planeras för ett bättre tillgängliggörande av kulturmiljöerna inom området. Förvaltningen föreslår även att de olika fornlämningarna skyltas. Förvaltningen anser även att en fördjupad inventering bör ske av Årsta gårds historia och dess historiska markanvändning samt vill understryka vikten av att en förnyad inventering av områdets fornlämningar genomförs.

Kontorens ställningstagande

Stadsmuseet har getts i uppdrag att göra en fördjupad och förnyad inventering om området, som kan ligga till grund för mer

detaljerade skötselplaner. I övrigt kan synpunkterna tas om hand i fortsatt förvaltning av reservatet.

Förbindelse till Årsta holmar

Rådet till skydd för Stockholms skönhet anser att bron, även om den i sig inte ingår i förslaget, måste utgå. Det går enligt rådets uppfattning inte att göra Årsta holmar tillgängliga och samtidigt under långa perioder hindra besökare från att beträda de delar av ön som enligt förslaget ska hållas avlysta under stora delar av året. Rådet förespråkar därför att besök till Årsta holmar endast ska kunna göras med färja/båt de tider på ön när inga restriktioner råder.

Boende i södra Stockholm och HSB Brf Tanto tycker inte att en bro till Årsta holmar ska byggas.

Med anledning av den nedskräpning som sker menar de att det är olämpligt med en bro till Årsta holmar. Detta samt att kostnaden för att bygga bron och hålla Årsta holmar rent från nedskräpning är för kostsamt anser hon.

HSB Brf Tanto föreslår istället att Årsta holmar tillgängliggörs med båt och guidade turer. Samt att tillgängligheten begränsas under känsliga häckningstider och under kvällstid.

Det finns även en oro för hur Årsta holmar ska klara besöksstrycket om det blir en bro över. En boende på Södermalm poängterar att holmarna lyser känsliga miljöer som kan ta skada av ett högt besöksstryck. Han menar även att det kommer att bli svårt att anpassa holmarna med lämpliga gångstigar p.g.a. öns vegetation och terräng. I första hand anser han att en färja till Årsta holmar torde vara bästa alternativet med trafikerande tider som respekterar naturen på holmarna.

Organisationen YIMBY anser att Årsta holmar inte bör ha tillträdesförbud. De förstår inte varför holmarna har tillträdesförbud när förslaget förespråkar tätortsnära natur till fördel för rekreation. Organisationen förespråkar även en gång- och cykelbro över till Årsta holmar och likaså en bro från Årsta holmar till Årsta skog

Södermalms stadsdelsförvaltning är tveksamma till om Årsta holmars värden på sikt kan bibehållas om ett tillträde till holmarna ges under den känsliga reproduktionstiden, även om tillträdet begränsas till utmärkta stigar och platser. Om ett tillträde skall ges

under den perioden är det mycket viktigt att skyltning och information om vilka regler som gäller blir tydliga menar förvaltningen. För att undvika slitage på holmarna anser förvaltningen att staden bör verka för att en naturvärd stationeras på Årsta holmar.

En boende i Stockholm föreslår att besökarna kan transporteras med elbåt till holmarna. Hon påpekar även att det är viktigt att hålla vattenvägen öppen för båttrafik.

Kontorens ställningstagande

Det är inte längre aktuellt att bygga en bro till Årsta holmar.

Friluftsliv

Stockholms Orienteringsförbund poängterar att det inte nämnts någonting om den orienteringsverksamhet som finns inom det föreslagna reservatsområdet. De menar att tävlingar sker där året runt och att OK Södertörn är hemmahörande i Farsta och nyttjar hela Årstaskogen för orientering. Stockholms Orienteringsförbund föreslår att "Beskrivningen av Årsta Skog och Årsta Holmar", förslag till beslut sida 4 och förslag till skötselplan sida 14-15 kompletteras med text om orienteringsverksamhet.

Kontorens ställningstagande

Beslutsdokumentet och skötselplanen har kompletterats med information om orienteringsverksamheten.

Fotgängare och cyklister

Trafikkontoret anser att huvudcykelstråket, som enligt Stockholms stads cykelplan går genom naturreservatet, fortsättningsvis bör hanteras som ett huvudcykelstråk. De anser även att det ska finnas möjligheter att utveckla det enligt cykelplanen.

En boende på Södermalm anser att sträckningen längs vattnet från Skanstull till Hornstull är mycket nedsliten av hård belastning. Han anser att resurser bör läggas på att rusta upp denna sträckning istället för att anlägga en bro till Årsta Holmar. Han önskar att det fanns mer plats för fotgängare och cyklister längs sträckningen samt utrymmen för vila och servering som är arkitektonisk intressanta och fungerar alla årstider.

En boende i Årsta anser att det bör råda cykelförbud i reservatet och endast vara tillåtet på den väg som går längs Årstaviken.

Kontorens ställningstagande

I beskrivningen av syftet i beslutsdokumentet anges bland annat att syftet ska tryggas genom att mötesplatser, stigar och stråk i området utvecklas. Enligt föreskrifterna kan gång- och cykelvägar anläggas efter tillstånd. Kontoren anser att dessa formuleringar ger tillräckliga möjligheter för att utveckla nödvändiga cykelstråk genom reservatet.

För att tillgängliggöra reservatet bör även vissa andra vägar än vägen längs Årstaviken vara tillåtna cykelvägar. Vilka vägar som ska vara cykelvägar regleras i de lokala trafikföreskrifterna och inte i reservatsbeslutet, varför frågan kan behandlas i ett senare skede

Hundar

En boende i Årsta anser att koppeltvång i naturreservatet inte kan bli aktuellt förrän en hundrastgård anläggs. Hon menar att rastgården måste vara i proportion till antalet hundar i Årsta och föreslår att kontakt tas med hundägare i trakten för själva utformningen av hundrastgården.

Föreningen Årstablick önskar att hundrastgården förläggs så att eventuella skällande hundar inte stör dansbanan eller vice versa.

Kontorens ställningstagande

I dagsläget är det förbjudet att medföra hund som inte är kopplad inom Årstaskogen, med undantag för inom befintligt hundrastområde, strax norr om Årstaliden (enligt beslut om lokala ordningsföreskrifter i Stockholms stads kommunfullmäktige, bilaga 9, 2017-01-30 § 20). Även inom hundrastområdet gäller dock att hundar ska hållas under särskild uppsikt under 1 mars till 20 augusti med hänsyn till vilda djur och deras ungar (enligt lagen om tillsyn över hundar och katter 2007:1150).

De föreslagna reservatsföreskrifterna innebär att det befintliga hundrastområdet kommer att tas bort och att det blir förbjudet att medföra hund som inte är kopplad inom hela Årstaskogen och Årsta holmar. Stadsdelsförvaltningen har dock som mål att så snart som möjligt anlägga två stängslade hundrastgårdar i Årstaskogen. Ingen plats är ännu bestämd, men möjliga platser skulle kunna vara vid Årstaliden och en plats i östra delen av Årstaskogen.

Övrigt

Rådet till skydd för Stockholms skönhet konstaterar att exploateringskontoret, miljöförvaltningen och stadsbyggnads-

kontoret i gemensamma tjänsteutlåtanden, på respektive nämnds uppdrag, har skickat förslag till bildande av naturreservat på remiss. Skönhetsrådet förstår att förfarandet förenklar hanteringen men för tydlighetens skull borde varje nämnd enskilt granska de frågor de har att bevaka inom sitt verksamhetsområde och redovisa detta i ett eget tjänsteutlåtande.

Idrottsförvaltningen påpekar att, förutom Årsta Gårds BS och Årstadals BK, finns även Dianelunds BK inom reservatsområdet med drygt hälften av sina bryggplatser.

Trafikverket vill upplysa om att gamla Årstabron är ett statligt byggnadsminne. De vill även påpeka att staden och Trafikverket ska nå samsyn avseende frågorna i yttrandet innan beslut fattas om naturreservatet, och Trafikverket välkomnar fortsatt kontakt i dessa frågor.

En boende på Södermalm föreslår att en naturskola/besökscenter skulle kunna anläggas för att få fler att upptäcka områdets naturvärden. Han tycker även att fler bänkar och iordningställda grillplatser samt regelbunden städning borde införas. Det poängteras att vissa områden skulle behöva åtgärder för att bli mer tillgängliga för rörelsehindrade. Han föreslår också att odlingsmöjligheterna kunde utökas i området.

En Årstabo påpekar att barn från förskolor är oförsiktiga i Årstaskogen och föreslår att information bör skickas ut för att informera förskolorna om att vara försiktiga i naturen.

Årstadals båtklubb vill poängtera att det under rubriken "Lokala trafikföreskrifter för Stockholm" är viktigt att båtklubbens medlemmar även i fortsättningen kan nå båtklubbens anläggningar med bil i samband med transporter av material, kranbil vid sjösättning och upptagning samt tömning av avfall.

Kontorens ställningstagande

Kommunfullmäktige har uppdragit åt exploateringsnämnden att i samarbete med stadsbyggnadsnämnden och miljö- och hälsoskyddsnämnden ta fram förslag på naturreservatsbeslut. Därför skickade nämnderna gemensamt ut förslaget.

De synpunkter som rör områdets fortsatta skötsel och tillgängliggörande, samt behov av informationsinsatser lämnas över

till stadsdelsförvaltningen. Reservatsbeslutet påverkar inte tillgängligheten med bil till Årstadals båtklubb.

5. Kontorens sammanvägda ställningstagande

Kontoren anser att samrådssvaren ger stöd för att inrätta naturreservat i Årstaskogen. Efter samrådet har diskussioner förts om att korrigera reservatsgränsen för att möjliggöra planering för fler bostäder i ett sammanhållet stråk i anslutning till Årstaskogen vid den befintliga bebyggelsen. För att möta dessa diskussioner har korrigeringar gjorts i förslaget till naturreservat. Reservatsgränsen har ändrats så att vissa delar har uteslutits medan andra delar har tillkommit.

Med anledning av de synpunkter som framförts under samrådet har följande frågor beaktats.

- Viss ändring av kartan har gjorts för att även visa fornlämningsområden efter önskemål från Länsstyrelsen
- Utökad reservatet österut för att inkludera en större del av ett koloniområde och för att skydda mer av det östliga ekologiska spridningssambandet
- Förtydliganden i reservatsföreskrifter angående kemisk ogräsbekämpning, rastning av hundar i hundrastgård och Trafikverkets åtkomst till sina anläggningar.
- Skötselplanen har också justerats något med hänsyn till naturskyddsföreningens önskemål om beskrivning av naturvärden.

Några övriga förändringar av förslaget till reservatsbeslut anser kontoren inte behöver göras.

6. Inkomna yttranden

Statliga och regionala myndigheter och förbund

Länsstyrelsen i Stockholms län

Länsstyrelsen har fått tre förslag till beslut om naturreservat för samråd. Då många av synpunkterna gäller samtliga remisser har Länsstyrelsen valt att svara med ett gemensamt yttrande.

Det föreslagna reservatet Årstaskogen-Årsta holmar omfattar ett 65 hektar stort område, varav 7 ha utgörs av vatten. Älvsjöskogen omfattar 65 ha land och Kyrkhamn är 107 ha stort, varav 29 ha vatten.

Områdena tas upp i programmet för skydd av tätortsnära natur:
Aldrig långt till naturen, Skydd av tätortsnära natur i Stockholm-regionen (Länsstyrelsens rapport 2003:20).

Länsstyrelsen konstaterar att föreslagna naturreservat stämmer överens med intentionerna i Regional utvecklingsplan för Stockholm-regionen 2010 (RUFS) samt med kommunens gällande översiktsplan antagen 2010. Länsstyrelsen ser positivt på att kommunen beslutar om reservaten och tillstyrker förslagen i stort, men lämnar följande detaljsynpunkter. De flesta synpunkter gäller alla tre remisser, om annat specificeras det med en underrubrik.

Förslag till beslut

Beslutsdokumenten kan med fördel omdisponeras så att syftet med reservatet och föreskrifterna ligger direkt efter tabellen med administrativa data, för att man snabbt ska kunna hitta dessa avsnitt. Beskrivning av området samt grund för beslutet kan följa därefter.

Vad gäller Årsta skog-Årsta holmar bör en annan bakgrundskarta användas för figur 1, som i dagsläget är mycket svårtolkad. Förslagsvis Lantmäteriets ekonomiska karta eller fastighetskarta.

Föreskrifternas ikraftträdande

Observera att kommunen numera själv ska publicera författningen, istället för att den som tidigare publicerades i länets författningssamling. Skrivningen om föreskrifternas ikraftträdande bör därför vara: "Föreskrifterna träder i kraft tre veckor efter den dag då författningen publicerats i kommunens författningssamling", alternativt "på kommunens webbplats", eller vad som är tillämpligt i Stockholms kommun.

Tabellen "Administrativa data"

På samma sätt som anges för Kyrkhamns naturreservat bör det för Årstaskogen-Årsta holmar framgå av tabellen vilka fastigheter som inte ingår i sin helhet i reservatet, genom att ange "Del av Årsta 1:1" osv.

Syftet med reservatet

Specifikt rörande Årstaskogen-Årsta holmar

I beslutet redovisas syftena för Årstaskogen och Årsta holmar separat från varandra. Då områdena ändå ingår i samma reservat vore det önskvärt att hålla samman syftesbeskrivningen, skrivningarna kan ändå precisera värden inom de respektive delarna.

Föreskrifterna

Flera av föreskrifterna som återfinns i de olika reservatsförslagen har i huvudsak samma innebörd, men skiljer sig åt i formuleringar och detaljningsnivå (t ex A9 ang. byggnader, C5/6 ang. lösa hundar). Det är bra om föreskrifterna utformas så konsekvent som möjligt och en genomgång och jämförelse mellan besluten bör därför göras.

Undantag från föreskrifterna kan med fördel samlas under en egen rubrik,

”D. Undantag från reservatsföreskrifterna”, som förslagsvis placeras efter C-föreskrifterna. Lämplig underrubrik: ”Föreskrifterna under A och C ska inte utgöra hinder för”. I detta nya stycke kan, om så är lämpligt, samtliga undantag från föreskrifterna samlas, alltså även de undantag som råder för reservatsskötseln. Undantaget för reservatsskötseln bör precisera något närmre vilka skötselåtgärder som är aktuella, och kan med fördel hänvisa till föreskrift B3, där planerade åtgärder bör räknas upp (se förslag nedan).

Åtgärder som ska samrådask med berörd förvaltning innan de får genomföras bör flyttas till en underrubrik som föreskriver samrådsplikt, i likhet med befintlig rubrik om vilka åtgärder som kräver tillstånd.

Föreskrifterna med tillståndspliktiga åtgärder behöver inte inledas med ”Det krävs tillstånd för att...”, då det framgår av rubriken på avsnittet.

Enskilda föreskrifter

A5/A6. Föreskriften anger att ”byggnad eller anläggning definieras som byggnadsverk enligt plan- och bygglagen”. Detta kan uppfattas som missvisande. Enligt 1 kap. 4 § PBL definieras byggnadsverk som byggnad eller annan anläggning. Vidare finns i PBL en definition av vad som är byggnad, medan ”annan anläggning” inte definieras i PBL. Om avsikten är att byggnad och anläggning ska definieras enligt PBL, hjälper inte informationen som anges i föreskriften.

A7. Måttet 22 cm kan ev. ändras till 20 cm för enkelhetens skull.

A9. Föreskriften behöver förtydligas angående vad som räknas som ”mindre byggnad eller anläggning”. Formuleringen av föreskriften skiljer sig åt mellan reservaten, bra om de likriktas. Se även angående A5/A6 ovan.

B1. Om anordnande och/eller markering av stigar, anläggande av eldplats eller andra friluftsanordningar planeras bör även detta nämnas i denna föreskrift.

B3. Föreskriften bör preciseras mer och inte bara hänvisa till bifogad skötselplan. Förslag på formulering "Naturvårdande skötselåtgärder såsom [*ex: röjning, gallring, ringbarkning, frihuggning, betesdrift och stängsling för bete, igenläggning av diken, anläggning av koloniområde osv.*] Åtgärderna specificeras i bifogad skötselplan, bilaga X [*ev. hänvisa till karta vid behov*].

Specifikt rörande Årstaskogen-Årsta holmar

A7. Enligt föreskriften krävs inte tillstånd för fällning av träd som hotar kolonistugor. På sidan 35 i skötselplanen anges dock att träd inom koloniområdet inte får tas ner utan kommunens tillstånd. Detta behöver förtydligas.

C3. Remissen innehåller förslag på tillträdesförbud för delar av Årsta holmar. Att man vill freda känsligt växt- och djurliv under vissa perioder är bra, men förslaget är inte tillräckligt genomarbetat när det gäller avgränsning och hur dessa ska fungera i praktiken. I ett så tätbefolkat område bör detta klaras ut redan i remisskedet, inte minst för att säkerställa resurser för genomförande, tillsyn och underhåll. Sannolikt behövs helt andra konstruktioner än de skyltar som används i länets befintliga fågelskyddsområden. Förslaget bör utvecklas så att det i skötselplanen tydligt framgår hur avgränsningar i både land och vatten ska göras. Den intensiva båttrafiken (både farled, fritidsbåttrafik, kanoter etc) ställer sannolikt särskilda krav på utformning. Eftersom förslaget lämnar öppet för en eventuell gångbro till holmarna, behövs mycket tydliga avgränsningar och markeringar även på landsidan. Att under förbudstiden (april - juli) släppa ut besökare på en minimal yta på Alholmen kommer sannolikt inte att fungera. Ytan är kraftigt bullerstörd, saknar naturstränder och ligger intill en privat fastighet. Förfulande höga stängsel mot avlysta naturmarksområden kan förstås uppföras, men ett alternativ kan vara att avlysa hela holmarna redan vid brofästet på Södermalm.

Fastställande av skötselplan

Fastställande av skötselplan kan med fördel flyttas till en egen rubrik, t ex i anslutning till rubriken "Naturvårdsförvaltning och tillsyn".

Information om andra lagar, föreskrifter, m.m.

Vid hänvisning till lagar och förordningar bör referensen skrivas ut i sin helhet vid första tillfället hänvisningen sker, t ex jaktlagen (1987:259).

Eftersom föreskrift C6 förbjuder okopplad hund behöver ev. inte upplysningarna om lagen om tillsyn över hundar och katter samt de lokala ordningsföreskrifterna om hundar stå med.

I beslutet för Årstaskogen-Årsta holmar saknas en upplysning om det lokala badförbudet tillsammans med en hänvisning till beslutskartan.

Den 1 januari 2014 bytte lagen (1988:950) om kulturminnen namn till kulturmiljölagen (1988:950).

Reservatsbeslutens förenlighet med andra mål, planer etc.

Miljökvalitetsmål

Reservatsbildningarna torde även bidra till uppfyllandet av miljökvalitetsmålet "Ett rikt växt- och djurliv", genom att bl.a. stränder och äldre skog med dess biologiska mångfald skyddas från exploatering. Även "Levande skogar" kan vara aktuellt.

Aldrig långt till naturen

I detta avsnitt kan gärna nämnas att förslagen ingår i programmet *Aldrig långt till naturen, Skydd av tätortsnära natur i Stockholmsregionen* (Länsstyrelsens rapport 2003:20).

Hur man överklagar

Instruktionen ska ange att överklagandetiden är inom tre veckor från den dag då beslutet kungjordes i ortstidning. Går det att ange vilket datum samt i vilken/vilka tidningar kungörelse väntas ske är det positivt.

Kartor och bilagor

Beslutskartan bör utgöra bilaga 1, vilket också ska anges på själva kartan. Kartan bör visa fastighetsgränser med beteckningar för de berörda fastigheterna. Gränsen för reservatet ska framgå tydligt och kan med fördel vara heldragen för att minska förväxlingsrisk med andra gränser, stigar etc. Det är viktigt att alla kartor går att tolka även som svartvit kopia.

Skötselplanen bör vara fristående från beslutet och läggas som en bilaga (med ev. tillhörande skötselkartbilagor).

Specifikt rörande Årstaskogen-Årsta holmar

Benämningarna och hänvisningarna till kartbilagor bör genomgående ses över i beslut och skötselplan, då hänvisningarna är felaktiga på flera ställen. Föreskriftskartan (bilaga 4) kan med fördel flyttas fram som bilaga 2 eller 3, så att den får en tydligare koppling till beslutet och de föreskrifter som kartan är sammankopplad med.

Uppllysning om fornlämningar

Inom Årsta skog och Årsta holmar finns ett 10-tal fornlämningar och ca 15 st övriga kulturhistoriska lämningar som måste tas hänsyn till vid upprättande av skötselplaner och eventuell bebyggelse inom området.

Fornlämningar är skyddade genom kulturmiljölagen. Till varje fornlämning hör ett område på marken som behövs för att bevara den och för att ge den tillräckligt med utrymme med hänsyn till dess art och betydelse (fornlämningsområde). Inom detta område gäller kulturmiljölagens bestämmelser om skydd för fornlämningar. Dessa innebär bl. a. att det fodras tillstånd för att rubba, gräva ur, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Enligt kulturmiljölagen skall enskilda såväl som myndigheter visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks och begränsas. Bestämmelserna är tillämpbara på övriga kulturhistoriska lämningar.

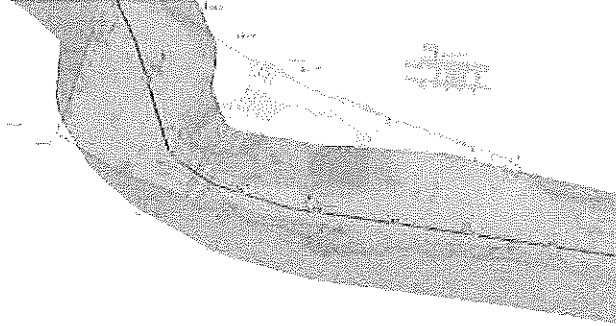
Information om kända fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inhämtas i Riksantikvarieämbetets Forsök: <http://www.raa.se/hitta-information/fornsok-fmis/>. Om åtgärder planeras i närheten av fornlämningar ska kontakt tas med Enheten för kulturmiljö och bostadsstöd.

Sjöfartsverket

Det föreslagna naturreservatet ligger i direkt anslutning till den allmänna och riksintresseklassade farleden 915, men även inom Stockholms allmänna hamnområde. Stockholms hamn ansvarar för farledens utmärkning. I reservatsföreskrifterna har sjösäkerhetsanordningar undantagits och föreskrifterna skall inte utgöra något hinder för nuvarande eller framtida behov av underhåll m.m. Sjöfartsverket gör bedömningen att naturreservatets tillblivande inte kommer att försvåra eller förhindra nuvarande eller kommande

handels- och fritidssjöfart genom farleden och har därmed inget att erinra mot förslaget till naturreservat.

Bilaga 1

Stockholms läns landsting

Stockholms stad har översänt förslag till naturreservat för Årstaskogen - Årsta holmar på remiss. Syftet med att bilda naturreservat för Årstaskogen är att skydda och för friluftsliv och rekreation utveckla ett stadsnära naturområde med upplevelsevärden, att skydda och stärka områdets funktion för den biologiska mångfalden samt att skydda och framhäva kulturhistoriska spår i landskapet. Syftet med att bilda naturreservat för Årsta holmar är att skydda och bevara de för Stockholm unika stadsnära skärgårdsöarna och deras värdefulla natur- och kulturlandskap samt öka tillgängligheten till dem. I RUF 2010 är området en del av den centrala regionkärnan vilket innebär att utvecklingen här är av stor betydelse för hela regionen samt att grönområden, parker och mötesplatser är av stor vikt för kärnans attraktivitet.

Stockholms läns landsting ser positivt på Stockholms stads förslag att bilda naturreservat för Årstaskogen-Årsta holmar och på sätt bidra till att uppnå det i RUF 2010 angivna planeringsmålet om god tillgång till tätortsnära natur av god kvalitet. Tillgänglighet till stränder är också av stor betydelse.

Landstinget uppskattar att den befintliga södra farleden, som är av riksintresse, har tagits i beaktande. Den norra farleden, norr om Årsta holmar är dock inte av riksintresse. Föreskrifterna anger att nyanläggningar och andra åtgärder som behövs för framkomlighet och säkerhet i farleden är undantagna från reservatsföreskrifterna. Landstinget anser att det är av stor vikt att staden beaktar den

framtida kollektivtrafiken på vatten och att båda farlederna hålls öppna för kollektivtrafik

Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar
Stockholm gas har ingen erinran.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Beslut

Förvaltningens tjänsteutlåtande åberopas som svar på remissen.

Stadsdelsförvaltningens synpunkter och förslag:

Förvaltningen har inga synpunkter på syftet med det föreslagna naturreservatsbeslutet. Inte heller har förvaltningen några synpunkter på de föreslagna föreskrifterna eller på större delen av den föreslagna avgränsningen. När det gäller den föreslagna avgränsningen mot öster poängteras i förslaget att avvägningen mellan natur-, frilufts- och exploateringsintressen anstår till programarbetet för Söderstaden, etapp Gullmarsplan. Dock noteras att fortsatt stadsomvandling öster om Årsta skog och den föreslagna reservatsgränsen behöver beakta funktioner som gröna förbindelser för biologisk spridning mellan Årsta skog och Nackareservatet/Tyrestakilen samt för friluftsliv.

Den östliga angöringen till det föreslagna naturreservatet kommer i framtiden att ske via den utbyggda Söderstaden. Den gröna anknypningen till Nackareservatet och Tyrestakilen är idag inte helt tydlig, men riskerar att bli än mer begränsad om den östliga reservatsgränsen läggs enligt förslaget. Förvaltningen anser att det finns stora värden, ekologiska såväl som frilufts- och rekreationsmässiga, i att behålla ett grönt stråk hela vägen fram till Gullmarsplan, förslagsvis genom att även den östliga delen av koloniområdet Stugan införlivas i naturreservatet. För koloniföreningen får beslutet, vilket det än blir, stora konsekvenser. Frågan bör klargöras i samband med naturreservatsbildandet och inte vänta till programarbetet med Söderstaden, etapp Gullmarsplan.

I alla övriga hänseenden är förvaltningen positiv till förslaget.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet, Stockholms stad

Med anledning av stadsbyggnadskontorets remisser av rubricerade ärenden vill Skönhetsrådet anföra följande. Exploateringskontoret, miljöförvaltningen och stadsbyggnadskontoret har i gemensamma tjänsteutlåtanden, på respektive nämnds uppdrag, skickat förslag till bildande av naturreservat för Årstaskogen på remiss. Skönhetsrådet

förstår att förfarandet förenklar hanteringen men för tydlighetens skull borde varje nämnd enskilt granska de frågor de har att bevaka inom sitt verksamhetsområde och redovisa detta i ett eget tjänsteutlåtande.

Skönhetsrådet ställer sig mycket positivt till reservatsbildningen och tillstyrker därför förslaget.

I fråga om förslaget för Årstaskogen och Årsta holmar har rådet dock två erinringar. Enligt rådets uppfattning måste bron, även om den i sig inte ingår i förslaget, utgå. Det går, enligt rådets uppfattning, inte att göra Årsta holmar tillgängliga och samtidigt under långa perioder hindra besökare från att beträda de delar av ön som enligt förslaget ska hållas avlysta under stora delar av året. Rådet förespråkar därför att besök till Årsta holmar endast ska kunna göras med färja/båt de tider på ön när inga restriktioner råder. Vidare anser rådet att den föreslagna reservatsgränsen vid Årstaskogens östra del, mot Gullmarsplan, bör diskuteras vidare. Rådet är medvetet om att det pågår utredningsarbete i området med syfte att förtäta. I tidigare utredningar har vikten av en fungerande spridningskorridor mellan Årstaskogen-Hammarbyskogen-Nackareservatet påtalats. Då det redan nu torde finnas underlag nog för att fastställa hur mycket naturmark som måste sparas borde planeringen av tillkommande bebyggelse utgå från detta och den östra reservatsgränsen sättas så att spridningskorridoren därmed kan upprätthållas.

Stockholm Vatten och Avfall AB

Stadsbyggnadskontorets kommentar: Efter att Stockholm Vatten inkommit med sitt samrådsyttrande har bolaget bytt namn till Stockholm Vatten och Avfall AB. I rubriken här och i den ämnesvisa redovisningen av synpunkterna används det nya namnet.

Stockholm Vatten har två bergtunnlar för avlopp som går parallellt med Årstaviken. Till tunnlarerna hör också några påslag med tillträde från parkvägen närmast vattnet. Till tunnlarerna ansluter en del ledningar via brunnar och borrhål. Längs Årstabäcken finns en större avloppsledning som ansluter till tunnlarerna. Där ledning och tunnel möts finns en bräddningsmöjlighet som sällan träder i funktion. Tillträde till dessa delar sker främst via parkvägen längst Årstabäcken.

Strax öster om Årstabron mynnar en dagvattentunnel. Till denna hör också ett större påslag som leder till ett stort bergrum för utjämning

och rening av dagvatten. Tillträde till denna anläggning sker från Årstadal Liljeholmen.

Reservatsbestämmelserna måste vara utformade så att alla dessa anläggningar kan nås med fordon och annan utrustning för Stockholm Vattens drift och underhåll. Detta innebär att schaktningsarbeten ska kunna utföras och vid behov träd fällas inom reservatet utan särskilda tillstånd.

Stockholm Vatten har beslutat att anlägga en ny avloppstunnel mellan Bromma och Henriksdal. Tunnelns sträckning går genom hela Årstaskogen på större djup under befintliga tunnlar. Påslag för en arbetstunnel planeras strax utanför reservatsområdet vid Skanstullsbron. Inom området finns behov av stigarschakt upp till markytan för evakuering och räddningsinsatser. Reservatsreglerna får inte utformas så att dessa arbeten omöjliggörs eller försvåras.

Trafikkontoret, Stockholms stad

Stadens cykelplan redovisar ett huvudstråk genom det föreslagna naturreservatet. Stråket löper närmast Årstaviken och har som funktion att sammanlänka stadsdelar och dess knutpunkter. De fungerar även som länkar till pendlingsstråken. I förslaget till att bilda ett naturreservat för Årstaskogen anser kontoret att stråket fortsättningsvis ska hanteras som ett huvudcykelstråk och det ska finnas möjligheter att utveckla det enligt cykelplanen. Med fler besökare till reservatet är det viktigt att i framtiden kunna erbjuda en konfliktfri miljö mellan olika trafikanter.

Med ett naturreservat följer vissa föreskrifter. Det är därför viktigt att inventera/se över skyltningen där cykling är tillåtet i samband med ett beslut om naturreservat för att i tidigt skede markera vad som gäller.

I naturreservatet är det inte tillåtet att lägga snö. Kontoret anser därför att gränsen för naturreservatet bör justeras vid de platser det gränsar till gatumark (Svärdlångsvägen, Bränningevägen och Sköntorpsvägen). Detta för att kontoret kan fortsätta drifta gatumarken med möjlighet att lägga upp snö. Se bilaga 1 för förslag till justeringar.

Bilaga 1

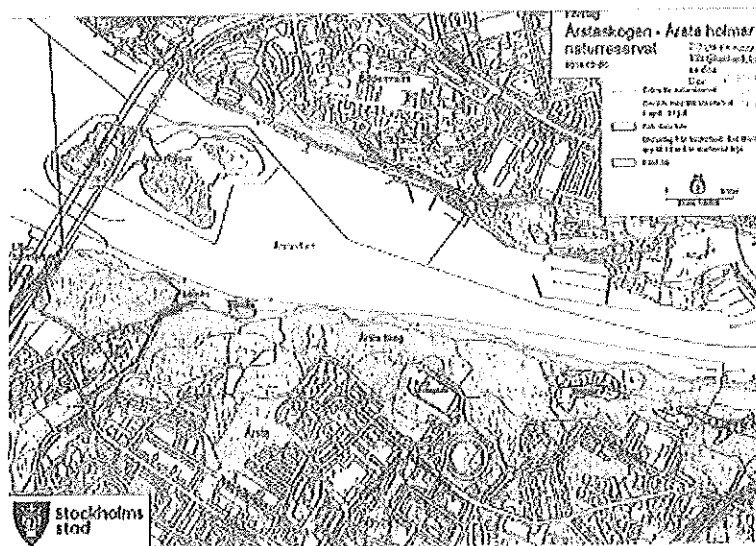

Bild 1. Gulnmarkerade ytor som idag används till snö och som ej bör ingå i naturreservatet.

Kulturnämnden, Stockholms stad

Beslut

Kulturnämnden beslutar enligt kulturförvaltningens förslag:

- Att som svar på remissen överlämna och återropa detta tjänsteutlåtande.

Kulturförvaltningens synpunkter

Kulturförvaltningen anser att det är positivt att området Årstaskogen – Årsta holmar föreslås som naturreservat och att reservatet bli syftar till att framhäva kulturhistoriska spår i landskapet. Vissa delar av gränsdragningen för reservatet ifrågasätts dock. Förvaltningen anser även att man i detta område, som är så starkt präglad av de kulturhistoriska gårdsmiljöerna, borde ha övervägt att föreslå det som kulturresevat.

Inom området Årstaskogen ligger den viktigaste sammanhållna bevarade kulturmiljön i anslutning till Årsta gård. Där finns bl a gården, bäckravinen med kvarlämningar samt gravfält och spår av betes- och odlingslandskap. Förvaltningen finner det väsentligt att dessa värden ska kunna uppfattas som en helhet och inte som olika objekt. Som en följd härav anser förvaltningen att Årsta gård bör inlemmas i reservatet då den så intimt hänger samman med området och har varit avgörande för dess utveckling. Gården har ett strategiskt läge nära Årstaviken och invid Årstabäcken. Den senare måste haft stor betydelse för gårdens etablering och utgjort en mycket viktig naturresurs med bl a en kvarnanläggning.

Förvaltningen anser även att det vore värdefullt att gården på Årsta holmar ingår i reservatet då den på samma sätt präglar den naturmiljö som finns på holmarna.

Att den östra reservatsgränsen går tvärs genom koloniområdet Stugan anser förvaltningen är beklagligt. Förvaltningen menar att detta område i sin helhet borde ingå i reservatet.

Under kapitlet "Verksamheter och anläggningar i och i anslutning till reservatet" på sid 18 i Förslag till skötselplan, saknas Årsta gård i listan och när det gäller Årstabroarna ska det framgå att för den bro som är statligt byggnadsminne måste samråd ske med Riksantikvarieämbetet innan åtgärder vidtas.

Vad gäller skötselhänvisningar saknas sådana för torpet Dianelund och de kolonistugor som finns i koloniområdena. Där bör framgå att "de ska underhållas och skötas med för byggnader lämpliga material och metoder. Samråd ska ske med Stadsmuseet".

Införlivas Årsta gård och bebyggelsen på Årsta holmar i reservatet skall även de ingå och beskrivas i Skötselplanen.

De kulturhistoriska värdena är väl beskrivna i remissens Förslag till skötselplan. Här framgår kortfattat sammanhangen mellan gårdarna, fornlämningarna och den omgivande naturen som under århundraden påverkats av gårdarnas markanvändning.

Förvaltningen anser det viktigt att det, i samband med reservatsbildningen, planeras för ett bättre tillgänglighetsgörande av de värdefulla kulturmiljöerna inom området. De olika fornlämningarna bör t ex skyltas.

För att rätt kunna lyfta fram kulturmiljöernas värden vore det angeläget att på ett tydligt sätt kunna läsa av deras sammanhang. Årsta gård bör under sin långa tid på platsen ha avsatt både tydliga och mindre tydliga spår. En fördjupad inventering av gårdens historia, tillsammans med en analys av dess historiska markanvändning kan ligga till grund för en utvärdering av dess kulturvärden. Detta bör kompletteras med en förnyad inventering av områdets fornlämningar. I detta område är det framför allt bebyggelse- och agrarhistoriska lämningar som kan förväntas. Förvaltningen vill understryka angelägenheten av att en sådan genomlysning av områdets historiska användning görs. Den kan

också ligga till grund för ett bättre tillgänglighetsgörande av området historia.

Södermalms stadsdelsnämnd

Beslut

Stadsdelsnämnden överlämnar stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Stadsdelsförvaltningens synpunkter

Stadsdelsförvaltningen anser att förslaget att bilda ett naturreservat i Årstaskogen och på Årsta holmar är mycket positivt. Det är av stor vikt att området skyddas för framtiden då bland annat Årsta holmar uppvisar en osedvanlig rik flora och fauna i ett centralt läge i staden. Förvaltningen noterar även att inrättandet av reservatet överensstämmer väl med målsättningarna i Promenadstaden Översiktsplan för Stockholm och i Stockholms stads miljöprogram.

Vad gäller föreslagna föreskrifter som ska gälla för reservatet vill förvaltningen betona vikten av att inga grillplatser anläggs på Årsta holmar då risken ökar för bränder på de känsliga holmarna. Enligt förvaltningen bör heller inga engångsgrillar tillåtas på holmarna.

I förslaget anges att allmänhetens tillträde till Årsta holmar begränsas under den känsliga reproduktionstiden 1/4 -31/7 med undantag av anvisade stigar eller platser. Förvaltningen är tveksam till om Årsta holmars värden på sikt kan bibehållas om ett tillträde till holmarna ges under denna period även om tillträdet begränsas. Om ett tillträde ska ges under den aktuella perioden är det mycket viktigt att skyltning och information om vilka regler som gäller blir tydliga. För att undvika slitage på holmarna, bör staden verka för att en naturvärd stationeras på Årsta holmar.

Förvaltningen anser att framtagen skötselplan är väl genomarbetad men konstaterar att mer detaljerade skötselplaner som beskriver tydligt hur de olika naturtyperna skall skötas behöver tas fram. Förvaltningen anser att betning av Lillholmen bör eftersträvas, detta för att kunna bevara befintliga ängsytor. Förvaltningen kommer att undersöka möjligheterna att hitta en intressent som kan bedriva betning av Lillholmen.

I skötselplanen nämns att servitutsmarken på Årsta holmar, som gäller järnvägsbroarna, vid behov ska klippas eller slåttas.

Förvaltningen förutsätter att Trafikverket utför dessa åtgärder när behov föreligger.

I dagsläget renhålls Årsta holmar en gång i månaden. I och med den ökade tillgängligheten fodras sannolikt veckostädning vilket kommer att öka kostnaderna för renhållningen. Den årliga driftkostnaden för Södermalms stadsdelsnämnd kommer därmed att bli högre än de beräknade 0,2 mnkr.

Lantmäterimyndigheten har ingen erinran.

Idrottsförvaltningen, Stockholm stad

Idrottsförvaltningen anser att det är viktigt att fritidsbåtsverksamheten i området kan fortleva i nuvarande omfattning även framgent. För att underlätta för underhållsarbeten inom områdena för fritidsbåtar anser idrottsförvaltningen att det vore önskvärt med en smärre revidering i förslaget till reservatsföreskrifter. Inom båtområdena förefaller det rimligt om det kunde räcka med normal bygglovs- hantering så att det där inte ska vara nödvändigt att söka reservattillstånd vid varje tillfälle det behöver uppföras en mindre byggnad eller grävas för utbyte av ledningar etc.

Naturvårdsintressena inom båtområdena borde kunna beaktas inom bygglovsprocessen, då både bygglov och reservattillstånd hanteras av stadsbyggnadskontoret. Det bör även påpekas att förutom Årsta Gårds BS och Årstadals BK som i sin helhet kommer att hamna inom det föreslagna naturreservatet kommer även Dianelunds BK att finnas inom reservatsområdet med drygt hälften av sina bryggplatser. Idrottsförvaltningen har i övrigt inget att erinra mot föreliggande förslag.

Övriga remissinstanser

Fortum Värme har ingen erinran.

Fortum Distribution AB

Fortum Distribution AB har nätkoncession för område inom det föreslagna reservatsområdet och därmed en lagstadgad skyldighet att ansvara för drift och underhåll och vid behov utbyggnad av sitt ledningsnät. Företaget svarar också för att dess ledningsnät är säkert, tillförlitligt och effektivt. Detta regleras i ellagen 3 kap. 1§.

Reservatsföreskrifterna innebär i sin nuvarande form att vi inte har möjlighet att sköta underhåll och reparation av de ledningar som

finns inom det föreslagna reservatet. Vi föreslår därför att det under punkt D, "Undantag från föreskrifterna" införs en skrivning med följande lydelse: *Utan hinder av föreskrifterna får innehavare av starkströmsledning utföra underhåll, reparation och förnyelse av ledningar med tillbehör såsom stolpar m.m. Detta inkluderar även skogligt underhåll. För utförandet har ledningsinnehavaren rätt att bruka erforderliga maskiner/fordon i terrängen, samt utföra schaktarbeten, avverkning och transporter.*

I övrigt har vi ingen erinran vad gäller distributionsanläggningar för el.

TeliaSonera Skanova Access AB (Skanova)

Skanova har ledningar inom markerat område för naturreservat. Generellt så önskar Skanova att så långt som möjligt behålla befintliga teleanläggningar i sina nuvarande lägen för att undvika de olägenheter och kostnader som uppkommer i samband med flytt. Vidare så förutsätter Skanova att de kostnader som uppstår vid en eventuell flytt bekostas av den som initierar flytten.

Stockholms Orienteringsförbund

Allmänt:

Förbundet välkomnar bildandet av reservatet. Dessutom ger vi ett erkännande till kommunen för att vi får delta i processen inför bildandet.

Förbundet konstaterar att syftet med reservatet är tydligt inriktat på friluftslivet. Det är bra. Orientering är en del av friluftslivet (Naturvårdsverket). Vidare konstateras att orientering i reservatet inte ska behöva tillståndsprövas. Även det är bra.

Orientering:

I remissen nämns ingenting om den orienteringsverksamhet som finns inom föreslaget reservatsområde. Träningar sker året runt. Skogen utnyttjas även för andra mindre tävlings- och motionsarrangemang och det populära Naturpasset. Området rymmer inga stora tävlingsarrangemang.

OK Södertörn – föreningen är hemmahörande i Farsta - har tagit fram och aktuellthåller en orienteringskarta som omfattar hela Årtaskogen.

Förbundet föreslår:

Att "Beskrivningen av Årsta Skog och Årsta holmar Förslag till beslut" sid 4 och "Friluftsvärden Förslag till Skötselplan" sid 14-15 kompletteras med text om orienteringsverksamheten.

Följa regeringsuppdraget:

Vi konstaterar att enligt dokumentet "Aldrig långt till naturen" Länsstyrelsen i Stockholms län 2003 föreslår hela Årstaskogen – Årsta holmar skyddas som reservat - vilket nu sker. Undantaget den mindre östra delen. Staden följer regeringsuppdraget 2002 och ger den övervägande delen av området ett varaktigt skydd av ett av de mest värdefulla tätortsnära naturområdena i Stockholmregionen. Det är bra.

Orientering ska inte styras av tillståndskrav och förbud. Stockholms Orienteringsförbund vill generellt synliggöra orientering på ett bättre sätt inom våra reservat. Idag regleras denna idrott ofta med en negativ och ofta villkorad innebörd. Vi anser att i de fall orienteringsverksamhet ska beskrivas i någon form ska det ske med en positiv innebörd med koppling till främjande av folkhälsa och sund ungdomsverksamhet.

Naturvårdsverkets Allmänna råd 96:4 är avsedda som vägledning vid organiserad friluftsverksamhet med inriktning på orientering. I de Allmänna råden ska orienteringsarrangemang föregås av samråd. Syftet är att en utövare ska kunna få ta hänsyn såväl till ekonomiska som natur-/kulturvärden. Detta ger stöd för att inte ange onödigt tvingande skrivningar i t.ex. "Reservatsföreskrifter C, Föreskrifter med stöd av miljöbalken Förslag till beslut" sid 10.

Förbundet föreslår:

Att skrivningen om orienteringsskärmar i C7 tas bort.

Förbundet hoppas att orienteringsverksamheten i reservatet klarläggs vid årliga samråd mellan klubben och staden. Omfattning vid samråden bör minst omfatta träningsverksamhet och mer varaktiga markeringar i skogen som Naturpasset innebär.

Omodernt synsätt:

Idrotten orientering används tyvärr regelmässigt i länets befintliga reservatsföreskrifter som exempel på villkorad verksamhet som t.o.m. kräver tillstånd av varierande grad. Ibland även förbud mot orientering som enda verksamhet. En sådan förlegad skrivning ger fel signaler till allmänheten och utövare av vår idrott. Kritiken riktas i detta fall främst mot Naturvårdsverket. Handboken om bildande av naturreservat 2002 redovisar en omodern syn på orientering.

Andra utövare av orientering:

Vi påpekar att skolor och företag även bedriver orienteringsverksamhet. Skolor sätter gärna upp s.k. fasta kontroller för att

rationellt kunna genomföra skolplan med orientering. Så även inom reservat. Fasta kontroller kräver tillstånd av markägaren. Skolor har ett stort behov av tillgängliga skogsområden i sina när-områden för sin orienteringsverksamhet. Orienteringsklubbarna stödjer skolorna med kartor och även med arrangemangsstöd.

Svenska Turistföreningen Stockholm

STF Stockholm stödjer inte nu utställt förslag till naturreservat av Årstaskogen. Förslaget tycks sakna den viktiga östligaste delen av Årstaskogen, som går fram till Skanskvarn/ Tvärbanan. Området är bl.a. betydelsefullt för naturliv, rekreation, friluftsliv, idrott, motion, hälsa, landskapsbild och kultur.

Ni upplyses om att Stockholms stad har gjort åtagande att bilda naturreservat av hela Årstaskogen. Således även av skogsområdet som ligger närmast Skanskvarn och Tvärbanan.

Vi förväntar oss att slutligt förslag till reservat även omfattar den delen!

Åtagandet har gjorts i det pågående handlingsprogrammet för skydd av tätortsnära natur, *Aldrig långt till naturen*, som Staden ihop med Länsstyrelsen och andra kommuner gjorde redan 2003 (Länsstyrelsens program 2003:20). Se bifogat utdrag av programmet. Handlingsprogrammet ska vara klart 2015.

I Stadens åtagande ingår även bildande av naturreservat av Älvsjöskogen (båda delar), Kyrkhamn-Lövsta, Rågsveds friområde, Fagersjöskogen, och Norra och Södra Djurgården. Staden ligger rejält efter i reservatsarbetet!

Ett skydd av Stadens stora och viktiga grönområden är en mycket viktig fråga. Vi förväntar oss att Staden nu tar tag i arbetet med bildande av naturreservaten!

Naturskyddsföreningen Stockholm och Naturskyddsföreningen Söderort

Söderorts Naturskyddsförening och Stockholms Naturskyddsförening är två lokala kretsar av Naturskyddsföreningen. Kretsarna är verksamma inom Stockholms stad. Föreningarna har beretts tillfälle att yttra sig över det förslag till blivande naturreservat inom Årstaskogen, som framlagts av Stockholms stad. Föreningarna vill därför framföra nedanstående synpunkter.

Sammanfattning

- Gränsdragningen bör utökas mot Gullmarsplan och längs med gator/fotbollsplan i söder
- Det finns mycket goda skäl att skydda mer av natur och friluftsområdet Årstaskogen-Årsta holmar
- Gamla solitära tallar och sälg bör uppmärksammas i skötselplanen
- Redovisningen av skötselinsatserna bör göras tydligare, t.ex. enligt en mall (bifogas)

Synpunkter på gränsdragning för naturreservat Årstaskogen:

Förslaget till gränsdragning som presenteras i "Förslag till beslut för Årstaskogen – Årsta holmar naturreservat" på sidan 3 och 15, delar inte föreningarna till fullo. Med Stockholms stads förslag ingår 65 ha i naturreservat Årstaskogen – Årsta holmar. Med föreningarnas förslag ingår ca 69 + 13 ha, alltså 82 ha naturreservat.

Föreningarnas tydliga krav är att föreslagen skyddad areal av Årstaskogen-Årsta holmar kompletteras med att:

Gränsen för naturreservatet i öster bör minst gå ändå fram till Gullmarsplan och tvärbanans sträckning. Mot sydöst bör gränsen gå fram till Simlångsvägen och Gullmarsvägen (Värmdö gymnasium).

Gränsen för naturreservatet bör inkludera skogsområdet söder om Årsta idrottsplats.

Gränsen för naturreservatet bör inkludera skogsområdet mellan Bränningevägen, Erkenskroken och Ottsjövägen

Därutöver anser föreningarna att det bör utredas om naturreservatsgränsen skulle kunna dras in under Skanstullsbron och då inkluderas den långsmala passage i öst-västlig riktning som ligger mellan gångvägen (trätrappan) och brofundamentet i strax söder om. Detta i syfte att stärka grönstrukturen österut. Att vi anser att detta förslag bör utredas bygger på att flera andra starka intressen sannolikt säger sig behöva åtkomst till marken under Skanstullsbron.

Föreningarna har ritat upp gränsen för hur föreningarna anser att gränsdragningen ska se ut. Se bilaga 1.

Motiv till att hela Årstaskogen bör ingå i naturreservatet

Föreningarna anser inte att det finns tillräckliga motiv för att lämna delar av Årstaskogen utanför naturreservatet. Stockholms stads

hänvisning till "det långsiktiga behovet av bostadsbyggande"¹ väger inte över motiven till att skydda hela Årstaskogen.

Att skydda hela Årstaskogen kan motiveras av flera starka skäl, anser föreningarna:

- Stockholms stads åtagande i programmet "Aldrig långt till naturen" från 2003 redogör för att Årstaskogen – Årsta holmar ska inrättas som naturreservat och på kartor tydliggörs att hela Årstaskogen – Årsta holmar på ca 80ha ska ingå (se karta nedan med utdrag ur programmet).
- Naturreservat Årstaskogen – Årsta holmar har tidigare (år 2006) varit föremål för naturreservatsbildning och då ingick hela Årstaskogen i naturreservatet.
- I Årstaskogens finns ett ekologiskt kärnområde för ädellövsskog, en betydande del andel finns i den östradelen av Årstaskogen som i förslaget inte kommer ingå i naturreservatet.
- I Översiktsplan 1999 fanns hela Årstaskogen – Årsta holmar markerat som ett större natur- och friluftsområde på kartan Stockholms Grönstruktur och dessa natur- och friluftsområden skulle skyddas enligt miljöbalken.
- I Årstaskogens finns ett ekologiskt kärnområde för äldre barrskog, de områden som inte ingår i naturreservatet innehar äldre barrskog.
- Koloniområdet i östra Årstaskogen bör säkras för framtiden, nu är ca 2/3 av koloniområdet utanför gränsen för naturreservatet

Synpunkter på skötselplanen :
Generella råd:

¹ Stockholms stad. Förslag till beslut för naturreservat Årstaskogen – Årsta holmar, sidan 15. 2014-04-22.

Föreningarna anser att det bör skrivas in skötselplanen att riktigt gamla tallar på hällmarken utgör viktiga livsmiljöer för en rad skalbaggar, långhorningar m.fl. En skötselåtgärd för att skapa goda livsmiljöer för denna fauna är att frihugga gamla tallar som blivit tydligt inväxta av yngre tallar och på så sätt göra de gamla tallarnas bark solbelyst.

Föreningarna anser att det bör skrivas in i skötselplanen i berörda markområden att sälg ska sparas på samma sätt som hassel och bärande buskar.

Redovisningen av skötselinsatserna:

Utformning på redovisningen av skötselinsatserna bör förbättras i skötselplanen anser föreningen. Exempelvis kan man göra en mall för varje skötselområde likt konsultföretaget Calluna gjort. Mallens olika rubriker fungerar bra, men istället för "bevarandemål" kan det stå som nu "mål för området". En ytterligare rubrik "funktion" kan läggas till eftersom det finns skäl att ha kvar den rubriken som finns i förslag till aktuell skötselplan över Årstaskogen – Årsta holmar, anser föreningarna. Se mallen nedan som Calluna använt.

Samfundet S:t Erik

Samfundets S:t Erik anser att gränsen för Årstaskogens naturreservat måste ändras så att den karaktärsskapande och ur stadsbildssynpunkt värdefulla förkastningsbranten ända fram till Skanstullsbron tas med. Årstaskogen gränsar till komplexa stadsutvecklingsområden som sannolikt kommer att högexploateras. Årstaskogen är viktig för stadsekologi och rekreation och måste omfatta landformen i sin helhet fram till Skanstullsbron.

Sakägare enligt fastighetsförteckningen

Trafikverket, Region Stockholm

Trafikverket har inte synpunkter på att rubricerat naturreservat bildas. Trafikverket önskar poängtera att reservatsbildningen inte får försvåra drift och underhåll eller framtida åtgärder/om- eller nybyggnader av järnvägen samt Årstabroarna. Åtkomst till spår- område och broar måste garanteras vid behov av yta för byggnads- ställningar, kranbilar, tillfälliga vägar och anordningar, material- upplag och maskiner samt för akuta reparationer och eventuella räddningsinsatser.

I ett långsiktigt perspektiv kommer Gamla Årstabron att stå inför behov av åtgärder. Trafikverket anser att åtkomst och eventuellt

ianspråktagande av ett område 30 meter på ömse sidor om järnvägen och broarna är nödvändigt för framtida handlingsfrihet. Nyanläggningar och andra åtgärder som behövs för järnvägens utveckling på lång sikt måste således vara undantagna från föreskrifterna. Ett bättre alternativ kan vara att gränsdragningen för naturreservatet justeras så att järnvägsbroarna samt 30 m på vardera sidan om dessa exkluderas.

Reservatsbildningen får inte försvåra möjligheten till kemisk ogräsbekämpning vid spåret. Trafikverket vill upplysa om att gamla Årstabron är ett statligt byggnadsminne.

Sammanfattningsvis ska staden och Trafikverket nå samsyn avseende frågorna ovan innan beslut fattas om naturreservatet, varvid Trafikverket välkomnar fortsatt kontakt i frågan.

Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarn

"Stockholms gröna oaser ska bevaras!" (citat från förvaltningarnas förslag.)

Sammanfattning

- Vi välkomnar att Årstaskogen blir naturreservat, men med dess östra gräns längs Simlångsvägen, d.v.s. i enlighet med de gränser som presenterades i förslaget 2006. Simlångsvägen är en naturlig entré och tillgänglig för rullstolsburna och barnvagnar. Den föreslagna gränsen bakom Skanskvarnsskolan har ingen tydlig ingång till området och inte heller tillgänglig för personer med fysisk funktionsnedsättning.
- Vi förutsätter att vi får fortsätta med vår- och hösteldning, att skydds jakt på rådjur inte bara fortsätter utan även utökas p.g.a. fästingsspridningen (borrelia och TBE)

Vad är Skanskvarn (f.d. Stugan)?

En koloniträdgårdsförening i Årstaskogen med 23 stugor och två odlingslotter. Föreningen hette tidigare Stugan och ännu tidigare Ensta-Sundsborg med anor från 1917. Snart 100 år alltså. Koloniområdet var ännu större från början, sträckte sig förbi gymnasiet och upp mot Skagersvägen där det syns spår med fruktträd och andra trädgårdsväxter mellan bergknallarna. De flesta är inte medvetna om att det ligger två föreningar längs "kolonivägen", Skanskvarn och Dianelund.

Föreningen ligger i Årstaskogen alldeles bakom Värmdö Gymnasium vid Gullmarsplan. I avsaknad av gatuadress brukar vi

ange infart från Simlångsvägen bakom gymnasiet, vilket visat sig vara en tydlig och naturlig hänvisning.

Därför vi vill bevara området inom naturreservatet:

Alla vi kommer i kontakt med, d.v.s. både förbipasserande och personer i vår intressekö, betraktar vårt område som en del av skogen och ser kolonivägen som en entré till skogspromenaden. Det är naturligt att fortsätta från Kvarnen eller Gullmarsplan längs Simlångsvägen bakom gymnasiet. Väl tillgänglig även för rullatorer och rullstolsburna under sommarhalvåret. Den är också entré för transporter, servicebilar m.m. Vid den nu föreslagna entrén vid Skanskvarnsskolan finns ingen riktig väg utan bara upptrampade "kostigar" i dåligt skick. Inte alls anpassade för barnvagnar eller funktionshindrade.

I det nuvarande förslaget skulle början på reservatet hamna vid vår redskapsbod långt in på kolonivägen. Det går inte att leda en infart dit från skolan då det är berg och skog där emellan.

I vårt remissvar (2012) på grönstrategin framhåller vi, att en utbyggnad vid Gullmarsplan sannolikt ger stadsdelen många fler innevånare som i ännu högre grad får behov av grönområden. Alla som passerat Gullmarsplan vet att där saknas grönska och att den domineras av trafik av allehanda slag. Den pågående förtätningen av Årsta och Johanneshov i och med Årstastråket samt utbyggnaden av Årstafältet ökar stadsbebyggelsen och minskar grönområden. Vårt område är redan nu välbesökt av innevånare från Södermalm, Liljeholmen, Johanneshov, Årsta samt även mer långväga besökare. Folk som har sina arbetsplatser i närheten tar gärna en lunchpromenad i området. Något vi kan bekräfta genom de namnunderskrifter vi fått in vid vår redskapsbod. Många är de förbipasserande som uttrycker sin glädje över att koloniområdet finns - och sin bestörtning över att det kan hotas.

Föreningen har inte bara ett kulturhistoriskt värde för Stockholm, kolonisterna upprätthåller detta levande kulturlandskap genom våra frivilliga krafter. Fram till ett par år sedan hade föreningen även ett brukaravtal med stadsdelen Enskede-Årsta-Vantör. Föreningens medlemmar åtog sig att två gånger per år rensa närområdet från sly och döda växter mot att stadsdelen såg till att riset fraktades bort. Vi önskar att denna möjlighet återinförs. Vi gör gärna detta frivilliga arbete för att hålla ordning i området.

Som kolonister i skapar vi bra förutsättningar för pollinerande insekter; en del har bikupor, vi odlar växter som attraherar humlor, bin, fjärilar och andra insekter, och sprider kunskap om hur man kan ordna boplatser för dem. Insekterna drar i sin tur till sig fåglar som häckar i skogen runt oss. Det finns gott om småfågel och även en del rovfåglar som byggt bo i de gamla träden. Förutom talrika rådjur, som vi ofrivilligt göder, ser vi räv, hare och grävling i området. Vi gör också vårt bästa för att odla och leva miljövänligt på våra kolonilotter i enlighet med Koloniträdgårdsförbundets riktlinjer.

Koloniträdgårdar skapar stor variation på liten yta och är stimulerande för alla sinnen, vilket våra besökare vittnar om. Det ger ofta upphov till samtal över staketet om växter, kolonirörelsen och vi kanske bidrar till ökade trädgårdskunskaper. I skördetid delar vi gärna med oss av vårt överskott i en korg vid grinden. Vårt område har en av kolonivägens få sittplatser, en bänk invid vår bod. Det skulle så klart vara en fördel med fler sittplatser och även papperskorgar. Som det är nu tar vi även hand om allmänt skräp.

De två koloniföreningarna bidrar utan tvekan till stadsdelens attraktionskraft.

Kolonivägen används flitigt av närbelägna skolor, förskolor och fritids, som promenadväg och motionsspår samt för lek och orienteringstävlingar i skogsbackarna. Även rullstolsburna elever skumpar fram på gropiga stigar för att se vad som händer i våra trädgårdar.

Konsekvenser av förslaget:

Ponera att framtida politiker vill bygga bort mer än halva vår förening. Då ryker 16 stugor och boden. Bara sju (7) hus blir kvar. Det innebär inte bara att en av Stockholms äldsta koloniföreningar går i graven, eftersom det inte går att driva en förening med endast sju medlemmar, utan också att flera av de ursprungliga byggnaderna (från 1920-talet) försvinner tillsammans med gamla fruktträd och ett rikt växtmaterial. Vi har lite svårt att föreställa oss att man skulle välja att spränga bort två av områdets högsta berg och populära utsiktsplatser för att där bygga hus, vägar, spår eller återigen nya shoppingområden. Koloniområdet ligger i sänkan mellan dessa välbesökta berg och skulle kunna bli en korridor inom reservatet med entré från Simlångsvägen, liksom det föreslås mot bebyggelsen söder om skogen vid Orrfjärdsgränd, Årstaliden och Årsta gård. Att gränsen måste vara rak i väster mot järnvägen är lätt att förstå, men rak mot vad i öster? Det är betydligt mer logiskt att gränsen följer

Simlångsvägen och sedan rakt ner i sänkan bakom gymnasiet där det finns gammal ädellövskog. (I det gamla förslaget från 2006 ville man inkludera områden under broarna i öster och i väster för att säkra gröna korridorer mot Nackareservatet och Mälaren). Att bevara så mycket som möjligt av strandlinjen och skogen skulle snarare höja värdet av framtida bebyggelse. Ett argument vid bostadsförsäljning i Årsta-Johanneshov är närheten till Årstaskogen och Årstaviken.

Slutligen, stadsodling och kolonilotter blir alltmer populärt och eftertraktat, särskilt med tanke på den betydelse grönområden i stadsmiljö har för klimatet. I ett alltmer förtätat Årsta/Johanneshov behövs de gröna ytor som ännu finns kvar i ännu högre utsträckning. Intresseköerna till Stockholms koloniträdgårdsföreningar blir allt längre, en del föreningar har t.o.m. stängt för nya intressenter då det tar allt för lång tid att köa till sig en lott. I gällande arrendeavtal med Stockholm åtar sig staden att ersätta uppsagda lotter antingen finansiellt för byggnader och anläggning enligt FSSKs gällande riktlinjer alternativt hänvisas till alternativ plats (§ 2). Vi undrar var den alternativa platsen kan finnas i stadsdelen, som inte behöver tas i bruk för bebyggelse?

I komplettering till yttrandet har två namninsamlingar inkommit. Den ena har 100 namn och lyder: *Undertecknade vill att HELA området för Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarn (f.d. Stugan) ska ligga inom gränserna för Årstaskogens naturreservat, och därmed tryggas inför eventuell framtida exploatering.* Den andra namninsamlingen lyder: *Vi protesterar mot nuvarande gränsdragning genom Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarns (f.d. Stugan) område för Årstaskogens naturreservat och har 415 underskrifter.*

Föreningen Årstablick

Vi tackar för informationen och den förlängda svarstiden vi fick till den 19 oktober 2014 p.g.a. att det första utskicket inte kom fram. Vi har läst igenom förslaget och med glädje kunnat konstatera att Årstablicks dansbana kommer att kunna fortsätta verksamheten som hittills. Vi vill dock påpeka att tillståndet för verksamheten förnyas vart 5:e år och inte varje år som det står i förslaget (sid 15 i Förslag till beslut...).

Utöver dansverksamheten anordnar vi ett mycket populärt och uppskattat evenemang på den hårda markytan mellan gräsmattan och elskåpet/koloniområdet, nämligen Valborgsfirande med brasa,

lotteri, fiskdamm m.m. Det brukar komma ca 2000 besökare. Vi tolkar det också som att detta firande kan fortsätta som tidigare till alla Årstabors och andras glädje. Vi utnyttjar även den marken under en del danskvällar.

Med anledning av ovanstående hoppas vi att planeringen av en hundrastgård förläggs så att ev. skällande hundar inte stör musiken - eller vice versa.

Årstadals båtklubb

Vad gäller själva inrättandet av naturreservat vid Årsta Skog och Årsta Holmar avstår styrelsen att kommentera i detta remissvar då frågan inte har behandlats vid medlemsmöte.

Vårt remissvar handlar därför endast om det som direkt berör Årstadals båtklubb. Styrelsen delar beskrivningarna i ärendet om att föreslagna naturreservatsföreskrifter inte ska behöva ge några konflikter med verksamheterna, anläggningarna.

Styrelsen vill dock särskilt poängtera fördelen av att det rör sig människor i området både under de ljusa och mörka årstiderna som t.ex. aktiviteterna kring båtarna innebär. Många medlemmar är där kvällstid och båtklubben har nattvakt under sommarhalvåret.

Under rubriken Lokala trafikföreskrifter för Stockholm vill styrelsen poängtera att det är viktigt att båtklubbens medlemmar även i fortsättningen kan nå båtklubbens anläggningar med bil i samband med transporter av material, kranbil vid sjösättning - upptagning, samt tömning av avfall.

Under rubriken Anläggningar Årstaskogen avseende funktion, mål för området och åtgärder vill styrelsen informera om att Årstadals båtklubb egentligen har två anläggningar. En med klubbhus, mindre hamnplan samt bryggor och en annan yta som används framförallt som plats för båtupptagning. Denna yta ligger i direkt anslutning till grannklubben Årsta gårds hamnplan.

Styrelsen uppfattar förslaget som att det inte kommer innebära några förändrade gränser eller andra omfattande förändringar för båtklubben och kan därför dela uppfattningen i övrigt vad gäller förslaget avseende funktion, mål för området och åtgärder (sid 36 skötselplan).

Dianelunds båtklubb

Dianelunds båtklubb ställer sig frågande till varför stadsbyggnadskontoret valt att dra gränsen till naturreservatet mitt igenom klubbens brygga?

Vi överklagar därför nuvarande förslag till gränsdragning. Dianelunds båtklubb har de senaste åren arbetat mycket med att påverka miljön så lite som möjligt och det vore ett naturligt led i det arbetet att hela klubbområdet ligger i naturreservatet.

Övriga yttranden

Boende i Stockholm

Jag vill understryka att det inte får byggas en bro över till Årsta Holmar. Vill någon dit så får det bli med eka eller på isen en vinter. Detta för att bevara tämligen orörd natur inom Stockholms stads gränser.

Boende i Årsta

1. Gränsdragning av Årstaskogens Naturreservat ska vara densamma som i tidigare förslag presenterat 2006. Simlångsvägen är en naturlig gräns i öster och i söder tas de onaturliga "vikarna" bort från exempelvis Marviksvägen/Gullmarsvägen.

Gränsdragning i koloniområdet Skanskvarn (tidigare Stugan) där större delarna av föreningen hamnar i exploateringsområde för att vara tillgängligt för framtida planer för Gullmarsplans utveckling talar för att det redan nu finns planer för vad som komma skall, även om det förnekas. Att idag, då stadsodling och köerna till Stockholms koloniträdgårdar är längre än till bostadsförmedlingen, kan inte var genomtänkt. Förtätningen av Årsta och Johanneshov innebär ett utökad behov av parkmark och biologisk mångfald, vilket Skanskvarn bidrar till.

Förtätningen av Årsta genom Årstastråket och Årstafältet räcker för vår stadsdels bostadsbebyggelse, flikarna i nuvarande förslag behöver bevaras och inte vara tillgängliga för ytterligare förtätning.

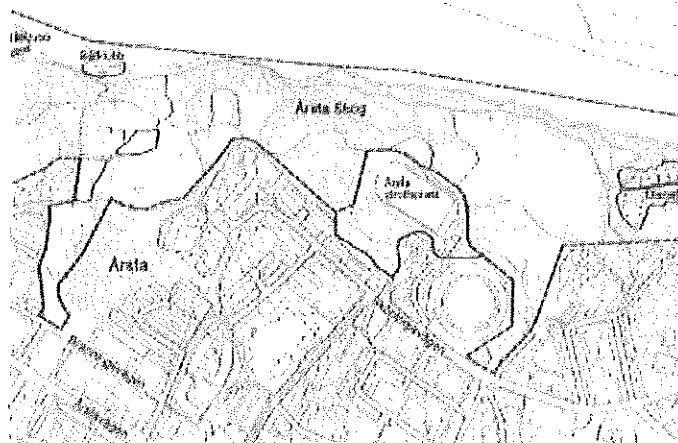
2. Ingen bro mellan Södermalm och Årsta Holmar. Hela idén är befängd, den ska vara stängd under vår och sommar p.g.a. av det känsliga djurlivet. Varför ska den då finnas? När hindrade ett förbud och ev bom folk att gå över? Vi kan se fram emot en ny plats för glassplitter, burkar och engångsgrillar.

Dessutom utgör den ett problem för tänkt båthållplats nedanför SöS. En öppningsbar bro är ingen ekonomiskt försvarbar lösning. Däremot är en båtlinje från Solna/Sundbyberg ett förträffligt alternativ till kollektiv transport. T-banans gröna linje är snart överfull dygnet runt.

I övrigt är det fantastiskt att det blir naturreservat! Se bara till att bygga fler solbryggor och gärna lite större, se Hammarby Sjästad, innan det blir reservat. Det är trångt på bryggorna!

Boende i Årsta

1. Jag anser att reservatsgränsen ska dras söder om Årsta IP, se bilaga. Skogspartiet används flitigt av gående och hundägare.

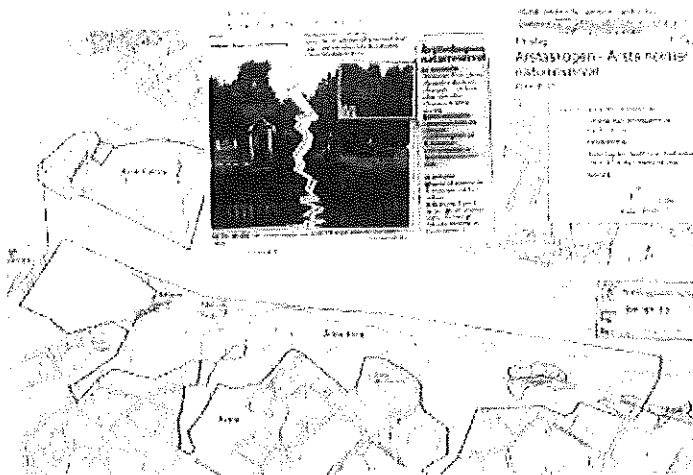

2. Jag tycker INTE att man ska anlägga en bro till Årsta holmar. När man ser hur det skräpas ner efter picnic och annan verksamhet i skogen och längs Södermalmsidan känns det onödigt att få det problemet också på holmarna. Djurlivet mår också bra av att inte störas.

Boende i Årsta

Hela skogen skall höra till reservatet, inkl det som ni skrivit inte ska vara i reservatet.

Boende i Årsta

Jag tycker det är ett bra förslag.

Boende i Stockholm

Tog idag färjeturen till holmarna. Hoppas att det blir ett reservat. Enda synpunkten jag har (och fler av de resande med samma färjetur) är att vi avråder från fast förbindelse med bro. Det torde locka alltför många unga med stor risk för nedskräpning om holmarna blir tillgängliga dygnet runt. Med en färja som nu, som gärna kan gå tätare om det behövs, räcker det för tillgängligheten.

Boende i Liljeholmen

Årstaskogen - Årsta holmar = naturreservat

Ett synnerligen utmärkt förslag att göra detta område till ett naturreservat. Däremot är jag helt emot att bygga en bro till holmarna. Det är viktigt att vara rädd om holmarna så att de inte slits ner på en gång samt att det blir ett tillhåll för festande. Vi vill att de djur som lever på holmarna ska fredas och kunna fortsätta att leva där och att det får vara den oas som det är. Det är också viktigt att våra vattenvägar hålls öppna för båttrafik, vilken jag tycker att vi ska utöka. Vi har så otroligt mycket vatten kring vår stad som vi borde använda mer för transport med elbåtar. Det är en utmärkt idé att låta en elbåt transportera folk fram och tillbaka till holmarna. Det finns då också en någorlunda koll på hur mycket människor som är ute på holmarna. Dessutom finns det möjlighet att stänga av båttrafiken vid känsliga tillfällen/perioder om det skulle behövas för att skydda djurlivet.

Jag ser fram emot detta naturreservat och även ett uppvaknande för mer båttrafik med eldrift (gärna från solenergi).

Boende i Årsta

Jag vill bara säga att jag tycker Ni ska göra Årstaskogen till reservat, och absolut INTE mindre än förslaget. Skogen var ENDA anledningen till att vi flyttade till Årsta. Dessutom är det ju den enda skogen i närstadsområdet. Så den behövs! Bygg gärna på Årstafältet, men inte i Årstaskogen.

Boende i Farsta

Jag anser att hela koloniområdet ska ingå i reservatet.

Boende i Johanneshov

Det finns planer att göra Årstaskogen till naturreservat. Bra! Men det finns också planer på att låta en tredjedel av kolonilottsområdet från början av 1900-talet, med omnejd att inte finns med inom reservatsgränsen. Dåligt! Denna tanke är högst omodern då mycket forskning just nu visar på vikten av stadsodling. Den är omodern ur klimatsynpunkt, och ur hälsosynpunkt. En väninna till mig skrev sin masteruppsats om just stadsodling. Hon har pluggat urban ekologi på SU. Hennes slutsats är att den här typen av miljöer är otroligt viktiga för staden. Vikten av att bevara dessa kolonilotter går inte att förringa. Gå gärna in och läs www.uppsatser.se/om/Josefina+Oddsberg/.

Ur min egen synvinkel så är den delen av Årstaskogen som ni lämnar öppen för exploatering på sikt, otroligt viktig för alla som bor runt och i Gullmarsplan. Det är just det stråket som ligger närmst till och som man i daglig dags hinner promenera i när tiden är knapp. Trafiktrycket är högt kring Gullmarsplan och naturområden att promenera i är av högsta vikt. Natur som sväljer avgaserna från trafiken likaså. Många bekanta till mig är intresserade av att ha möjlighet att odla själv, för att kunna påverka innehållet av bekämpningsmedel i maten och för glädjen det ger att odla själv och se något växa. Funderar själv på att ställa mig i kö på en kolonilott, men köerna är långa, och intresset är stort. Jag anser att det skulle vara ett stort misstag att inte ta med den här delen av kolonilottsområdet i reservatet. Det är vi många som anser. Förslaget går också emot miljöprogrammets mål att stärka naturmark som har särskild betydelse för den biologiska mångfalden, samt så anser ju förvaltningen att staden behöver vara restriktiv med exploatering i värdefulla naturområden och att det ska finnas väldigt starka motiv för att exploatera värdefulla grönområden.

Jag ville bara skicka mina och andra boende i områdets synpunkter på detta enligt mig inte särskilt genomtänkta förslag. Bostäder

måste byggas men inte på så här viktiga grönområden. Staden måste också vara trivsamt att bo i, för oss, våra barn och barnbarn, samt för de djur som glädjande nog faktiskt finns i området.

Josefina Oddsbergs uppsats:

<http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:448489>

Boende i Årsta

Då Dianelunds koloniområde har kulturhistoriskt värde vilket också pekas ut i förslaget bör gränsen för naturreservatet dras parallellt i direkt anslutning till Marviksvägen samt det s.k. SKB-huset längs Gullmarsvägen. Detta för att området mellan Marviksvägen och Dianelunds koloniområde inte ska exploateras/bebyggas. Hög bebyggelse som kryper närmare koloniområdet skulle förändra koloniområdets karaktär avsevärt negativt.

Område jag avser ovan som bör ingå i planen nyttjas mycket av barnen i Årsta vintertid för bl.a. pulkåkning och lek. Det är nästan det enda ställe barnen kan åka pulka och skidor på och har ett viktigt värde för dem och bör ingå i naturreservatet även av detta skäl.

Även de boende i Årsta och då främst barnen bör för få sina intressen beaktade (inte endast innerstadsbor som ska använda naturreservatet för sina intressen). Om frågor finns kring vilket område/gränsdragning jag avser eller annat är ni välkomna att kontakta mig.

Kvartersrådet Erkenkroken, Erkenkroken 21, Årsta

I den nu föreslagna ombildningen har inte den del av skogen som ligger närmast Erkenkroken tagits med. På direkt fråga varför så inte har skett har vi fått svaret att man inte vill utesluta en eventuell byggnation i denna del av skogen.

Vi boende på Erkenkroken motsätter oss starkt denna nya gränsdragning och förordar istället den tidigare föreslagna gränsdragningen där detta skogsområde också omfattas av naturreservatsbildningen. Vi tycker också att den del av skogen som ligger norr om Erkenkroken fram till de relativt nya bostäderna där skall omfattas av naturreservatet.

Det är djupt olämpligt att släppa tanken på en s.k. Grön kil som skall förbinda Årstafältet med Årsta skog. Den reservatsbildning som nu föreslås gör naturreservat av ett trevligt men ur skogssynpunkt redan exploaterat område, Årstaliden.

Årstaliden består av ett skött/klippt gräsområde och lekpark hundrastområden förskole ytor som absolut inte kan tjäna som den gröna kil som behövs för att förbinda Årstaskogen med Årstafältet om inte nuvarande exploatering görs om fullständigt vilket man svårligen kan tänka sig.

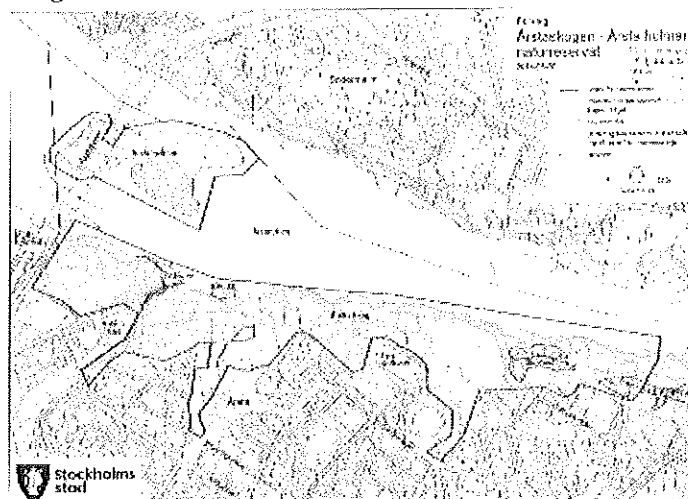
Det måste finnas lämpligare ställen att exploatera med bostäder än denna skogsdel som flitigt används av barnen i området, hundägare och förskoleklasser med uteprofil (Ur och skur dagis).

Byggnader där skulle dessutom skymma och förmörka vårt kvarter som är sprunget ur ett gammalt bra stadsplaneringstänk om ljus och luft – fjärran från den extremkoncentration av bebyggelse som sker i ny bebyggelse där detta ideal helt verkar ha lämnats.

Låt oss behålla vår älskade skog som troget – året om används av både oss närboende men också av alla i Årsta som närutflyktsmål och nyårsobservationspunkt!

Gör om ! Gör rätt! och dra om gränserna så att även denna lilla del av Årstaskogen blir skyddad! Det är vi boende på Erkens Kroken och i Årsta värda! Det är rådjuren som har daglega där på vintrarna värda! Det är fladdermöss och fåglar värda som har detta som sitt hem!

Bilaga 1

HSB Brf Tanto

Vi inom HSB Brf Tanto ser med tillfredsställelse på förslaget att göra Årstaskogen och Årsta Holmar till naturreservat. Däremot ser vi att förslaget om en bro till Årsta Holmar är undantaget i föreskrifterna till naturreservatet. Vi har tidigare i ett yttrande till Länsstyrelsen bestämt sagt nej till byggandet av en gångbro till Årsta holmar:

"HSB Brf Tanto säger bestämt nej till att bygga en ny gångbro till Årsta holmar!

Vi vill istället att Årsta holmars unika natur skall göras tillgänglig för alla med hjälp av båt och guider inom ramen för det planerade naturreservatet. Det är det enda hållbara alternativet."

Vårt avståndstagande består.

Positivt är experimentet med en båt till Årsta holmar under augusti-september. Det har givit besökande en möjlighet att se holmarna. Fördelen med en båt som tar ett begränsat antal passagerare är att slitaget på holmarna begränsas. Tillgängligheten till holmarna kan även regleras under de känsliga häckningstiderna, samt under kvällstid.

Vi hoppas att båtförbindelsen kan permanentas och att det vore önskvärt om det kunde finnas guider på plats som kan följa och vägleda besökarna, det skulle vara ett välkommet tillskott.

Boende i Årsta

Jag tycker Årsta gård och Stugan ska ingå i naturreservatet Årstaskogen.

Boende i Årsta

Synpunkter- inledning

Det är med stor glädje jag kan konstatera att det äntligen föreligger ett förslag till beslut för naturreservat Årstaskogen och Årsta holmar. Förslaget är på många sätt gediget och genomarbetat. Ett arbete för att det ska bli naturreservat har fortgått i perioder under ca 20 år där även undertecknad varit inblandad som konsult. Årstaskogen och Årsta holmar har oersättliga naturvärden och mycket stor betydelse för rekreation av varierande slag. Syftet med naturreservatet är tydligt och bra. Även skötselplanen gynnar förutsättningar för både naturvärden och friluftsliv. Med detta skrivet kan jag dock konstatera att den avgränsning som gjorts med hänsyn till att kunna genomföra kommande exploateringar

begränsar områdets värden och möjligheter. Därmed görs i detta utlåtande en invändning mot förslaget utformning.

Avgränsning- sammanfattning

- Börja med att peka ut värdefulla naturområden som undantas exploatering innan processen gått för långt. Ett naturreservat ger ett säkrare skydd. Istället för att få en utdragen process (med överklagande), om betydande påverkan på naturmiljö m.m., har man här chansen att i god tid innan utesluta värdefulla områden från eventuellt kommande exploatering. Likaså behöver man då inte lova bort för stort antal lägenheter i markanvisningen.
- En kommande exploatering i Årstaskogen (även utanför reservatsgränsen) står i motsats till naturreservatets syfte och grunden för beslutet. Dess höga värden för natur och friluftsliv inbegriper de uteslutna områdena.
- Åtminstone tre berg med höga naturvärden och fina utsiktspunkter tas inte med i reservatsförslaget: Området söder om Årstaliden, berget med försvarsanläggning vid Sköntorpsplan samt öster om koloniområdet Stugan.
- De områden av Årstaskogen som ej kommit med i reservatsförslaget innehåller bl.a. gammal tallskog med solbelysta träd (söder om Årstaliden och söder om Årsta IP m.m.) ädellövskog (alm/ask/lind närmast Gullmars-plan/ Skanstullsbroarna, ek söder om Årstaliden, delar av lövskogen sydost om Årsta gård samt i kanterna mot Gullmarsvägen m.m.) En stor del av Årstaskogens ädellövsmiljöer tas nu inte med i reservatet.
- Det sammanhängande grönstråket runt Årstaviken riskerar att brytas vilket minskar möjligheten för rekreation och friluftsliv.
- Årstaskogens samband med skogar och grönområden i Hammarby/Nacka bryts och spridning av organismer till och från reservatet blir ännu svårare.
- Kämnområdet riskerar att minskas vid kommande exploatering. Möjligheten till ett bevarande (och stärkande) av värden på lång sikt riskerar att försvåras.
- Koloniområdet Stugan delas mitt itu.
- Konstaterade häckningar av duvhök och sparvhök i östra Årstaskogen hamnar nära gränsen respektive utanför.

Föreskrifter om förbud att medföra hund utan koppel

Då föreskrift om förbud att medföra hund som inte är kopplad bortsett från inom markerat hundrastområde är mycket glädjande. Årstaskogen är så välfrekventerat friluftsområde där alla bör ha möjlighet att vistas utan att behöva bli rädda. Här förekommer bl.a. flera grupper av förskolebarn och skolbarn. Dessutom inverkar lösa

hundar störande på djurlivet (rådjur, fälthare, grävling, räv m.m.), vilket konstaterats flertal gånger. Även fåglar kan störas.

Hänvisningar till olika dokument i ärendet avseende områdets avgränsning

Utdrag ur tjänsteutlåtande

Utdrag: Avvägningen mellan natur-, friluftslivs- och exploateringsintressen har inte gjorts för området öster om föreslagen reservatsgräns vid Skanskvarns skola mellan Årsta Skog och Nackareservatet (Hammarbyskogen). Avvägningen bör anstå till det kommande programarbetet för Söderstaden etapp Gullmarsplan.

Kontakten med Hammarbyskogen, Nackareservatet och Tyrestakilen är en förbindelselänk för både biologiska värden och rekreation. I området mellan Skanskvarns skola och Johanneshovsbron finns höga naturvärden knutna till äldre tallar och ädellövskog. Fortsatt stadsomvandling öster om Årstaskog och reservatsgränsen behöver beakta funktioner som gröna förbindelser för biologisk spridning och för friluftsliv.

Uttalande har gjorts från politikerhåll att förslaget till avgränsning av naturreservatet gjorts för att ej föregripa kommande exploatering eller minska en sådan handlingsfrihet.

Kommentar: Detta borde vara precis tvärtom när man, som ovan anges, känner till de värden som finns. Säkerställ områden med höga värden nu. Att sedan "beakta" och ta hänsyn i ett exploateringsskede är betydligt svårare. Det är naturreservatet och dess värden som inte ska föregripas med exploateringsplaner.

Utdrag ur beskrivning i förslaget

Utdrag: Årsta Skog och Årsta holmar är en viktig del i Stockholms blågröna struktur och utgör tillsammans med Årstaviken och dess stränder ett ekologiskt kärnområde. Årsta Skog och stränderna runt Årstaviken ingår i ett kommunalt viktigt rekreativstråk.

Kommentar: Kärnområdet är så pass litet att det av yttersta vikt att bevara så stor del som möjligt. Det viktiga rekreativstråket bryts om man inte tar med området närmast Gullmarsplan/ Skanstullsbroarna.

Utdrag: Partier av värdefull ädellövskog finns i området runt Årsta Gård och i anslutning till Gullmarsplan. Nätverket av livsmiljöer för ädellövskogsarter har förbindelse i öster mot Nacka och i väster mot Vinterviken.

Kommentar: Förbindelsen är visserligen redan svag i öster, men riskerar nu att brytas helt. Området mellan föreslagen gräns och Gullmarsplan/ Skanstullsbroarna har även konstaterat höga naturvärden.

Utdrag: Skogen utgörs främst av tallskog på hällmark och morän. Många av tallarna är grova och gamla. Förekomsten av reliktböck och svampen tallticka på äldre tallstammar, tofsmes och spillkråka visar på Årstaskogens värde för barrskogslevande arter. Nätverket av livsmiljöer för barrskogsarter har sin viktigaste förbindelse i söder.

Kommentar: Förbindelsen minskar genom att ett stort område söder om Årstaliden samt söder om Årsta IP inte tas med. Dessa har även konstaterat höga naturvärden med solbelysta gamla tallar samt lövträd.

Utdrag ur Grund för beslut

Utdrag: Behov att skydda både friluftsliv och ekologiska värden. Stockholms befolkning växer snabbt och då befolkningen ökar blir behovet av tätortsnära natur för rekreation och för bevarad biologisk mångfald större.

- Skogen är en del av ett sammanhängande rekreationsområde runt Årstaviken.
- Årstaskogen har höga rekreations- och upplevelsevärden, t.ex. skogskänsla och vattenkontakt.
- Skogen ingår i ett ekologiskt kärnområde runt Årstaviken med särskilt betydelsefulla äldre barrskogs-, ädellövs- och strandmiljöer.

Kommentar: Med ny exploatering i närheten (Årstadal/ Liljeholmen/ Gullmarsplan/ Årstafältet/ förtätning m.m.) blir behovet av rekreationsområde ännu större. Ändå väljer man att utlämna viktiga delar som behövs för att få ett sammanhängande område runt Årstaviken.

Genom att inte ta med värdefulla delar i reservatet riskerar man att på sikt minska naturvärden genom att det begränsade kärnområdet blir mindre vid eventuell exploatering och möjlighet till spridning minskar i så fall (söder) eller tillintetgöras (öster).

Utdrag ur Naturreservatets syften

Utdrag. Syfte för delen Årsta Skog är att:

- skydda och för friluftsliv och rekreation utveckla det stadsnära naturområdet, med upplevelsevärden i form av skogskänsla och

vattenkontakt, och som en viktig sammanbindande funktion mellan stadsdelar genom sitt gång- och cykelvägnät.

- skydda och för biologisk mångfald utveckla områdets funktion som kärnområde för växter och djur, med fokus på sammanhållna barrskogsområden med grova gamla tallar, variationsrik ädellövskog, naturstränder och skyddsvärda arter, samt att

Syftena för Årsta Skog ska tryggas genom att

- skötselns anpassas för att både berika och utveckla ett natur- och kulturområde för allmänhetens friluftsliv och rekreation,
- naturvärdena med betoning på ovan nämnda naturtyper och arter bevaras och stärks,
- mötesplatser, stigar och stråk i området utvecklas och hålls framkomliga för besökare,

Kommentar: Att utelämna viktiga delar i reservatet motverkar syftet. Kärnområdet riskerar att minskas vid kommande exploatering. Möjligheten till ett bevarande (och stärkande) av värden på lång sikt riskerar att försvåras. Spridning av arter som redan idag har svårt med det i de befintliga smala kilarna kommer att få det ännu svårare. En stor del av Årstaskogens ädellövsområden tas inte med. Även tallskogsvärdena försvagas om de uteslutna områdena exploateras. Detta gäller inte minst solbelysta tallar i de södra delarna av skogen söder om Årstaliden och Årsta IP.

Stockholms miljöprogram

Utdrag: Intrång i oersättliga områden ska undvikas och de områden som har högst värden ska skyddas. Skydd enligt miljöbalken bör användas för de högsta värdena.

Kommentar: För att undvika att sådant händer bör hela Årstaskogen tas med i naturreservatet. Även flera av de delar som ej tagits med bedöms ha tillräckligt höga värden för att omfattas av skydd enligt Miljöbalken.

Utdrag ur skötselplanen

Ekologiska samband

Utdrag: Årstavikens vatten och stränder, Årstaskogen och Årsta holmar utgör sammantaget en ekologisk enhet; ett s.k. ekologiskt kärnområde. Ett kärnområde är ett större, sammanhängande naturområde av särskild betydelse för att långsiktigt värna den biologiska mångfalden i staden. För att arterna inom området ska kunna fortleva under lång tid i området är natursambanden, de s.k.

spridningszoner mellan Mälarens strandnära natur i väster, Nackaskogarna i öster och Majroskogen i söder, viktiga att upprätthålla.

Rekreativa samband

I stadsdelarna Årsta, Johanneshov, Liljeholmen, södra Högalid och västra Katarina bor cirka 52 000 personer som har Årstaskogen som sitt närmsta naturområde. För dessa invånare är Årstaskogen ett lättillgängligt skogsområde. Befolkningen väntas öka till 61600 år 2020 som ett resultat av ökat bostadsbyggande, framförallt när Liljeholmen är färdigutbyggt. De rekreativa sambanden mellan Liljeholmen och Hammarby och Södermalm är viktiga att upprätthålla liksom entréområden från Årstas bostadsområden.

Kommentar:

För att underlätta ovanstående bör man inte utelämna delar av skogen så som gjorts i reservatsförslaget.

Tidigare förslag till beslut och skötselplaner

I förslag till beslut och skötselplan som togs fram 1996 respektive 2006 fanns de idag uteslutna områdena med. Beskrivning av utelämnade områden i förslaget 2006 anger t.ex. höga naturvärden i ädellövskogen i öster.

Utveckling av tallskogsvärden i Stockholms naturreservat

Enligt en inventering åt Stockholm stad 2012 kan man se att i de områden som inte ingår i reservatsförslaget förekommer följande:

- Längs i öster mot broarna, Skanskvarn och Gullmarsplan: Ädellövskog med alm, ask, lönn och lind. Även inslag av grov tall med talticka. Mycket hägg.
- Berget vid Sköntorpsplan: Högt berg med fin utsikt. Hällmarker med senvuxna tallar. Tall och lövträd i södra slänten, bl.a. grov björk, fågelbär och sälg. Norra sluttningen med tall, varav en del grova. Mycket talticka.
- Öster om Skanskvarnskolan är en lundartad miljö med grova ädellövträd av ask och lönn. Även sälg och rönn samt grov tall förekommer.
- Berget öster om koloniområdet. Högt berg med strålände utsikt. Hällmarkstallskog och blandskog i sluttningen. Sparvhök häckar här.
- Väster om Skanskvarnskolan: Blandskog med tall, mycket sälg och rönn samt grov asp. Häckning av duvhök har skett.
- Bakom det gula SKB-huset på Gullmarsvägen/nedför Marviksvägen: Ädellövskog med grova träd på fuktig mark med

- alm, ask, klibbal och fågelbär. Blåsippbacke. Ner mot koloniområdet.
- Söder om Årsta IP: Flerskiktad tallskog i söderläge med inslag av björk. Möjlighet till solbelysta stammar.
  - Berget vid Årstaliden: Berg med öppen hållmark och fin utsikt. Sydsluttning med tall ger möjlighet till solbelysta stammar. Ekar i kanten mot den öppna gräsmarken. Högt och till stor del grov tallskog mot dansbanan.
  - Sydost om Årsta gård. Ädellövskog med alm och ask. Kanten av området mot husen vid Dellensvägen är inte med i reservatsförslaget.

Spridningssambandens betydelse (Stockholm stad/ Ekologigruppen, 2007)

Uppdelningen av landskapets biotoper i smådelar (fragmentering) betraktas idag som ett av de största hoten mot den biologiska mångfalden i Sverige. Om inte arterna kan sprida sig mellan de platser som har lämpliga livsmiljöer för arten, blir populationerna på sikt försvagade och riskerar att utplånas.

Den regionala grönstrukturen med sina kilar gör det möjligt för arter i landsbygden att sprida sig in mellan bebyggelsen, ibland ända in till innerstadens parker. Utan denna grönstruktur skulle stadens närmatur och parker vara artfattigare och bjuda på mindre möten med olika djurarter.

Då Årstaskogen är tämligen avskuren från den regionala grönstrukturen, finns det anledning att undersöka ifall förstärkningar av spridningssamband skulle kunna förbättra villkoren för skogens arter.

En viktig åtgärd är också att bevara de största sammanhängande biotoperna obrutna.

Både ovanliga och vanliga arter

I Stockholms stad är det väsentligt att ta hänsyn till så väl ovanliga och skyddsvärda arter, som mer vanliga arter. För de ovanliga arterna har vi ett ansvar vad gäller bevarandet. Stockholms stad rymmer många livsmiljöer för rödlistade och sällsynta arter, inte minst de gamla ädellövskogsbestånden. Spridningssamband som förbinder värdekärnor är nödvändiga för dessa arters långsiktiga överlevnad. För de mer "vanliga" arterna finns andra motiv. Några av dem kan ha viktiga funktioner i de ekosystem som hyser de skyddsvärda arterna och för andra "vanliga" arter är det mer en fråga om vilka kvaliteter vi vill ha i våra parker. Det finns en

kvalitet i att möta flera olika arter med sjungande fåglar, möta ekorrar och igelkottar, hitta grodor och annat.

Årstaskogen är ett ca 50 hektar stort naturområde vilket ger förutsättningar att hysa en stor del av den biologiska mångfald som finns i Stockholmsområdet. Antalet biotoper är dock begränsat och större arealer finns endast av biotoper som barr/blandskog och ädellövskog,

Årstaskogen och dess spridningssamband

Årstaskogen kan tänkas vara utsatt för ett visst exploateringstryck. Det är viktigt att exploatering inte sker i de barrskogskärnor som finns kvar. Detta skulle riskera att riskera förekomsten av barrskogsmesen tofsmes i området. Med åtgärder i passagen under Skanstullbroarna, kunde ett fungerande samband erhållas. En sådan åtgärd kan kombineras med utformandet av ett attraktivt grönstråk för flanörer mellan Hammarby sjöstad och Årstaskogen.

Boende i Järfälla

Det är väldigt bra att göra naturreservat av dessa vackra områden då detta är så värdefullt och betyder så mycket för vår livsglädje, trivsel, rekreation och för syrets skull. Vilket är angeläget för alla människor och djur.

Boende i Bandhagen

Lämnas alltid död ved i all skötsel i naturreservatet.

Boende i Johanneshov

Jag vill som brukare av skogen och promenadvägar protestera mot förslaget att inte inkludera hela koloniområdet i naturreservatet. Det är av mycket högt värde och behållning för oss som rekreerar oss här. Om det finns minsta risk att den delen av koloniföreningen som blir kvar (vid framtida eventuell exploatering av resten) att inte ha tillräckligt medlemstal, organisation etc. för att överleva – vore det kris och en enorm förlust för alla! Försiktighetsprincipen bör tillämpas och inkludera hela kolonin!!

Boende i Stockholm

Det framlagda förslaget på att göra Årsta holmar till naturreservat är utmärkt. Förstärk samtidigt insatserna på att tillvarata den potential som finns att göra Årsta holmar till en ännu attraktivare plats för naturens mångfald. Värna det orörda.

Att göra Årsta holmar tillgängliga med bro är ett synnerligen dåligt förslag. Förslaget innebär att idén med att skapa ett naturreservat får

ge vika för en utvidgning av "rätten" för stockholmarna att idka tämligen ohämmad fritidsaktivitet. Med de konsekvenser det har som vi kan se i Tanto och närliggande områden. Redan idag har den som har ett aktivt intresse för ön möjlighet att båtledes ta sig till holmarna. Vintertid, när isarna ligger, är det fritt fram.

Stockholms stad har redan idag inte ekonomi att underhålla och förbättra befintliga rekreationsområden och i det läget är det inte försvarligt ur ekonomisk synpunkt att avsätta pengar för ett brobygge (eller för den skull subventionera gratis båtförbindelse) och dessutom tro att man har resurser att klara renhållningen. Under den mest attraktiva delen av sommaren är det för övrigt en relativt liten yta som kommer att vara tillgänglig och då förmodligen bli hårt åtgången.

Hela sträckningen längs vattnet från Skanstull till Hornstull, som jag personligen är en trägen användare av och gläds åt, är hårt belastad och mycket nedslitet. Använd pengarna till att upprusta där. Se till att det finns mer utrymme för både fotgängare och cyklister. Etablera fler vackra och permanenta utrymmen för paus/vila och servering. Inte improviserade tillfälligheter som Food-trucks utan något som är arkitektoniskt intressant och som fungerar alla årstider. Se till att det städas upp och underhålls bättre! Förbättra vägunderlaget/beläggningen så att det klarar årstiderna. Rensa bort de båtar som uppenbarligen ligger olagligt och som förstör. Detta gäller också dem som ligger runt Årsta Holmar inklusive ett husbygge på pråm. Ändra lagarna om det är de som förhindrar att denna nedskräpning kan fortsätta.

Åter till bron. Efter flera års arbeten med att färdigställa den nya Årstabron och reparationen av den gamla, har äntligen den provisoriska bron till Årsta Holmar försvunnit och man kan som fotgängare se broarna fritt få spegla sig i obruten vattenyta. En stor kvalitet! En gångbro kommer dessutom att förhindra båttrafik!

Låt Årsta Holmar förbli fritt liggande holmar. Enligt Per Ankersjö är det stockholmarnas rätt att få tillgång till holmarna. Det råder det delade meningar om. Kanske framtiden kan ge klarare besked på den punkten, när holmarna fått leva naturfredade och fått omvårdnad. I väntan på det finns det otaliga redan existerande delar av staden som stockholmarna har rätt att utnyttja och glädjas åt. Om de är vackra och väl underhållna! Där krävs resurser!

Boende i Stockholm

Jag är innehavare av en kolonistuga i föreningen Skanskvarn sedan lite drygt ett år. Jag tycker att förslaget om ett blivande naturreservat i Årstaskogen är bra, däremot tycker jag att den valda gränsdragningen i öster är väldigt olycklig. Som medlem i Skanskvarn vill jag se hela koloniområdet inkluderat i ett naturreservat. Det är betydligt mer logiskt att gränsen följer Simlångsvägen och sedan rakt ner i sänkan bakom Gullmarsplans gymnasium där det finns gammal ädellövskog. I det gamla naturreservatsförslaget från 2006 ville man inkludera områden under broarna i öster och i väster för att säkra gröna korridorer mot Nackareservatet och Mälaren. Det tycker jag verkar som en mer långsiktig och bra plan då man så mycket som möjligt försöker få en mer sammanhängande grön korridor där flora och fauna skulle få så bra villkor som möjligt i en i övrigt stadspräglad miljö. Samtidigt kan man få en bra och naturlig entré till reservatet från Simlångsvägen som är tillgänglig för personer med fysisk funktionsnedsättning och barnvagnar.

Redan idag besöks vårt område dagligen av personer som uppskattar att vandra bland våra trädgårdar. Det är boende i områden runt omkring, från skolor och förskolor, motionärer och andra som söker en grön oas i tillvaron. För att citera två unga killar i 20 årsåldern som passerade en dag denna sommar: "Det är som att vara ute på landet fast mitt i stan".

Föreningen är ett av de äldsta koloniområden i Stockholm och från Stadens håll har man tidigare ansett våra stugor och våra trädgårdar vara av kulturhistoriskt värde. Vid samrådsmötet som hölls 11 juni sades det att de verksamheter som finns inom förslagens gränser ska (skall-sats användes) kunna fortsätta sin verksamhet även om förslaget går igenom. Men vad händer med det som hamnar utanför? Enligt förslaget hamnar 1/3-del av våra stugor inom reservatet och 2/3-delar utanför. Hur kommer brukaravtal att se ut? Kommer vi få olika avtal beroende var våra stugor ligger? Är det ens görbart att ha olika avtal inom en och samma förening? De stugor som hamnar utanför reservatet blir ju inte fredade från exploatering, riskerar man att dessa kommer att försvinna i en framtid (nära eller mer fjärran) och de som är kvar kan de utgöra en förening i sig? Det kulturhistoriska värdet och villkor för flora och fauna torde vara att ha kvar allihop och försöka ha kvar ett odlat landskap i så stor utsträckning som möjligt.

I förslaget nämns torpet Dianelund och vår grannförening som kulturhistoriskt värdefulla, jag in min partiska position anser ju at vårt koloniområde är minst lika värdefullt.

Mitt önskemål är att gränsdragningen i öster flyttas till Simlångsvägen så att hela vår förening ingår i reservatet och helst så långt bort som till broarna (Johanneshov, Skanstull och Skans) för säkra en grön korridor mot Nackareservatet och gärna också områden runt vårt koloniområde för att även bevara den tidigare betade marken som finns där.

Boende i Stockholm

Jag tog en titt på Stockholms stads hemsida och läste lite närmare om den planerade naturreservaten i Årstaskogen. Jag har synpunkter gällande gränsen vid Gullmarsplan. Det verkar som att naturreservaten börjar långt ifrån Gullmarsplan. Ett stort grönområde verkar ha reserverat för eventuella bebyggelse för projektet Söderstaden.

Det finns ett fantastiskt ställe på den s.k. Skanskvarns luftvärnsställning. "Skanskvarns luftvärnsställning i Stockholm var belägen i stadsdelen Årsta på höjden cirka 400 meter väster om Gullmarsplan och ovanför Koloniföreningen Stugan"(källa Wikipedia, http://sv.wikipedia.org/wiki/Skanskvarns_luftv%C3%A4rnsst%C3%A4llning).

Jag tycker att någonting bra skulle kunna göras av området. Man har en fantastisk utsikt över Södermalm på klipporna. Dessutom, är det väl också en kulturhistoriskt värdefull miljö att bevaras för att lyfta upp andra världskrigets historia. Man kan tänkta att fina skyltar skulle kunna berätta om historia kring det där stället, m.m.

Om området inte inkluderas i naturreservaten, borde någon skötsel äntligen göras. Mycket folk känner till området och brukar komma, grilla, och njuta av utsikten. Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning brukar städa området en gång per år inför våren (Tack för det) men tyvärr, finns det inte en enda papperskorg där uppe.

Om ingen underhållning eller skötsel, planeras borde det vara bättre att bygga nya byggnader där så att naturen inte förstörs eller skadas som det händer nu. Detta område är dessutom på väg till Skanskvarnsskolan. Många barn lekar bland klipporna men det går inte att de gör det bland glasbitarna och annat skräp.

Jag hoppas att Ni Tycker att jag har kommit med intressanta idéer och önskar Er en lyckad naturreservatsbildning.

Boende i Stockholm

Jag har varit på Årsta holmar och tror att det är omöjligt att bevara natur, djur- och fågelliv med så många besökare, som en bro innebär. Terrängen är inte promenadvänlig och med bl.a. barn och barnvagnar, som nämndes på sammankomsten, måste många åtgärder vidtas och då försvinner mycket av den natur, som bör bevaras.

Många regler skrevs upp - bl.a. att man inte får plocka vissa blommor/växter. Vem skall se till att detta inte sker?

Dessutom får man ta med hund bara den är i band/kopplad. Att få ta med hund till ett naturreservat med fåglar och djur på en så begränsad yta - har jag svårt att förstå. Vet inte om de som informerade har promenerat i naturområden med eller utan bebyggelse, där släpper hundägaren ofta lös hunden även om det är förbjudet.

Sedan har vi nedskräpningen - titta hur det ser ut i många parker på Södermalm efter en fin kväll. Tror man att det kommer att vara annorlunda på Årsta holmar!?

Dessutom kostnaden för bron samt att hålla rent på Årsta holmar.

Detta är ett axplock av vad som kan tas upp. Som framgår av ovanstående så är min önskan - INGEN BRO TILL ÅRSTA HOLMAR.

Boende i Stockholm

Har sökt ansvarig, utan resultat, för att diskutera mitt infall i debatten. Om det inte passar föreslår jag att ni ändå tar till er en liten historik från Årsta Holmar, kanske till kaffet. Någon som uppläser eller får ta del av skrivelserna medels kopior efter arbetstiden. Något att diskutera framgent eller kanske att ta upp på dagordningen. Det om ett litet jordbruk som tidigare och om vad en bro skall leda till.

Bifogar en bild av hur det såg ut 1956. Har även ritningar på byggnaderna. Hoppas något kan bringa en mening och ha det så trevligt. Min tanke är att min morfar, Trädgårdsmästare Emil Johansson med familj, ej skall falla i glömska.

I begynnelsen kan man nästan säga att Årsta holmar och dess prakt, skapades av Trädgårdsmästare Emil Johansson, min morfar. Aret var 1904 då familjen som bestod av Emil, hans hustru Ida och barnen Gustaf Inez Märtha och Gertrud parkerade häst och vagn nere vid Tanto sockerbruks strand. Via en egen byggd färja tog sig familjen samt häst och vagn över till Årsta holmar. Sönerna Erik och Ivar föddes på ön. Senare införskaffades två hästar till, Gumman och Gubben. Därtill höns och några kor. Naturligtvis hund och katt vilka hade sin naturliga uppgift. Inte minst katterna på den tiden. Emil Johansson var en driftig karl och hade snart med hjälp av anställt folk byggt växthus och odlat marken. Både blommor och grönsaker odlades som var en bärande livskraft. Efter några arbetsamma år blomstrade Årsta holmar riktigt fint. Hästarna var två och stall med loge hade byggts. Hönsen kacklade och i långa längan bodde några anställda arbetare, ibland med familj. Snickar-boden var snart färdigbyggd med renoveringen. En lång länga med tio smala dörrar vittnade om att här gjorde man sina behov i det runda hålet. Alla med ett nummer för den personliga behörigheten. Alla var lika i inredning, endast hålets storlek berättade att här fanns det minderåriga barn. Blommor och bin trivdes på de rofyllda holmarna och än var inte Årstabron byggd.

Emils stolthet var växthusen. Med gjuten grund i cement och rätt högt till glastaket gav det den atmosfär där blommor och en del grönsaker trivdes. Några av Emils grönsaker var mycket eftertraktade av Stockholms finare restauranger, bland annat kronärtskockor och andra rotfrukter. De lådor som på morgonen var fyllda till brädden var alltid tomma när han for tillbaka. En hel del arbete blev det naturligtvis med att förse växthusen med vatten. I många år fick man bära upp vattnet från Årstaviken, men efter brobygget hade utvecklingen gått framåt så man kunde bygga ett pumphus vid strandkanten och därigenom sköta bevattningen av växthusen. Detta pumphus var intakt 1953, men så en dag 1955 var det borta.

Alla transporter mellan holmen och Tanto var ibland rena äventyret. Men Emils egenhändigt byggda färja fungerade bra. Några motorer fanns inte att tillgå, men man löste problemet ändå. Med hjälp av en ställina från Katarinahissen anordnade man en slags linbana för färjan som drogs med handkraft. Men de stora problemen vintertid var när isen varken bar eller brast. Men Emil gav sig inte och med en pilsner var trettionde meter sågade sig karlarna över till Tanto så färjan fungerade även vintertid. Men Stockholm växte och trafiken vid Sockerbrukets kaj ökade så man tvingades upphöra med att använda ställinan som för övrigt var en uttjänad från Katarina-

hissen. Man fick då vricka sig över med en åra i aktern. En tanke slår mig, hur får man en ny häst att stå still på en mindre färja 3 gånger 6 meter. Emil visste tydligen hur man bar sig åt. Värre var det med händelsen som drabbade Emil en vinterkväll på trettioalet.

Trädgårdsmästare Emil Johansson kommer körande med häst och vagn efter dagens vedermödor på Kornhamnstorg. Vagnen är lastad med mat och andra förnödenheter samt kol att elda med. Ganska tung får man förmoda. Klockan är sen middagstid och mörkret har gjort sitt intåg. Efter ett snöfall tidigare ligger isen slät och fin av snötäcket. Eftersom telefon var nästan obefintlig på den tiden fanns ingen kommunikation att tillgå. Vad man inte visste, var att en isbrytare som höll sockerbrukets hamn öppet från is tidigare brutit ränna under Årstabron mellan holmen och Tanto. Nysnön dolde mycket effektivt den nybrutna rännan. Intet ont anande körde Emil och hästen mot en säker avgrund. När han passerade över rännan brast isen och häst och vagn med Emil hamnade i det iskalla vattnet. Det måste ha varit en stor chock att befinna sig i denna situation. Men Emil hade kraft och kurage att hålla hästens huvud över ytan och samtidigt sela av den tunga vagnen och skrika på hjälp. Efter ett tag kom barnen och drängarna till hjälp och med plankor under hästen fick man upp den och Emil tämligen oskadda. Eftersom Emil var en klurig gubbe gav han hästen Limpa indränkt i konjak så den blev varm. Hästen klarade sig utan men, tack vare Emils hjältemod.

Om vintern ofta var strapatsrik, var sommaren härlig på holmarna. De sex syskonen växte upp och skaffade sig alla arbete i staden. Det var behäftat med en del problem att ta sig till jobbet naturligtvis, men man ordnade så småningom även bostad inne i staden. Det blev långa dagar eftersom man efter arbetet måste hjälpa till en hel del i hemmet på Årsta holmar. Tre av syskonen kom att syssla med blommor som egna företagare. En av systrarna, Märtha Johansson anställdes tidigt på Dagens Nyheter, som hon blev trogen i hela sitt liv. Hennes fritidssysselsättning var att paddla enmanskanot. Tillsammans med sin syster Gertrud kunde man därför upptäcka den på trettio och fyrtioalet ovanliga syn när två unga kvinnor med sitt böljande hår i vinden komma paddlande i var sin enmanskanot över Årstaviken, i Långholmskanalen, över Ridderholmsfjärden och i Karlbergskanalen. Många vore de söndagsflanörer som förnöjsamt kunde föreviga detta på bild.

På Årsta Holmar råder en stor fauna av blommor och djurliv. Mycket tack vare trädgårdsmästaren Emil Johansson och hans familj. Redan på femtioalet var den blomsterprakten fulländad av

kända och okända arter. Bland djurlivet fanns många arter representerade tack vara att på den tiden var det en smula otillgänglig mark för det stora flertalet. Det hindrade tyvärr inte att en del lade till med båt på holmarna och skröpade ner en hel del efter lunch i det gröna, eller en fest där man lämnade efter sig krossade flaskor och en mängd annat skadligt i den fria naturen. Jag som dotterson till Emil Johansson kunde bevittna de helt otroliga efterlämningar som ett öga kan, trots mina elva tolv år upplevde det som ett enormt felaktigt människoslarv.

Detta ger mig tillfälle att konstatera att det inte blivit bättre i dessa tider. År 2010 var jag och hjälpte till att få ordning på fåren på holmarna, som hade brutit igenom ett staket och kommit på fel ställe. Förutom att man skurit halsen av en fårtacka som var ledarfår för flocken hade man tagit med sig kroppen. Man skall betänka att Årsta Holmar är en ganska liten ö, eller tre sammanväxta med en tät vegetation av pilträd och lövträd som gör det svårt att bygga gångbanor utan att gå hårt fram. Och tar man bort dessa för att öppna upp blir det rena skövlingen. Ängsholmen eller betesholmen ligger lågt, så emellanåt är det rena blötmarken. Så det fordras långtgående ingrepp för att handikappade och äldre skall ta sig runt i naturen. Tallholmens berg är högsta punkten där den röda lilla stugan låg, innan den vandaliserades och så småningom eldades upp av brandkåren. Det är ganska brant på en kort sträcka. Det blir svårt för många att ta sig upp, även om man bygger en trappa. Sen undrar man hur det kommer att gå om alla kommer på en gång. Redan 50 personer på holmarna är mycket och väcker uppståndelse. Skall man kanske upprätta en slags check point Charlie, där en myndig vakt skall bestämma när och vem som skall tillåtas att passera. Det är säkert bättre utsikt från bron att ta in denna ö. Där finns också service och bekvämlighet.

Nyfikenheten det första året kan bli enorm. Sedan när det dolda djurlivet fått sig en törn är det försent. Jag mötte en vacker räv på stigen till Ängsholmen en dag på femtiotalet. Den stannade upp och tittade på mig länge. Sen gick den vidare. Jag stod stilla, det gör inte 10 personer i grupp. Ängsholmen består av ett rikt djurliv dokumenterat av Tantofolket. Det gör att öster om broarna blir det svårt att bygga vägar utan att förstöra naturen. Alholmen eller Boholmen är den plats nordväst om broarna där det tidigare, 1957 fanns viss bebyggelse kvar och man kan tänka sig att det som funnits där i decennium kan återuppstå och visa på historien om Årsta holmar.

Som tidigare nämnts fanns det flera hästar på Boholmen samt stall med loge, snickarbod lagerbyggnad och växthus. Från stadens sida har man inte tänkt på Årsta holmar någonsin. Det är dags nu. Kan man lägga 20 miljoner på en bro, bör man tänka på var den leder... och vad den leder till.

Årsta holmar är en Gudagåva av natur mitt i Stockholm och bör tas omhand av kunnigt och seriöst folk som vet att främja både natur och historien om holmarna. Jag är säker på att Söderbon och andra tillresta besökare vill se ett Årsta holmar i original och ta del av hur livet gestaltade sig förr i tiden på holmarna.

Gertrud Wikberg var min moder, dotter till Emil och Ida Johansson Årsta Holmar, med syskonen Gustaf Inez Märta Ivar och Erik. Jag är Per-Olof Gustaf Wikberg.

Man får den publik man förtjänar. Så också på Årsta holmar. Om man nu måste bygga en bro skall man skapa det genuina svenska från historien. Ett matställe eller café med husmanskost med råvaror odlade på Årsta holmars jord. En jord som legat i träda och vilar på oanade mineraler och renhet som på få ställen och fulla av kraft. Varför inte kalla det för Ida och Emils matställe, som borgar för kvalitet och ordning. Personalen skall vara av rätta virket med sinne för den Svenska andan och historien. Roddbåtar till uthyrning för en stilla och uppiggande roddtur. Sedan bör man bli försiktig och respektera den tystnad som skapats av avståndet till staden som man kan uppleva på Årsta holmar. Några djur i en hage med tillhörande stall och en mindre ladugård med höns kunde göra holmen delvis självförsörjande. Och detta med djur ingjuter en känsla av trygghet och liv, och skapar en känsla av tillförsikt vi alla vill känna inom oss. Men det gäller att välja rätt väg och rätt folk för detta projekt och inte fara iväg hur som helst. Man kan naturligtvis ha en hel del med idéer om vad man kan hitta på. Som trettonåring hade jag många idéer om holmarna. En var att anordna en badplats med sandstrand och solstolar och alla som ville sola och bada skulle iklädas 30-talets baddräcker.

Tänk så fina vykort som kunde sändas världen runt. En badplats mitt i Stockholm med badande iklädda badkläder från en svunnen tid. Kanske var vykortet från en annan planet? Men allt kostar, och det blir brutala ingrepp i naturen. Så vad är Årsta holmar redo för. En färja vore nog bäst, som trafikerar på tider som ger respekt för holmarna, och en mjukstart som behövs.

Bilaga 1

Återskapa de gamla holmarna

Med glädje läste jag om förslaget om att på Årsta holmar återskapa något av den verksamhet som upphörde 1957. Det skulle få ett stort värde för bevarandet av holmarna och ge ett lärorikt innehåll till nutidsmänniskor, inte minst det uppväxande släktet.

Jag tror också att det skulle innebära att naturen och miljön på holmarna skulle varaktigt bevaras och inte bara bli ett i värsta fall nerstättet och skräpigt parkområde, som vi ju har sett exempel på, inte minst i Drakenberg. Fårhögnarna finns och har funnits i och med beslutet om brobygget.

Jag tycker Per-Olof

Wikberg ska få allt stöd för att bli expert, konsult och vägvisare i planeringen av återskapandet av hur livet på holmarna en gång var. Särskilt finns det kunniga och intresserade personer som vill hålla liv odlingar och skötsel på tidsenligt sätt. Kanske kan rekryteringen ske genom Koloniträdgårdsförbundet. Frågan handlar inte bara om pönnyridning, vilket förstås också kan bli ett

trevligt inslag utan att ge holmarna ett kulturhistoriskt värde, därmed får detta tveksamma brobygge en legitimitet.

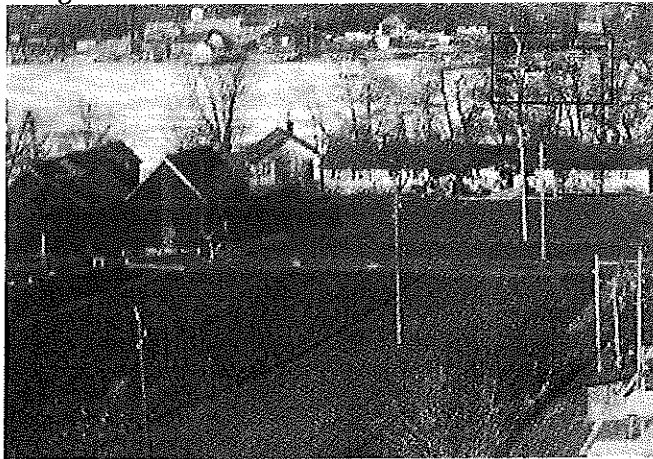
Berit Johansson

Söderbo

Ett av många insändare om Årsta holmar

Bilaga 2

Boende i Stockholm

Sammanfattning

Hela det området som tidigare föreslagits som naturreservat och som var aktuellt för beslut 2006 bör ingå i reservatet, ända fram till och in under brofästena. Det gäller områdena i Östra Årstaskogen, med bland annat Skanskvarns koloniområde och utsiktsbergen däromkring, liksom ädellövskogen mellan Sundsta gård och Skanskvarn/Gullmarsplan. Vidare två områden i västra Årstaskogen: Sköntorpsberget och hållmarkstallskogen söder om och inom Årsta IP:s område. Den värdefulla torrbacken och den

intilliggande trädningen väster om Värmdö gymnasium och söder om Simlångsvägen bör också ingå.

Det vore oansvarigt att lägga en död hand över de östra delarna av det ursprungligen föreslagna naturreservatet. Enligt förslaget ska detta ske i väntan på kommande "avvägningar" gentemot exploateringsintressen. Dessa avvägningar bedöms av kommunens egna tjänstemän kunna dröja upp till 20-30 år framåt i tiden. Under tiden skulle det bli fritt fram för att försvaga den gröna korridoren (Tantolunden-) Årsta holmar/Årstaskogen-Hammarbyskogen-Nackareservatet. Eftersom exploateringstrycket i denna del av staden är stort är det viktigt att staden sätter ned foten och förhindrar exploatering, så att området kan säkras för framtiden. Därför bör en plan för att säkra den gröna korridoren Årstaskogen – Hammarbyskogen- Nackaskogen omedelbart tas fram. Detta område har sedan lång tid utpekats som en viktig del av stadens gröna infrastruktur, senast i "Den gröna promenadstaden" utpekad som en viktig del av stadens gröna infrastruktur. En lämplig första åtgärd vore att snabbt inrätta områdena som förbinder Årstaskogen med Nackareservatet som interimistiska naturreservat.

Inga grundliga naturvärdesinventeringar har utförts i området utan endast översiktliga sådana, på "naturtypsnivå". Detta blir ett allvarligt problem om vissa delar av området lämnas utanför reservatet, utan att deras betydelse för reservatet och för den gröna korridoren (Tantolunden-) Årstaskogen/ Årsta holmar-Hammarbyskogen-Nackareservatet har värderats. Om hela Årstaskogen inkluderas i det reservat som nu är aktuellt för beslut kan man på ett senare stadium göra noggrannare inventeringar och ta fram en mer detaljerad skötselplan för ett större sammanhängande reservat (se sid. 3-4).
Synpunkter på avgränsningen av reservatet

Det är oerhört glädjande att Årstaskogen äntligen blir naturreservat efter att ha varit planerat sedan 1994. Sedan dess har delar av det område som ursprungligen var tänkt att bli naturreservat bebyggt (strax söder om Dianelunds koloniområde). Det finns en stor risk att historien upprepar sig, om inte hela skogen skyddas från exploatering. Det är därför mycket olyckligt att hela den östra delen av det tidigare föreslagna reservatet har uteslutits ur förslaget.

Simlångsvägen, Gullmarsvägen och bebyggelsen vid Sköntorpsplan/Tydingevägen upplevs idag som en naturlig gräns mellan grön-

området och det stadsplanelagda området, som består av bebyggd mark eller parkmark.

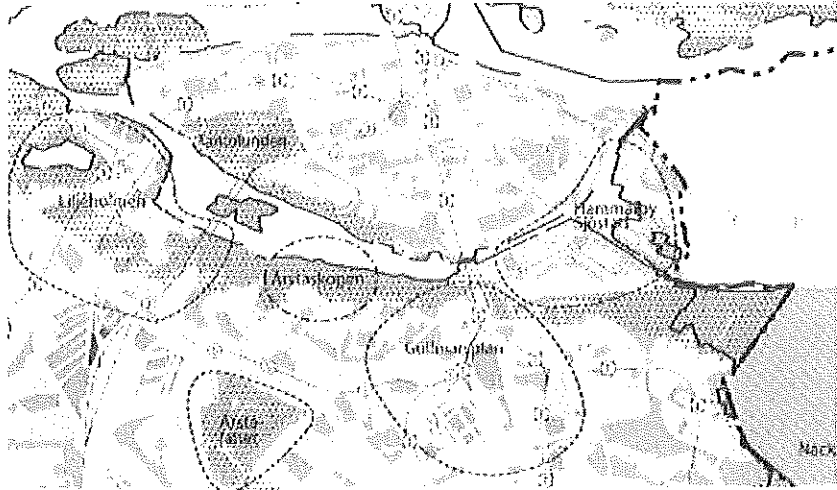
På Värmdö gymnasiums norra sida där Skanskvarns koloniområde (f.d. Stugan) har vid sin östra gräns är en av de mest frekventerade entréerna till Årstaskogen, där börjar en liten grusväg som leder besökaren in genom koloniområdet och sedan vidare genom skogen mot Danelunds torp och koloniområde. Här kan besökaren "vänja sig" vid naturen, njuta av de välskötta koloniträdgårdarnas prunkande mångfald och sedan ta sig vidare in i reservatets "vildare" delar.

Delar av parkmarken söder om Simlångsvägen (väster om Värmdö gymnasium och norr om Johanneshovsvägen) borde också inkluderas i reservatet, för att stärka områdets variationsrikedom och funktion som grön infrastruktur. Delar av området skulle lämpa sig väl för stadsodling och stärka områdets sociala värden, medan andra (se avsnittet om torrbacken vid Värmdö gymnasium, sidan 8) har höga naturvärden.

I västra delen av Årstaskogen har två andra värdefulla områden uteslutits ur reservatet jämfört med tidigare förslag: Sköntorpsberget (berget norr om Bränningevägen) och berget söder om Årsta idrottsplats. I texten nämns inte varför de uteslutits, vilket är anmärkningsvärt. De områden som uteslutits ur reservatsförslaget beskrivs och utvärderas utförligare på sidorna 6-13.

Årstaskogen – en viktig del av Stockholms gröna infrastruktur
Stockholms stadsstruktur med gröna bälten och kilar som når ända in i centrum är unika. De sammanhängande grönområdena är av största betydelse för stockholmarnas hälsa och välbefinnande och är ett av Stockholms främsta konkurrensmedel gentemot andra storstadsregioner i Europa. Vidare bidrar de med viktiga ekosystemtjänster och är av stor betydelse för stadens förmåga att anpassa sig till kommande klimatförändringar. Att värna om denna gröna infrastruktur är ett krav om Stockholm ska kunna fortsätta att vara en dynamisk och attraktivt storstadsområde.

Utdrag ur kartbilagan till "Den gröna promenadstaden" där Årstaskogens och Hammarbyskogens strategiska betydelse för den gröna infrastrukturen i de södra närförortererna tydligt framgår. En utveckling av Gullmarsplan-Johanneshov förutsätter att grönsstrukturen kring Gullmarsplan förstärks så att området kan bli attraktivare och mer människovänligt.

När de närliggande stadsdelarna Liljeholmen, Årsta, Johanneshov, Enskede och Hammarbyhöjden förtätas kommer ett oexploaterat, sammanhängande grönområde från Liljeholmen till Nackaskogen bli ännu värdefullare för stockholmarna.

Redan idag utnyttjas Årstaskogen mycket flitigt året om av stockholmarna för promenader, motion, picknickar och grillkvällar, naturstudier och allmän avkoppling. Skolklasser och dagisgrupper använder också området i mycket stor utsträckning.

Områdets storlek, orörda och relativt ostörda karaktär, den delvis dramatiska topografin längs förkastningsbranten och anknytningen till vattnet gör det unikt. Man kan se det som en vidare motsvarighet till de norra stadsdelarnas tamare och mer tuktade Djurgården. Den senaste tioårsperioden har området upptäckts av allt fler, och det finns all anledning att tro att den utvecklingen kommer att förstärkas än mer under de närmaste decennierna.

Plan för att skydda den gröna korridoren Årstaskogen-Hammarbyskogen-Nackareservatet

Hela den gröna korridoren Årstaskogen-Hammarbyskogen-Hammarbybacken-Nackareservatet bör skyddas som ett sammanhängande naturreservat. Processen med reservatsbildning kan lämpligen gå i flera steg.

Steg ett. Beslut om reservatsbildning för det ursprungligen tänkta reservatet Årstaskogen-Årsta holmar (enligt 2006 års förslag, utvidgat med hållmarken/torrbacken invid Värmdö gymnasium).

Steg två. Inrättande av ett interimistiskt naturreservat av Kolerakyrkogården-Hammarbyskogen-Hammarbybacken.

Steg tre. Upprätta en skötselplan för området Kolerakyrkogården-Hammarbyskogen-Hammarbybacken.

Steg fyra. Slå samman de tre reservaten till ett, som skulle kunna kallas "Tre Skogar" (Årstaskogen-Hammarbyskogen-Nackaskogen).

I samband med detta, naturvärden och utvecklingsmöjligheter behöver det noggrannare inventeras så att man kan vässa skötselplanerna för att säkra att naturvärdena bevaras samtidigt som områdets sociala funktion kan stärkas.

För att säkra spridningskorridoren och öka trivseln för människor som rör sig i området, skulle man kunna investera i ekodukter och övertäckning av trafikapparaten kring brofästena, när Gullmarsplansområdet detaljplaneras. En framtida övertäckning av Nynäsvägens norra del närmast Gullmarsplan skulle delvis kunna utformas som en ekodukt i form av parkmark med stort inslag av vilda djur och växter. Den södra delen av Hammarbybacken borde också övertäckas med en ekodukt.

En möjlighet att öka platsens attraktionsvärde vore att bygga ett utkikstorn i norra delen av Kolerakyrkogården. Därifrån skulle man kunna få en liknande vy som man för fick när man närmade sig Södermalm och Stockholm söderifrån från Göta landsväg, med Årstaviken till vänster och Hammarby sjö till höger.

Synpunkter och idéer kring skötsel

Utan djupare insikt i stadens ekonomi är det svårt att bedöma den ekonomiska kalkylen för naturreservatet. Mitt intryck är ändå att det föreliggande naturreservatsförslaget inte håller en tillräckligt hög ambitionsnivå. Möjligen tyder detta på att staden inte prioriterar den gröna infrastrukturen tillräckligt högt och därför inte använt tillräckliga resurser för att ta fram en riktigt bra skötselplan. Detta är inte menat som en kritik mot de tjänstemän och konsulter som utfört arbetet, de har tvärtom utfört sitt arbete mycket väl, utan kritiken riktas mot stadens politiska ledning.

En något intensivare skötsel (gallring och slyröjningar) av de mer kulturpräglade delarna av reservatet kombinerat med några större

investeringar i ökad tillgänglighet skulle bevara och förstärka natur- och kulturvärdena och samtidigt förbättra tillgängligheten för allmänheten. På så sätt skulle stockholmarna få ett ännu större utbyte än idag av Årstaskogen.

Skötsel i form av gallring och slyrensning får dock inte gå till överdrift- tillräckliga arealer måste lämnas för fri utveckling och inslag av död ved ska var stort i hela området, även i de intensivare skötta delarna. De lite svårtillgängligare delarna är av stor betydelse för faunan och floran. Många besökare uppskattar också variationen och uppsöker aktivt de lugnare och mer ostörda delarna av området. Lugn och ostördhet är läkande för stressade storstadsmänniskor.

Ett problem är att naturvärdena endast inventerats översiktligt och att skötselplanerna därför blivit något schablonmässiga. Det finns säkerligen fler förekomster av rödlistade eller ovanliga arter som borde dokumenteras och som kan påverka skötselplanen väsentligt. Återigen, detta ska inte skyllas på de som tagit fram skötselplanen utan på de alltför begränsade resurser som staden investerar i detta.

Ett besökscenter/naturskola vid Simlångsvägen (lämpligen i eller i anslutning till Värmdö gymnasium och/eller Enskedehallen) skulle vara ett sätt att få fler att upptäcka områdets naturvärden. Där kunde naturguider ta emot grupper och vägleda enskilda som vill veta mer om området. Placeringen nära tunnelbanan skulle göra centret lättillgängligt för alla stockholmare. Man skulle kunna tänka sig ett sådant besökscenter i den västra delen av området, t.ex. i trakten av Sköntorp/Årsta gård. Där skulle det vara något mindre tillgängligt för stockholmaren i gemen, men av mycket stort värde för de boende i närliggande stadsdelar som Midsommarkransen, Östberga, Liljeholmen och Årsta.

Flera bänkar och några iordningställda grillplatser (på väl valda platser, t.ex. på någon av de utsiktsplatser där "vedgrillning" redan förekommer) samt regelbunden städning av dessa vore en god idé. Vissa områden skulle behöva åtgärder för att bli mer tillgängliga rörelsehindrade.

Odlingsmöjligheter i Årstaskogen och dess närhet

Köerna till koloni- och odlingslotterna i Stockholms stad är mycket långa, och de tenderar att öka. Intresset för stadsodlingar ökar kraftigt. Man skulle kunna undersöka möjligheten att, i samråd med koloniträdgårdsföreningarna, utöka de befintliga områdena. Odlingsmöjligheter (mindre odlingslotter/stadsodling/ gemensam-

hetsodlingar) kunde också erbjudas på andra lämpliga ställen inom eller i anslutning till reservatet. Tänkbara platser är t.ex. parkmarken mellan Simlångsvägen och Johanneshovsvägen (väster om Värmdö gymnasium) samt gräsytor väster om Sköntorpsberget (Norr om Bränningevägen).

Beskrivning av natur-, kultur- och sociala värden i de delar av Årstaskogen som utslutits ur förslaget

Här följer en kortfattad beskrivning av områden som inte inkluderats i förslaget till naturreservat. Fakta om flora och fauna bygger framförallt på egna observationer under perioden 2001-2014 (som i huvudsak rapporterats i Artportalen), men även från andra observatörer (främsta källan: Artportalen).

Östra Årstaskogen

Allmänt om östra Årstaskogens naturvärden och skötsel

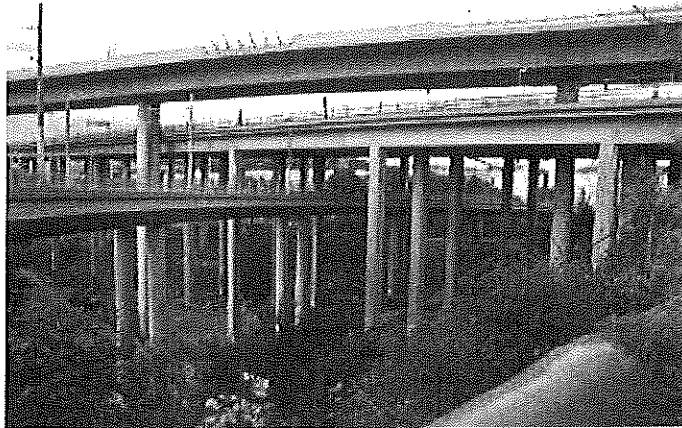
Den dramatiska topografin med förkastningsbranten i norr skapar naturliga utsiktspunkter och en naturlig "zonindelning" av området där vissa områden är lättillgängliga för besökare, andra branta, tätbevuxna och mer svårtillgängliga. I dessa mer svårtillgängliga delar finns daglegor för områdets däggdjur och botråd för rovfåglar som sparvhök och duvhök.

De tre utsiktbergen nordost och söder om Skanskvarns koloniområde hyser en rik flora, där arter som gynnas av bete och hävd ännu lever kvar, t.ex. ängskovall, stagg och nyponros.

Flera rödlistade arter förekommer i östra Årstaskogen, t.ex. tallticka, reliktböck, paddfot, månlåsbräken och ask. Med tanke på att området är bristfälligt inventerat är det mycket troligt att flera skyddsvärda arter skulle upptäckas vid en grundlig inventering. Hällmarksskogen och de tre utsiktsbergen nordost och söder om Skanskvarns koloniområde bör inte lämnas för helt fri utveckling. Istället bör man sköta dem genom varsamma gallringar och slyrensningar. Målet bör vara en utglesad hällmarksskog med stort inslag av äldre träd och död ved samt buskvegetation i form av nyponrosor, hagtorn och likande.

En sådan skötsel skulle gynna den flora och fauna som hållit sig kvar i området sedan den tid då skogarna betades, tacka vare de geologiska förutsättningarna i form av hällmarker med tunt jordlager, skötsel i form av röjning, torkperioder och bete av vilda däggdjur som rådjur och fälthare. Denna typ av skötsel skulle också göra området mer omväxlande och inbjudande för allmänheten och

ge besökaren en möjlig förklaring till varför gården öster härom heter Ensta (på grund av de enrika markerna kring gården).

En del av området under broarna sett från Skanskvarn. Foto: Rickard Sundin 2014.

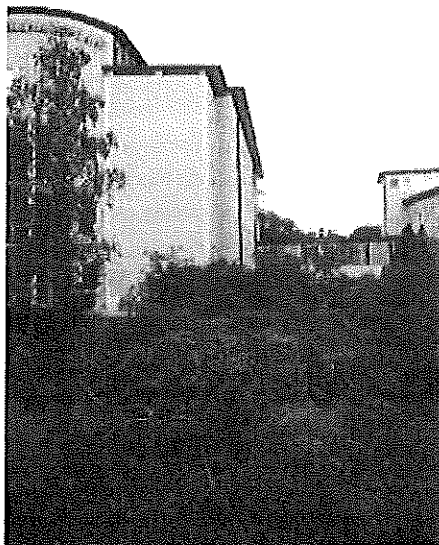
Området under broarna, öster om Sundsta
Här finns gräsmarker (till stor del s.k. ruderatmråden) som hyser en spännande och särpräglad flora, bland annat en rik förekomst av den sällsynta borstsenapen, *Sisymbrium loeselii*. Marken är sandig och näringsfattig vilket gynnar konkurrenssvaga ettåriga växter. Torrbackskaraktären förstärks genom att broarna ovanför ger regnskydd. Området används idag delvis som upplagsplats, detta bör upphöra eller åtminstone begränsas. Områdets öppna och lite rufsiga karaktär bör bevaras och man bör inte göra misstaget att ersätta den rika florán med välklippta men artfattiga, trista och ointressanta gräsmattor. Därför är det viktigt att området får en skötselplan som är inriktad på att behålla och förstärka den biologiska mångfalden. Informationsskyltar kan berätta om den intressanta florán. Dessa gräsmarker utgör lánken mellan Årstaskogen och den gröna korridoren från Kolerakyrkogården vidare mot Hammarbyskogen och Nackareservatet. De är därför av strategisk betydelse för hela Årstaskogen.

Ädellövs skogen mellan Sundsta och Skanskvarn-Enskedehallen
Denna välutvecklade ädellövs skog har tidigare dominerats av skogsalm. Nu börjar skogslönn och ask sakta att öka efter att almsjukan har dödat de största skogsalmarna. Tyvärr har man valt att forsla bort veden från de döda almarna som man har behövt fälla (på grund av risk för omkullblåsning och eventuella personskador). Detta hade inte varit nödvändigt, eftersom smittan redan är ett faktum och inte drabbar andra arter. Veden hade däremot varit ett värdefullt tillskott för den insekts- och svampfauna som livnär sig

av död ved av alm och andra ädellövträd. Så pass väl utvecklad ädellövskog finns inom Årstaskogen endast här och i områdena nära Årsta gård. Ädellövskogsdelarna bör lämnas för helt fri utveckling, där skötseln begränsas till att hålla stigarna och gångvägarna fria.

Torrbacke och lite lundartad träddunge väster om Värmdö gymnasium

Här finns en fin torrbacksflora med bland annat backtimjan, taklosta, luddlosta, tjärblomster, svartkämpar, femfingerört, gul fetknopp och berggröe. Torrbacken är en stor tillgång för allmänheten och för skolans undervisning i biologi och naturvetenskap och bör absolut inkluderas i det tilltänkta naturreservatet, eftersom liknande naturvärden inte finns inom det föreslagna reservatet. Området kräver mycket lite skötsel, men floran kan antagligen gynnas av varsam röjning. Väster om torrbacken/träddungen (öster om Skyttevärnsberget) finns gräsytor som skulle kunna lämpa sig för stadsodling.

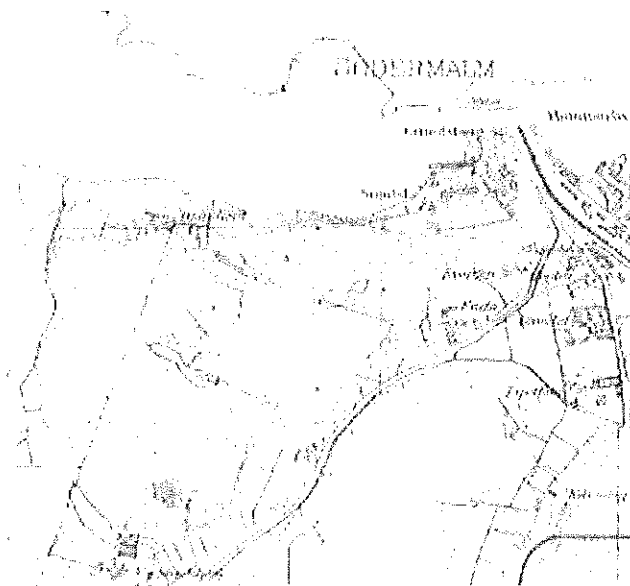

Torrbacken väster om Värmdö gymnasium. Foto Rickard Sundin 2014.

Skanskvarns koloniområde (f.d. Stugan)

Koloniområdet ligger på en platå precis söder om förkastningsbranten mot Årstaviken och består av gammal inägomark som hävdats kontinuerligt under den långa tiden (kartan nedan visar hur det såg ut 1912). Grusvägen som leder genom området följer väl tidigare stigar/vägar som sedan gammalt använts för lokala transporter.

Koloniområdet anlades med början 1917 och tillhör ytterstadens äldsta. De äldsta stugorna byggdes redan under områdets första år, en av stugorna var t.ex. färdigbyggd den fjärde december 1919 och byggdes av Helge Hansson. Området är representativt för sin tid och många av stugorna är mycket väl bevarade. De byggdes enligt typritningar gjorda av arkitekter. Som byggmaterial användes bland annat transportlårar från General Motors fabrik som låg där SL:s nya bussgarage nu byggs i Hammarbyhamnen.

Karta över Sundborg-Dianelund-Ensta/Sundsta 1912. Koloniområdet Skanskvarn ligger sedan 1917 i dalgången mellan Ensta och Dianelund.

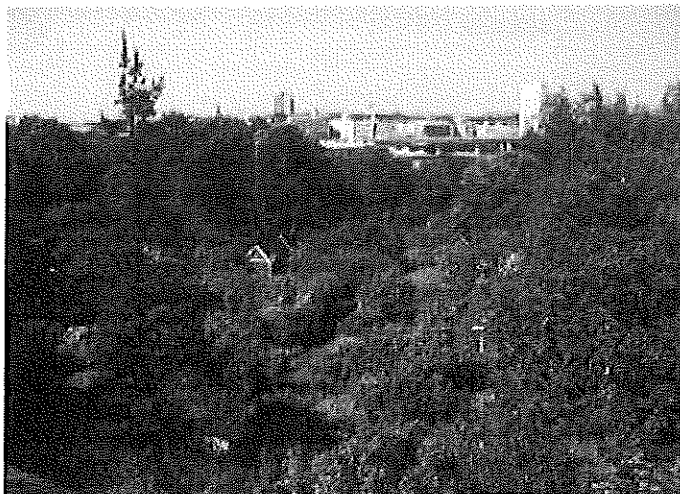
Koloniområdet är av stor betydelse för Årstaskogens biologiska mångfald. Trädgårdarna har välskötta gamla fruktträd och en rik mångfald av perenner och buskar med olika blomningstider, vilket gör att områdets pollen- och nektarresurser är rika från tidig vår till sen höst. Insektslivet i området är såväl art- som individrikt och även faunan i omgivningarna utnyttjar koloniträdgårdarna, där de medvetet sparas och gynnas. Vid en av lotterna upptäcktes 2006 en förekomst av månlåsbräken, en växt som oftast förekommer i ängs- och hagmarker, men är mycket ovanlig i Stockholmstrakten, den lever i symbios med svampar och kan överleva helt underjordiskt under åtminstone 50 år för att skjuta upp sporproducerande skott ur jorden när förhållandena är gynnsamma.

De kuperade områdena söder och norr om området (se nedan) har säkerligen också hävdats, huvudsakligen som betesmark (jämför skötselplaneförslaget, s.10) men flackare småplättar mellan bergknallarna har troligen utnyttjats som ängsmark. En försiktig

gallring och slyrensning och möjligen även slåtter i vissa delar av dessa områden skulle ge besökaren en känsla av hur det gamla kulturlandskapet såg ut. Även för den som inte bryr sig om kultur- eller naturhistoria, skulle landskapet ändå vara vackert och omväxlande och skapa en kontrast till de "vildare" och mindre lättillgängliga delarna av området. Några intressanta artförekomster: Pantersnigel, kammynta, paddfot, rödmire, svart hundrova, backnejlika, blodnäva, duvnäva och spansk körvel.

Området mellan Gullmarsvägen och Skanskvarns koloniområde Stora utsiktsberget

Området är ett populärt utflyktsmål, trots att det inte är så lättillgängligt (de flesta av sluttningarna är mer eller mindre branta). Här kan man njuta av utsikten in mot Skanstull och Södermalm. Kontrasten mellan de små kolonistugorna i Skanskvarn i förgrunden och innerstadens byggnader med Skrapan och Folksamhuset är spännande. Inga större träd finns, men viss siktröjning rekommenderas. Vegetationen är en blandning av torrmarksarter t.ex. bergvnen, vit fetknopp och stagg och fuktälskande arter (t.ex. starr och tåg) i små minikärr.

Vy från Stora utsiktsberget över östra delen av Skanskvarns koloniområde mot Södermalm. Foto: Rickard Sundin 2014.

Förekomst av det betesgynnade gräset stagg kan vara en kvarleva från den tid då skogarna i Årsta betades, men den gynnas också av tramp och sprids längs stigar i torra, öppna skogsmarker.

Området mellan Stora utsiktsberget och Skyttevärnsberget
Här finns en vacker ängsartad torrbacke (mittemot torrbacken vid Värmdö gymnasium, men med en annan artsammansättning). I de

skogsbeklädda delarna finns en mycket riklig förekomst av ängskovall, vilket är ovanligt i Stockholms centrala delar.

Skyttevärnsberget

Även detta är ett väl frekventerat utsiktsberg. Utsikten norrut, österut och söderut är storslagen. Här finns skyttevärn från andra världskriget, och i bergets norra och sydvästra kanter finns stridsvagnshinder. Från de södra delarna av de två skyttevärnen ser man österut mot Hammarbyskogen, en viktig länk för den biologiska mångfalden mellan Årstaskogen och Nackaskogarna.

Området nås lätt från Gullmarsvägen via en gammal markväg. Det skulle kunna vara lämpligt att anlägga en eller flera grillplatser i anslutning till skyttevärnen.

Trädskiktet är glest och en vacker och artrik torrmarksflora finns, med en riklig förekomst av fältmalört, som möjligen gynnas av murbrukets kalkinnehåll. På bergets sydsida finns kulturväxter som äkta kaprifol, rosentry, liguster, vitoxel och flockoxbär.

Vy från södra skyttevärnet på Skyttevärnsberget mot Hammarbyskogen. Foto: Rickard Sundin 2014

Området norr om Skanskvarns koloniområde

Lilla utsiktsberget

Även detta är ett väl frekventerat och populärt utsiktsberg som lätt nås via en stig från den lilla vändplatsen vid Simlångsvägen. Samma stig fortsätter sedan norr om Skanskvarns koloniområde. Från berget har man en spännande vy med Johanneshovsbron och Skanstullsbron i fonden och Årstaskogen i förgrunden. Floran är intressant med torrmarksväxter som getrams, malört, tjärblomster, gullviva, vårspärgel och vitknavel.

Skogen norr om Skanskvarns koloniområde

Detta område är heterogent, med en mosaikartad blandning av naturtyper. I de östra delarna dominerar ofta ädla lövträd (främst lönn och i viss mån ask, tidigare även alm), medan andra delar är blåbärstallskog av hållmarkstyp. Här finns även små "ängsartade gläntor" och hållmarker, de senare bör inte lämnas för fri utveckling, utan sköts med gallring och slyrensningar för att gynna växter som trivs i ängs- och hagmarker. I detta område finns även skalbaggen reliktböck, och de äldre tallarna i området bör därför frihuggas (se ArtDatabankens artfaktablad för reliktböck).

Västra Årstaskogen

Sköntorpsberget norr om Bränningevägen

Här finns en av Årstaskogens största öppna hållmarker, men även tallskog, ädellövskogsbryn och gamla inägoreser. Det är ett välbesökt närströvsområde för de boende i Årstas västra delar och självklart som en del av naturreservatets entré från västra Årsta.

Hållmark från Sköntorpsberget med en del av den vida vyn mot Södermalm och de sydvästra närförorterna. Foto: Rickard Sundin 2014.

Den stora öppna hållmarken på toppen av berget och väster därom har en fin utsikt mot väster och nordväst. Här finns också ett rikt insektsliv. I sydsluttningen växer en fin torrmarksflora med bland annat riklig förekomst av tjärblomster. Här skulle en varsam gallring vara lämplig för att gynna floran och insektslivet.

I norr, en bit söder om den föreslagna naturreservatsgränsen, finns en liten inägoreser där delar av den gamla kulturmarksfloran lever kvar. Även här skulle varsamma skötselåtgärder vara lämpliga.

Det långsmala nord-sydliga området av gräsmattor väster om Sköntorpsberget och som inkluderats i det tänkta reservatet skulle

lämpa sig för stadsodling i någon form (t.ex. små odlingslotter, kollektivodlingar eller odling i lådor).

Sköntorpsbergets västar och södra skogsbryn med sina vackra vidkroniga ekar ansluter naturligt till denna "tarm" av gräsmattor. Sådana ekar är mycket fåtaliga i övriga delar av Årstaskogen. I det södras skogsbrynet finns hagtornsbuskar, plommon, äpple och andra värdefulla rester av det gamla odlingslandskapet.

Hällmarkstallskogen söder om Årsta idrottsplats
Området är en fin hällmarkstallskog med välutvecklad flora av mossor och lavar, en del fina senvuxna äldre tallar och död tallved, vilket är mycket värdefullt. Här växer odon och bindvide, som inte är rapporterade någon annan stans i Årstaskogen. Området ligger delvis innanför stängslet till idrottsplatsen. Årsta IP och hällmarken söder därom bör ingå i reservatet, men verksamheten på idrottsplatsen kan förstås fortsätta drivas som vanligt. Möjligen kan det befintliga stängslet dras om, så att skogsmaken till större del ligger utanför idrottsplatsen och därmed blir tillgängligare för allmänheten. Däremot bör inga stigar anläggas, eftersom vegetationen (främst mossor och lavar) delvis är trampkänsliga. Området ska lämnas för fri utveckling.

Föreningen StorStockholms Koloniträdgårdar

Föreningen StorStockholms Koloniträdgårdar (FSSK) är en region av Koloniträdgårdsförbundet med 76 medlemsföreningar i Stockholms stad med sammanlagt ca 7400 medlemmar. FSSK har till uppgift att företräda koloniträdgårdsföreningarnas intressen och att öka intresset för koloniträdgårdsverksamheten i staden och bland dess invånare. I denna egenskap anser vi oss föranlåtna att yttra oss beträffande ärendet om att skapa ett naturreservat omfattande Årstaskogen. Inom det berörda området finns i dagsläget tre medlemsföreningar i FSSK, nämligen Koloniträdgårdsföreningen (kallad Sköntorp fritidsträdgårdar i förslaget till beslut).

Sammanfattning

Koloniträdgårdsrörelsen ställer sig positiva till att koloniträdgårdsområden inlemmas i nuvarande och kommande naturreservat. I samband med att så beslutas bör även särskilda skötselansvisningar och brukaravtal utarbetas i samverkan med koloniträdgårdsrörelsen. Koloniträdgårdsföreningarnas medlemmar är oftast starkt miljömedvetna till en ekologisk långsiktigt hållbar utveckling av de stadsnära grönområdena, parkerna och odlingsytorna. Koloniträdgårdar bidrar till att upprätthålla den biologiska mångfalden. I det

ingår även att upprätthålla de viktiga gröna spridningszonerna mellan stadens grönytor (s.k. gröna kilar).

Två av de av förslaget berörda koloniområdena tillhör bland de äldsta idag existerande koloniområdena i Stockholm. I flertalet tidigare planärenden har dessa av staden betecknats som kulturhistoriskt värdefulla att bevara. Det är därför ytterst förvånande att planförslaget inte omfattar hela Skanskvarns (f.d. Stugans) koloniområde utan väljer att dra naturreservatsgränsen rakt igenom detta. Detta är mycket otillfredsställande och olyckligt även för skötseln och underhåll av detta koloniområde. Av den anledningen anser vi det ytterst viktigt att hela Skanskvarns koloniområde inordnas i det föreslagna naturreservatet.

Med anledning av Stockholms befolkningsantal idag ökar kraftigt och att det i förslagets närområde beräknas byggas ett mycket stort antal nya bostadsområden, tror vi att efterfrågan på odlingsområden för stadens invånare även kommer att öka rejält. Då våra koloniträdgårdsföreningar bl.a. i de berörda stadsdelarna resan idag har långa köer/intresselistor till de befintliga kolonilotterna, anser vi att staden om möjligt bör utöka markområdena som ställs till invånarnas förfogande för koloniträdgårdssodling. Inom det föreslagna naturreservatet vill vi därför peka på möjligheten att utöka odlingsmarken.

Koloniträdgårdar i stadens naturreservat

Vi har idag goda erfarenheter av att stadens koloniområden inlemmas i olika naturreservat. En förutsättning för detta positiva ställningstagande är att det i samband med reservatsbildningen utarbetas tydliga och väl motiverade skötselplaner. Staden har härvidlag oftast ställt sig välvillig och utarbetat dessa i gott samarbete med koloniträdgårdsföreningarna så att anvisningarna blir väl anpassade för respektive områdes specifika skötsel. I samband med sådana överenskommelser finner vi det lämpligt att överväga att upprätta särskilda brukaravtal som tydligt klargör föreningarnas deltagande i skötseln av reservatsmark i eller strax utanför det av föreningen arrenderade markområdet. Därigenom kan t.ex. risken för missförstånd eller oklarheter om skötseln vid t.ex. slyrjning, gräsklippning, ogrärensning m.m. i koloniområdenas närområden undvikas.

Koloniträdgårdsverksamheten och stadens miljö

Koloniträdgårdsförbundet och dess region i Stockholm – FSSK har under många år aktivt arbetat för att öka miljömedvetenheten bland

medlemmar och i de olika föreningarna. I all studieverksamhet fram-hålls vikten av att kolonirörelsen går i främsta ledet för att stötta en långsiktigt ekologiskt hållbar miljö i vår stad. Intresset för koloni-trädgårdsverksamhet och för att skapa viktiga gröna lungor i stads-miljön har ökat markant och flertalet nya kolonister är väl införstådda i de krav som ställs på skötsel, underhåll och odling inom koloniområdena. Koloniträdgårdsrörelsens företrädare i staden anser därför att koloniområdena utgör viktiga inslag i stadens grönområden och kan sägas vara av väsentlig betydelse för att upprätthålla en god biologisk mångfald och för att förädla stadens parkmark för alla invånare. I Stockholm är alla koloniområden tillgängliga parkområden för alla invånare på områdenas allmänna ytor och vägar.

Vi vill i detta sammanhang särskilt peka på den risk som föreligger i planförslaget att det nya naturreservatet isoleras från de så viktiga gröna kilarna och som därmed markant minskar ett av reservatets syften "att skydda och för biologisk mångfald utveckla områdets funktion för växter och djur". Vi anser det därför viktigt att säkerställa tillräckligt stora gröna korridorer mot Nackareservatet (Nacka- Värmdökilen och Tyrestakilen) och mot Hemsbogen (Hanvedenkilen via bl.a. Årstafältet). Det finns god anledning till att ha detta i åtanke i samband med planeringen av bebyggelsen på Årstafältet, utefter gamla Huddingevägen och kring Gullmarsplan. Vi anser därför att även stora delar av ädellövsbogen mellan Skanskvarns koloniområde och Gullmarsplan måste bevaras och således införlivas i naturreservatet. En del i en grön korridor mot Hemsbogen kan vara det eventuellt framtida flyttade koloniområdet på Årstafältet.

Naturreservatets gränser

Vi anser att reservatets gränser följer vad som uppfattas som naturområdets gräns mot de befintliga bebyggda områdena utom i avgränsningen mot Gullmarsplansområdet i öster. Här är gränsdragningen helt omöjlig och ologisk eftersom gränsen dragits rakt igenom Skanskvarns koloniträdgårdsområde utan något som helst hänsynstagande till befintlig markanvändning. Skanskvarns koloniträdgårdar (f.d. Stugans) är redan idag en relativt liten förening, men tillhör liksom Dianelunds koloniträdgårdsförening de allra äldsta koloniträdgårdsföreningarna i Stockholm. Som sådan har den i alla tidigare planärenden betecknats som kulturhistoriskt värdefull och därför ansetts ha ett högt bevarandevärde. Just därför att den idag ligger inklämd mellan bergknallarna bakom Gullmarsplans gymnasium visar dess ursprungliga utseende. Ett koloniområde som

de ursprungliga kolonisterna anlade på otillgängliga markområden för att ge dem förutsättningar att odla grönsaker, bär och frukt i stadens närhet under livsmedelsbristens år i början av förra seklet. Även om det av planförslaget inte framgår att området skall avvecklas uppfattas förslagets gränstragning som ett allvarligt hot mot föreningens fortsatta existens. Det kan inte undvikas att gränstragningen medför en osäkerhet beträffande markens fortsatta användning, varför det kommer att bli svårt att upprätthålla en fungerande föreningsverksamhet. Föreningens medlemmar kommer att ha helt olika villkor beroende på om deras lotter befinner sig inom eller utom naturreservatets gränser. Förutsättningarna för att de ska få likvärdiga bedömningar av lotter som ska överlåtas torde allvarligt försämrats. Risken finns även att denna osäkerhet drabbar områdets skötsel och underhåll. Staden bör i sitt beslut om naturreservatet tydligt klargöra att hela Skanskvarns koloniområde skall ingå i detta både för att ge föreningen rimliga möjligheter att existera med likvärdiga villkor för sina medlemmar, dels för att redan nu tydligt markera områdets höga kulturhistoriska bevarandevärde.

Behovet av utökade odlingsmöjligheter i Stockholm

Stockholms befolkning ökar idag kraftigt och nya bostadsområden och bostadshus måste byggas för att ge rum för alla som flyttar in. I och omkring Stockholms stad finns många arbetstillfällen, goda kommunikationer, tilltalande bostadsområden och god samhällsservice. Utmärkande för staden är även dess närhet till naturmarker, vatten och grönska. En förutsättning för att upprätthålla en långsiktig ekologiskt hållbar stadsmiljö och en god bostadsmiljö i Stockholm är att bevara tillräckligt omfattande gröna markområden i anslutning till bostadsområdena. Stadens invånare har alltmer börjat värdesätta dessa grönområden och efterfrågan på odlingsbar mark ökar stadigt. Koloniträdgårdsrörelsen i Stockholm har idag ett väl etablerat system för upplåtelse av kolonilotter och varje förening har av den anledningen ett fungerande kösystem för nya medlemmar. Vi ser idag hur dessa önskemål om att få tillgång till kolonilotter stadigt ökar och hur kötiderna förlängs både i innerstaden och i ytterstaden. Vi vill därför hävda att det parallellt med bristen på bostäder även finns en stor brist på odlingsmöjligheter för stadens invånare. Staden borde uppmärksamma denna efterfrågan och i alla planärenden även väga in möjligheterna att avsätta mark för stadsnära odling. Speciellt i samband med det i detta sammanhang aktuella förslaget om att avsätta mark som naturreservat borde det vara möjligt att även anvisa ytterligare mark för att utöka odlings-ytor speciellt i närheten till de befintliga koloniområdena.

Vi vill därför peka på två möjligheter till detta i det föreslagna området. Dels finns det idag en f d trädgårdstomt där Sköntorps gård tidigare har legat, dels finns trädgården kring torpet Dianelund. Båda dessa områden ligger i direkt anslutning till befintliga koloniområden och skulle kunna upplåtas för fritids-trädgårdsändamål att ingå i de befintliga koloniområdena. Torpet Dianelund hyrs idag av koloni-trädgårdsföreningen att användas som föreningshus och som samlingslokal för uthyrning, men dess trädgård sköts endast begränsat eftersom den inte kan upplåtas till enskilda kolonister för odling. Sköntorps gårds f d tomt har ursprungligen varit en upp-odlad trädgårdstomt bland annat med ett flertal fruktträd. En upplåtelse av denna tomt till odlingsändamål skulle möjliggöra ett återupprättande av en aktiv trädgård.

Slutliga särskilda påpekanden

Vi förutsätter att skötselplaneringarna för koloniområdena inom naturreservatet ytterligare utarbetas i samverkan med koloni-trädgårdsföreningarna för att tydliggöra kolonisternas rättigheter och skyldigheter inom området. Ett sådant tydliggörande måste därutöver även klargöra vilka skyldigheter staden har beträffande skötsel inom och utom koloniområdena. Det är viktigt att tydligt säkerställa att åtgärder får vidtas för att upprätthålla koloniområdenas brukande t ex beträffande tillgänglighet och närliggande växtlighets utbredning. Transporter med bil måste fortsättningsvis även tillåtas till och från koloniområdena på särskilt anvisade större gångvägar. I förslaget till naturreservat anges att koloniområdet intill f d Sköntorps gård skulle benämnas Sköntorps fritids-trädgårdar. Vi vet inte varifrån detta namn är hämtat, men förstår att man därmed avser Årstalidens Koloniträdgårdsförening. Vi vill hävda att föreningens namn är det senare och att även staden i sina handlingar bör använda detta. Detta remissyttrande har samtliga berörda föreningar godkänt och uppdragit till FSSK att insända till staden. Det står emellertid varje förening fritt att ytterligare klargöra sina ståndpunkter i egna särskilda yttranden till staden. Yttrandet har även delgivits Koloniträdgårdsförbundet.

YIMBY - Yes in my backyard

Sammanfattning

YIMBY avstyrker förslaget att göra naturreservat av Årstaskogen. Med den oförmåga staden har att förtäta i bland annat övriga delar av Årsta är det högst olämpligt att också låta så stora delar av stadsnära mark förbli obebyggd. Istället föreslår vi att en eller flera vanliga stadsparker etableras i delar av området och att staden inte

avhänder sig möjligheten att exploatera återstående delar i framtiden.

De viktigaste av dessa delar är de som kan komma ifråga för nya framtida broförbindelser över Årstaviken samt sammankoppling av gatunät i norra Årsta. Vi vill understryka vikten av att undanta dessa från naturreservatsplanerna så att översiktsplanens vision om en sammanhängande stad inte omöjliggörs. Ett eventuellt naturreservat bör, om det inte kan undvikas, begränsas i omfång, främst till de södra delarna av Årsta skog. Vi ser det också som ett problematiskt att Årsta holmar beläggs med tillträdesförbud mellan april och juni.

Synpunkter

Med Stockholms ambition att låta innerstaden växa över Årstaviken synes ett naturreservat mitt i utbyggnadsområdet minst sagt olämpligt och märkligt. En tät stad byggs lämpligen med torg och parker, inte med storas skogar mitt i, varav i huvudsak endast en mindre del –strandremsan- verkligen brukas av lokalbefolkningen. Delar av Årsta skog lämpar sig väl som ett strandnära naturområde, men att omvandla hela området till ett naturreservat kommer att kraftigt begränsa framtida möjligheter att bygga bostäder och att koppla samman Årsta, samt att utveckla strandpromenaden till en mer parklik miljö där alla känner sig välkomna.

Bortsett från fjällänen har Stockholm idag i särklass högst markandel som avsatts som naturreservat: 7,2 % av markarealen. Den genomsnittliga andelen naturreservat i länet utanför fjällkedjan uppgår idag till 2,3 %. I Stockholms län har man under många år varit frikostig med att klassificera central mark som naturreservat. Detta är extra olyckligt med tanke på att det är här som behovet av byggbar mark är som störst och där vi kan bygga nytt med minst miljö- och klimatpåverkan.

Stadsplan med strandpromenader och exploatering

YIMBY förordar i första hand att området exploateras och att parker anläggs med god kontakt med vattnet. I andra hand, om naturreservatet förverkligas, föreslår vi ett antal grepp som skulle göra nuvarande plan bättre för staden som en nyttighet för människor snarare än som ett naturvärde i sig. Djuren bryr sig som bekant inte om hur nära det är till T-centralen, och om naturskyddsområden ska anläggas för naturskyddets egen skull snarare än som rekreatiomsområde för människor kan det med fördel göras längre ut i regionen där miljö- och klimatpåverkan av en sådan åtgärd bli positiv snarare än negativ.

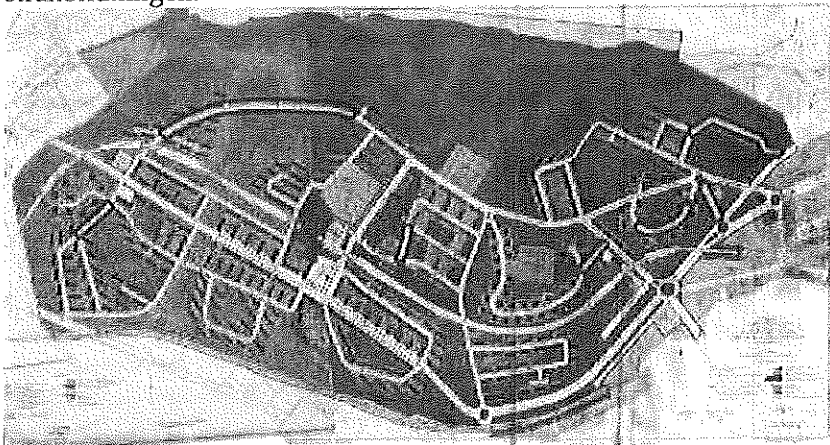

Stråk

Gångstråk längs södra delen av Årstaviken har stor potential att bli ännu mer välbesökt om det förses med ett bad med ett antal bryggor. Strandpromenaden skulle även kunna kompletteras med en mer vattennära gångväg av brädtyp. Man kunde också gärna förbereda för ett antal, sannolikt mycket attraktiva, caféer och restauranger.

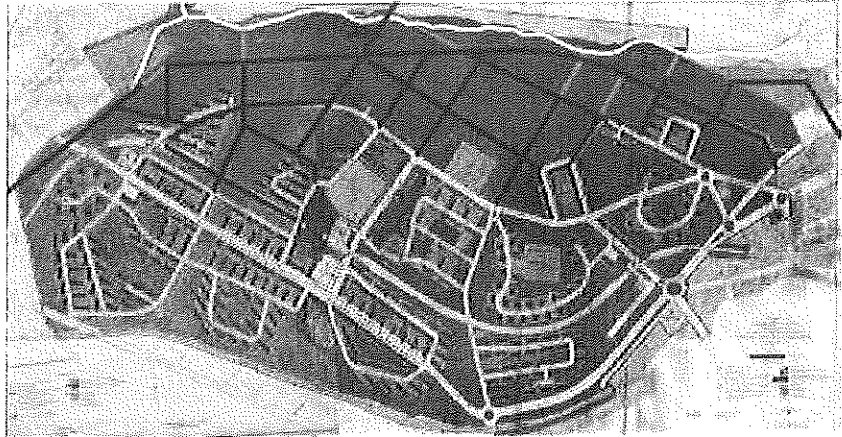
När stadsplanen för Årsta upprättades 1940 fäste man stor vikt vid att inte omöjliggöra framtida broförbindelser. Förbifarten som var aktuell då var den gatubro som fanns förberedd att anläggas i ett övre plan på den första Årstabron, men kom även väl till pass när den andra Årstabron anlades på 90-talet. Samma framsynthet efterlyser vi av dagens beslutsfattare och vi rekommenderar därför att inga åtgärder vidtas som omöjliggör en framtida gatubro mellan Tantogatan i norr och Årstavägen/Svärdlångsvägen i söder eller en bro öster om Södersjukhuset.

I gällande stadsplan från 1940 finns ett flertal gatustråk som aldrig realiserades, och vi menar att det viktigaste av dessa, gatusträckan som knyter ihop Ottosjövägen och Sköntorpsvägen, bör anläggas i framtiden för att åstadkomma ett andra östvästligt stråk genom Årsta. Ett naturreservat skulle försvåra en förtätning av stadens nordvästra del och permanenta den endimensionella stråkbildningen.

Hur många bostäder skulle området räcka till om man begränsade reservatet till en ca 100 m bred zon runt strandpromenaden och bebyggde resten med kvarter av innerstadstyp? Som ett tankeexperiment lägger vi ut ett gatunät som tar hänsyn till topografin (orange är trappor). Ytan på den byggbara marken (markerat med blått) är strax under 400 000 kvadratmeter. Räkna vi med att hälften används till innergårdar och att det genomsnittliga antalet våningar är fem så får vi ett kvartersexploateringsantal på 2,5 och

en total yta på ungefär 1 miljon kvadratmeter, motsvarande 13 000 lägenheter på vardera 75 kvadrat.

Som jämförelse kommer Barkarbystaden, drygt 1 mil från centrum, att ha 10 000 lägenheter när den står klar. Det är inte svårt att föreställa sig vilket läge som är det mest attraktiva för de boende. Om det aktuella planområdet görs till reservat kommer framtida stadsdelar att tvingas läggas än mer perifert, vilket medför stora investeringar i vägar och kollektivtrafik. Investeringar som skulle kunna bli i stort sett överflödiga om mer central mark togs i anspråk istället, vilket händelsevis också är vad översiktsplanen föreskriver.

Årsta holmar

YIMBY vänder sig mot att större delar av Årsta holmar beläggs med tillträdesförbud under sommaren. I förslaget står det att Stockholm växer snabbt och att tätortsnära natur behövs för invånarnas rekreation. Med en sådan inställning är det mycket svårt att förstå varför Årsta holmar ska ha tillträdesförbud under större delen av sommaren. I kapitlet om måluppfyllelse hävdas att naturreservatet med tillträdesförbud skulle öka och utveckla de rekreativa kvalitéerna, vilket för oss framstår som direkt felaktigt. Vi anser därför att tillträdesförbudet bör utgå ur planen.

Vi anser att området skulle lämpa sig väl som rekreationsområde i stil med Långholmen, vilket skulle kombinera stora naturvärden och hög tillgänglighet. En gång- och cykelbro från Södermalm till Årsta holmar som kunde användas under hela året skulle också sannolikt bli mycket populär och gör holmarna betydligt mer tillgängliga för stadens invånare. Ytterligare en GC-bro från Årsta holmar till Årsta skog bör också övervägas, och skulle mycket väl passa in i RUFs intention att integrera olika stadsdelar, samtidigt som en bro är fullt förenlig med Årsta skog som ett grönt stråk. Nuvarande seglingsfri höjd under Årstabroarna är strax över 20 meter, och om en bro

skulle gå från toppen av Bergsholmen är det fullt möjligt att anlägga en GC-bro som går att kombinera med Årstaviken som farled. Ett billigare alternativ skulle kunna vara att anlägga en enkel trappa ner från den befintliga gångbanan på nya Årstabrons västra sida.

Vi vill slutligen påtala att förslaget tycks tolka översiktsplanen, Promenadstaden, på ett sätt som står i strid med planens intention att överbygga barriärer och knyta ihop stadens åtskilda delar genom att bebygga ytorna som skiljer dem åt. I Promenadstaden står: ”...tät stad i de centrala delarna av regionen [har] tydliga fördelar ur ett hållbarhetsperspektiv. De befintliga markresurserna utnyttjas effektivt och den höga tillgängligheten till kollektivtrafiken tillvaratas. Även ur ett socialt perspektiv finns vinster med att innerstaden växer utanför tullarna.”

Promenadstaden gör också helt klart att rekreationsbehovet ska tillgodoses med mindre ytlösande men mer högkvalitativa park-områden. I naturreservatsförslaget tolkas detta felaktigt som att planens målsättning är att de stadsnära grönområdena ska bibehållas intakta. Hållbarhet uppkommer när onödiga transporter minimeras, och en tätare stad där bebyggelsen koncentreras i stadsnära lägen är alltid resurseffektivare än en där bebyggelsen läggs miltals från centrum. På köpet minskar mängden natur som måste skövlas, vilket är ett förhållande som borde vägas mycket tyngre än det gör i stadens bedömningar.

Om YIMBY

YIMBY är ett partipolitiskt ombundet nätverk av medborgare som genom konstruktiv feedback vill se en positiv stadsutveckling med mer tät och levande blandstad, ökat kollektivtrafikresande och städer och infrastruktur som utvecklas på ett både attraktivt och miljövänligt sätt. Vi vill att stadsbyggandet ändrar inriktning från gles bilstad till tät blandstad.

YIMBY Stockholm har drygt 6000 medlemmar.
Vår hemsida kan besökas på <http://yimby.se/>

Boende i Årsta

Lite sorgligt är det. Jag har promenerat med mina hundar i Årsta-skogen sedan 1975. Idag är det säkert fyrdubbelt så många hundägare som njuter av vår fina skog. Vem är det som håller skogen ren, vi hundägare! På vår/sommar kommer tvåbenta med sina engångsgrillar, ölburkar och matrester de lämnar kvar, vi

städar. Vi är måna även för att vilda djur och barn inte skadar sig och skall trivas.

Redan för många år sedan, när man började tala om att Årstaskogen skulle bli naturreservat, lovades stor hundrastgård. Bifogar min dåliga kartritning om platsen. Koppeltvång kan inte bli aktuellt förrän vi får en rastgård som är inhägnad!

Jag har inget emot förslaget men då måste rastgården vara i proportion med antalet hundar vi idag har i Årsta. Jag tror det finns ca ett hundratal.

Den hundrastgård som finns på Johanneshovsvägen är ju som ett frimärke. Mycket dåligt skött- det växer tistlar och nässlor, inte ett träd eller buske var hundar kan lufta sitt ben. Det är bättre på Viking lines finlandsbåtar med en stolpe i sandlådan för hanhundarna. Årstafältets rastgård är tråkig utan träd eller stolpar. Den borde delas för små och stora hundar. Många småhundsägare vågar inte gå dit som är rädda för stora hundar.

Vore trevligt om du eller någon på Exploateringskontoret tog kontakt med oss hundägare i Årsta och lyssna på hur vi vill ha det. Idag känns det som någon bara bestämmer bakom sitt skrivbord och har inget hum om hur det ser ut och är inte ens hundägare. Jag hoppas ju att det skulle göras bra för oss hundägare samt hundar från början, så alla bli glada och nöjda.

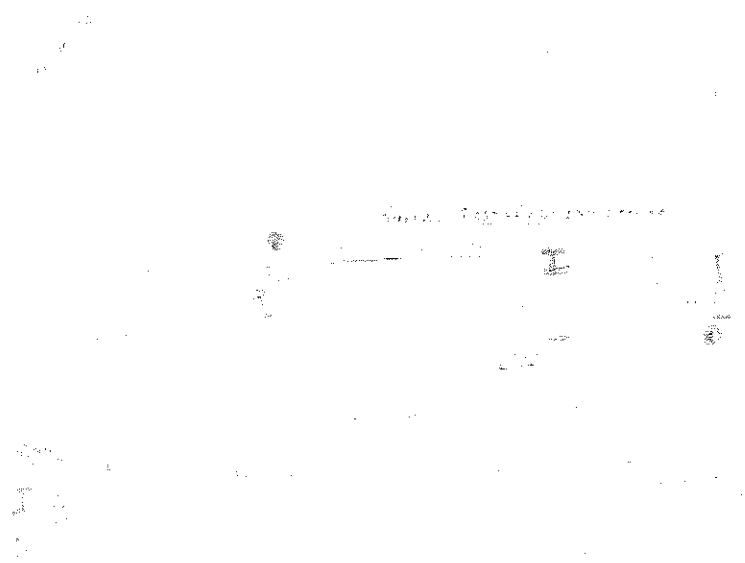
Bifogar foton hur hundrastgårdar i Helsingfors/Finland ser ut. Rena lyxen för hundar samt ägare. Där trivs alla och respekterar reglerna. Det finns även ett par stora hundrastgårdar vid vattnet så hundar kan bada.

Jag önskar även, den dagen Årstaskogen blir naturreservat, att det blir regler för cyklister! Idag kommer cyklister/mountainbike körande som galningar på gångvägar eller dyker upp från skogsmarken. De gamla vågar inte gå i skogen längre. Cyklister tar ingen hänsyn till gående eller barn. Mountainbikeåkare har markerat med färgbanor i skogen och förstör växtligheten. Jag hoppas på cykelförbud i övriga skogen, men att de får cykla vid vägen som går längs Årstaviken. Då kunde gamla och andra vandrande gå trygga i skogen.

Det vore inte fel om förskolor/Sköntorpsskolan m.m. fick ett brev som påminner om dem om att vara rädda om vår fina skog. Idag ser

man ofta barn som bygger kojor och river upp ormbunkar till bäddar i sina kojor. Ledarna står bara och pratar med varandra eller i mobiler och har ingen kontroll på vad barnen gör. Har påtalat flera gånger och fått spydiga svar tillbaka, typ ring polisen. Förr lärde man barn i mulleskogen att vara rädd om naturen, nu är det extra viktigt om vi får ett naturreservat.

Bilaga 1

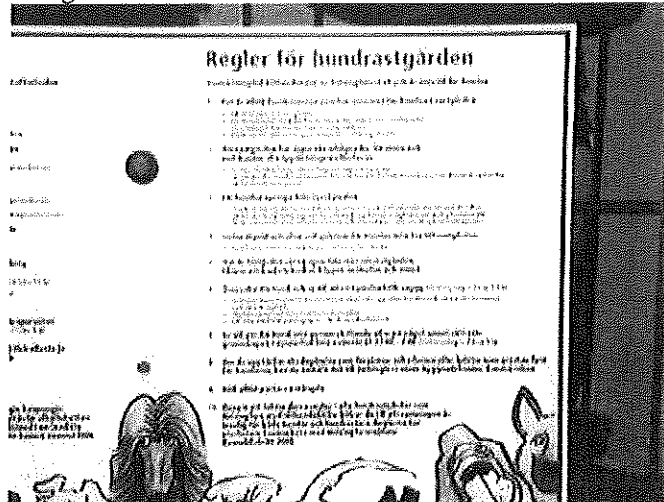

Bilaga 2

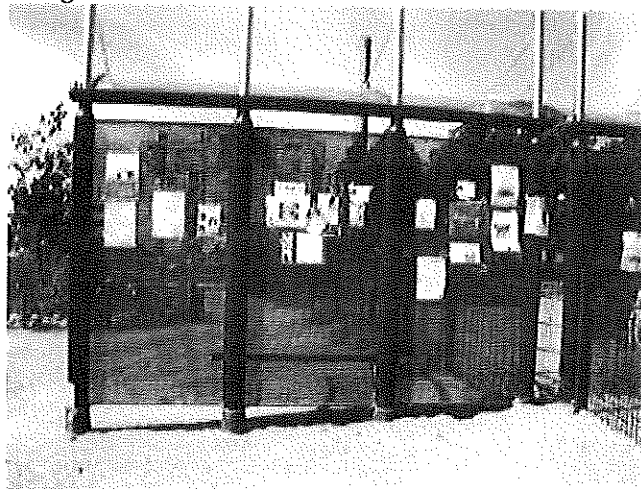
Tempelgatan i Helsingfors. Detta är den minsta hundrastgården som inte är delad på små/stora hundar. På alla rastgårdar finns skyltar för regler samt anslagstavla. Soptunnor med spadar finns också.

Bilaga 3

Brunnsparken i Helsingfors/sommar 2014. Delad för små och stora hundar.

Bilaga 4

Bilaga 5

Bilaga 6

Sandstrand sand, rent och fint med träd.

Bilaga 7

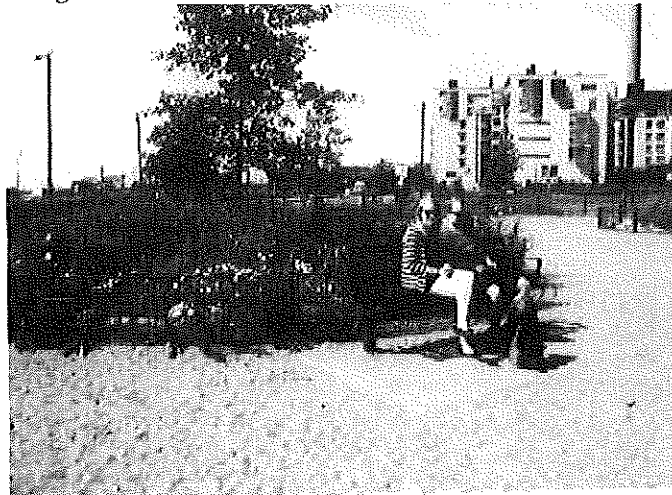

Stora hundar. Träd med lite skugga och kuperad mark.

Bilaga 8

Bilaga 9

Planteringar med blommor och staket runt om. Här kan matte och husse sitta och slappa då hundarna busar. Rena rama paradiset för hundägare!

Boende i Årsta

Det finns inget övertygande argument för att slå sönder den helhet som de båda koloniträdgårdarna tillsammans utgör. Att tänka sig alternativ för den avskilda delen, bostäder? Trafik? Och ska Värmdö gymnasium då jämnas med marken också? Den oas som hela området utgör kommer att tappa för mycket av sin "personlighet" vid genomförande av föreslagen gränsdragning. Förslaget känns som en utpräglad skrivbordskonstruktion av människor som inte förstått rikedom i ett sådant här område - rikedom för alla, även skrivbordsteoretiker.

Namninsamlingar

Som komplement till Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarns yttrande har två namninsamlingar kommit in. Den ena har 100 namn och lyder: *Undertecknade vill att HELA området för Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarn (f.d. Stugan) ska ligga inom gränserna för Årstaskogens naturreservat, och därmed tryggas inför eventuell framtida exploatering.* Den andra namninsamlingen lyder: *Vi protesterar mot nuvarande gränsdragning genom Koloniträdgårdsföreningen Skanskvarns (f.d. Stugan) område för Årstaskogens naturreservat* och har 415 underskrifter.